

**ROLNICTWO
I GOSPODARKA ŻYWNOŚCIOWA
W POLSCE**
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce

WARSZAWA 2012

SPIS TREŚCI

Wstęp Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi	3	Geograficzna struktura handlu zagranicznego	44
OGÓLNE INFORMACJE O POLSCE	4	Towarowa struktura handlu zagranicznego	45
ROLNICTWO	7	Handel zagraniczny wybranymi produktami rolno - spożywczymi	46
Ogólna charakterystyka	7	POLITYKA WSPARCIA ROLNICTWA	48
Zasoby ziemi rolniczej i struktura jej użytkowania	7	Pomoc krajowa	48
Czynniki kształtujące produkcję - ekonomiczną sytuację rolnictwa	10	Dopłaty bezpośrednie do gruntów rolnych	48
Zaopatrzenie w środki produkcji	11	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013	49
Wartość produkcji rolniczej i relacje cen	12	RYBOŁÓWSTWO	53
Rolnictwo w regionach	15	Połowy bałtyckie i dalekomorskie	53
Produkcja roślinna, wybrane rynki i gałęzie przetwórstwa	16	Infrastruktura rybołówstwa morskiego i śródlądowego	54
Program wsparcia produkcji wysokobiałkowych	18	Rynek ryb	54
Integrowana produkcja roślinna	20	Polityka wsparcia sektora rybołówstwa	56
Rynek produkcji nasiennej	21	SPO - Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004 - 2006	56
• Rynek zbóż	22	PO - Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007 – 2013	58
• Rynek cukru	24	OBSZARY WIEJSKIE	59
• Produkcja i rynek owoców i warzyw	24	Infrastruktura na Wsi	59
• Rynek tytoniu	27	Przedsiębiorczość na terenach wiejskich	62
• Rynek chmielu	27	Kobiety wiejskie	64
• Rynek lnu i konopi	28	INSTYTUCJE ROLNICZE	65
• Rynek suszu paszowego	28	Agencja Rynku Rolnego	65
Produkcja zwierzęca, wybrane rynki i gałęzie przetwórstwa	28	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	76
• Rynek mięsa wieprzowego	28	Agencja Nieruchomości Rolnych	78
• Rynek wołowiny	29	Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	81
• Rynek drobiu i jaj	30	Zaplecze naukowo - badawcze	83
• Rynek mleka	31	Doradztwo rolnicze	86
• Rynek miodu	33	Szkoły rolnicze	87
BIOPALIWA	34	STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU WSI, ROLNICTWA I RYBACTWA NA LATA 2012 – 2020	87
PROGRAM POZNAJ DOBRĄ ŻYWNOŚĆ ...	38	DYSKUSJA NAD KSZTAŁTEM WPR PO ROKU 2013	90
POLSKIE PRODUKTY REGIONALNE I TRADYCYJNE	39	ADRESY JEDNOSTEK ZWIĄZANYCH Z ROLNICTWEM	91
ROLNICTWO EKOLOGICZNE W POLSCE	41		
HANDEL ZAGRANICZNY	42		
Ogólne informacje	42		

Szanowni Państwo!

Tradycyjnie wydajemy kolejną edycję naszej publikacji „Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce”.

Zaktualizowane dane dotyczą podstawowych informacji o polskim rolnictwie, rybołówstwie, przetwórstwie i obszarach wiejskich.

Przed nami bardzo ważny rok, w którym zapadać będą najważniejsze decyzje dotyczące zmian we Wspólnej Polityce Rolnej po roku 2013. Polska niezmiennie opowiada się za uproszczeniem tej polityki i wyrównaniem warunków wsparcia rolników w całej Unii Europejskiej. Decyzje, jakie zapadną określą możliwości rozwoju unijnego rolnictwa, jego zdolność do konkurencji na rynku globalnym.

Polscy rolnicy i przetwórcy bardzo dobrze wykorzystują, pomimo nierównych warunków, wszystkie dostępne dla nich fundusze. Dzięki temu trwa proces modernizacji gospodarstw rolnych i zakładów przetwórczych. Posiadając dobre surowce, nowoczesne zakłady i sprawdzone receptury utrzymujemy cały czas bardzo dobre wyniki w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi. Ta grupa towarowa przynosi nam dodatnie saldo w tej wymianie, które wyniosło w roku 2011 ponad 2,6 mld euro. W ujęciu wartościowym nasz eksport zbliża się do poziomu ¼ wartości naszej produkcji rolnej. Oznacza to, że niezwykle istotne dla rozwoju naszego rolnictwa jest stałe poszukiwanie nowych rynków zbytu i dywersyfikacja kierunków eksportu.

Utrzymanie wysokiej jakości żywności i stałe podnoszenie zaufania klientów do naszych produktów powinna zapewnić nowa instytucja kontrolna. W trosce o bezpieczeństwo żywności, a także o racjonalne i skuteczne wykorzystanie służb kontrolnych trwają w resorcie rolnictwa intensywne prace nad powołaniem jednolitej służby - Państwowej Inspekcji Bezpieczeństwa Żywności i Weterynarii. Powstałaby ona wskutek połączenia Inspekcji Weterynaryjnej, Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz Państwowej Inspekcji Sanitarnej w zakresie nadzoru nad warunkami zdrowotnymi żywności. Jak wynika z analiz i doświadczeń innych państw, optymalnym systemem kontroli jest taki, gdzie nadzór w łańcuchu żywnościowym „od pola do stołu” prowadzony jest przez jedną jednostkę organizacyjną. Jestem przekonany, że te zmiany dobrze będą służyły zarówno konsumentom, jak przetwórcom.

Zmian będzie więcej. Trwają prace dotyczące wprowadzenia podatku dochodowego w rolnictwie, zmian w ustawie o ubezpieczeniu upraw i zwierząt gospodarskich oraz nad założeniami do ustawy o utworzeniu Funduszu Gwarantowanych Świadczeń za Sprzedane Produkty. Zmian wymaga też spółdzielczość rolnicza i wiejska, która może być coraz ważniejszym segmentem sektora rolnego. Będziemy starali się podnieść świadomość spółdzielczą wśród rolników i przygotowywać stosowne zmiany w prawie, a także w programach nauczania szkół rolniczych.

To czeka nas w najbliższej przyszłości. Tymczasem zachęcam do lektury tej publikacji i zapoznania się z najnowszymi danymi dotyczącymi rolnictwa, rybołówstwa, obszarów wiejskich i gospodarki żywnościowej.

Stanisław Kalemba
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

OGÓLNE INFORMACJE O POLSCE

Polska jest krajem w Europie Środkowej o powierzchni 312,7 tys. km² (6 miejsce w UE - 27 i 68 w świecie) i liczbie ludności 38,2 mln osób (6 miejsce w UE-27 i 34 w świecie).

Od 1 maja 2004 r. Polska jest członkiem Unii Europejskiej, zajmując wśród 27 krajów 6 miejsce pod względem liczby ludności ogółem i pierwsze pod względem liczby ludności rolniczej oraz drugie miejsce (po Rumunii) pod względem liczby gospodarstw rolnych. Pracujący w rolnictwie, łowiectwie, leśnictwie oraz rybactwie 2,5 - krotnie przekraczają procentowy udział pracujących w tych sektorach w UE-27 (odpowiednio – 14,5% i 5,6%). Polska zajmuje 7,2% ogólnej powierzchni krajów Unii granicząc z 7 krajami, w tym 4 członkami UE (Niemcy, Czechy, Słowacja i Litwa) i 3 spoza Unii (Rosja, Białoruś, Ukraina).

Kraj charakteryzuje się dużą różnorodnością przyrodniczo-środowiskową. Szczególną ochroną objęte są parki narodowe zajmujące ponad 314,5 tys. ha, rezerваты przyrody w liczbie 1463 o powierzchni ponad 164 tys. ha, parki krajobrazowe zajmujące powierzchnię blisko 2607 tys. ha i pomniki przyrody w liczbie 36,3 tysięcy. Udział gruntów leśnych w ogólnej powierzchni lądowej kraju przekracza 30%. Chronionych jest wiele gatunków zwierząt, z których do najważniejszych zalicza się żubry, kozice, niedźwiedzie, bobry, rysie i wilki. Ponad 75% terytorium kraju położone jest poniżej 200 m n.p.m., a tylko 3,1% powyżej 500 m n.p.m.

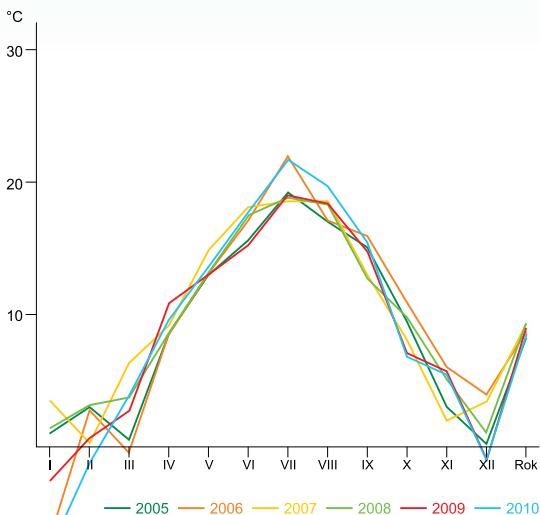
Klimat w Polsce charakteryzuje się dużymi wahaniami w długości poszczególnych pór roku. W ostatnich 3 latach średnia temperatura powietrza wahała się od 8,6 °C do 9,4 °C, a suma opadów w przedziale od 609 mm do 717 mm.

Opady atmosferyczne są głównym źródłem zasobów wodnych i charakteryzują się dużymi wahaniami w latach, miesiącach i regionach. W rezultacie występują obszary suszy i podtopienia, a nawet powodzie.

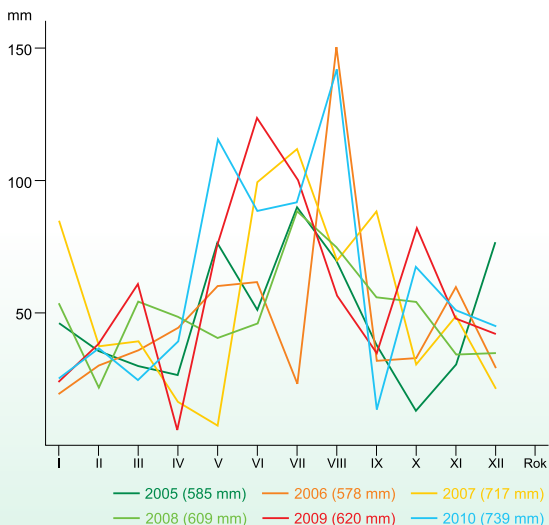
W 2011 r. według stanu na 31 grudnia pomiary temperatury i opadów prowadziło 268 stacji i posterunków, a wyłączone pomiary opadów 990 posterunków. Absolutne maksimum temperatury w 2011 r. odnotowano w lipcu na stacji klimatycznej w Grabiku i wyniosła ona 38,2 °C, a najniższa temperatura zanotowana została na stacji klimatycznej w Białowieży i wyniosła ona – 31,4 °C. Największa amplituda skrajnych wartości temperatury w Polsce w 2011 r. wyniosła 69,6 °C.

Maksymalny dobowy opad atmosferyczny w 2010 r. zanotowano na stacji opadowej Szczyrk i wyniósł on 213 mm.

Polska zaliczana jest do krajów o ubogich zasobach wodnych. Średni roczny odpływ wód powierzchniowych, łączny

Ryc. Średnie miesięczne temperatury powietrza w Polsce w latach 2005-2010 (w °C). Źródło: GUS – Rocznik statystyczny rolnictwa Warszawa 2011.

Ryc. Średnie miesięczne sumy opadów atmosferycznych w latach 2005-2010 (w milimetrach). Źródło: GUS – Rocznik statystyczny rolnictwa Warszawa 2011.

nie z dopływami z zagranicy w latach 1980 – 2010 wyniósł 62,3 km³, a z obszaru kraju 54,4 km³. W przeliczeniu na 1 mieszkańca daje to roczny zasób wody ok. 1,6 dam³, podczas gdy w krajach europejskich zasoby te szacowane są na 4,6 dam³.

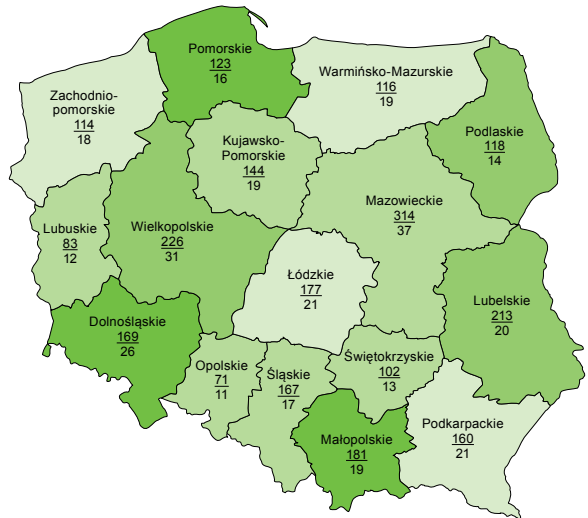
Zasoby wód w Polsce cechuje duża zmienność sezonowa i nierównomierność rozkładu terytorialnego. Zbiorniki retencyjne mają małą pojemność i mogą zatrzymać jedynie 6% rocznego odpływu wód w kraju, co nie zapewnia dostatecznej ochrony przed okresowymi nadmiarami lub deficytami wody.

Kraj podzielony jest na 16 województw, 314 powiatów, 65 miast na prawach powiatów i 2 479 gmin. Jednostkami pomocniczymi w gminach są m.in. sołectwa, których jest ponad 40,3 tys. Największym pod względem powierzchni (35,6 tys. km²) i liczby ludności (5,2 mln) jest woj. mazowieckie. Najmniejszym pod względem powierzchni jest woj. opolskie (9,4 tys. km²), a pod względem liczby ludności woj. lubuskie (1,0 mln). Największą obszarowo gminą jest Pisz (634 km²), a najmniejszą Górowo Iłowieckie (3 km²). Pod względem liczby ludności największą gminą jest m. stołeczne Warszawa (1,7 mln), będące także miastem na prawach powiatu w woj. mazowieckim, a najmniejszą – gmina Krynica Morska (1,4 tys.) w woj. pomorskim.

Liczba ludności w Polsce w 2011 r. wyniosła 38,2 mln osób, w tym w miastach 23,3 mln, a na wsiach 9,4 mln osób. W porównaniu do 2000 r. liczba ludności zmniejszyła się o blisko 54 tys. osób, przy czym spadek dotyczył tylko miast (o 407 tys.). Na obszarach wiejskich wzrost liczby mieszkańców wyniósł w tym okresie 352 tys. osób. W porównaniu do roku 2010 nastąpił spadek liczby urodzeń żywych (z 417 do 413 tys.) i obniżył się współczynnik dzietności (z 1,398 do 1,382). W porównaniu do roku poprzedniego zmniejszył się (o 0,2) wskaźnik urodzeń żywych na 1000 mieszkańców i wyniósł 10,8 wobec 9,6 w roku 2005 i 9,9 w roku 2000). Zmniejszyła się - w porównaniu do roku 2010 - liczba zgonów (o 17 tys.) i ich odsetek na 1000 mieszkańców (z 10,0 do 9,8).

Prognoza ludności sporządzona przez GUS zakłada systematyczny spadek liczby ludności Polski do roku 2035 (o 2,3 mln). Na obszarach wiejskich prognozowane jest dodatnie, ale malejące saldo migracji wewnętrznych, które nie zrekompensuje ubytku liczby ludności wiejskiej szacowanego na 0,5%, który jest rezultatem zmniejszającej się liczby urodzeń. Czynnikiem hamującym odpływ ludności z miast będzie przede wszystkim tworzenie nowych miejsc pracy na terenach zurbanizowanych oraz pozostawanie na stałe w miastach części osób zamieszkujących tam do tychczas okresowo.

W 2011 roku polska gospodarka rozwijała się znacznie szybciej niż w roku 2010, a także znacznie szybciej niż to prognozowano. W obawie o długotrwałe skutki globalnego kryzysu w ustawie budżetowej na rok 2011 przyjęto wzrost PKB Polski o 3,5%, podczas gdy wyniósł on 4,0% (w roku 2009 - 1,6%). Pod względem dynamiki PKB zajęliśmy czwarte miejsce wśród krajów UE, ustępując Szwecji i krajom nadbałtyckim, które starają się zbliżyć do wzrostu z okresu sprzed kryzysu gospodarczego w latach 2009-2010. W konsekwencji Polska znacząco wyprzedziła w roku 2011 średnie tempo wzrostu gospodarczego krajów UE (1,6%). Głównymi czynnikami dynamizującymi wzrost naszej gospodarki nadal był popyt wewnętrzny, a w II półroczu 2011 również popyt inwestycyjny. Korzystnie na wzrost gospodarczy kraju wpływały również wyniki wymiany handlowej z zagranicą. W niewielkim stopniu obniżyła się dynamika spożycia indywidualnego w porównaniu z rokiem 2010 (o 0,1 pp). Tempo wzrostu konsumpcji krajowej hamowała silna presja inflacyjna i ograniczone zapotrzebowanie gospodarstw domowych na kredyty bankowe, co było skutkiem m.in. drożejących i trudno dostępnych kredytów konsumpcyjnych. W porównaniu do roku poprzedniego obniżyło się - w konsekwencji - zadłużenie gospodarstw domowych w kredytach (niższe realnie o 6,3%). Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw wzrosło w roku 2011 o 3,2%. Mimo to stopa bezrobocia rejestrowanego wzrosła z 12,4% w końcu roku 2010 do 12,5% w grudniu 2011 r. Zwiększyło się przeciętne realne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw (o 0,9% w porównaniu do roku 2010), a siła nabywcza emerytur i rent pracowniczych wzrosła odpowiednio o 0,4% i o 0,2%. Po dwuletnim spad-

2478 - Liczba gmin
16 - Liczba województw

Ryc. Jednostki podziału terytorialnego w Polsce.

ku znacznie wzrosła w 2011 roku działalność inwestycyjna podmiotów gospodarczych, której sprzyjała między innymi bardzo dobra sytuacja finansowa firm. Wypracowały one wynik finansowy netto realnie wyższy o ponad 11% niż w roku 2010. Tendencja ta może ulec osłabieniu w roku 2012 ze względu na niekorzystne uwarunkowania w gospodarce światowej i słabnący popyt krajowy. Dużym osiągnięciem było przełamanie w roku 2011 wieloletniego trendu powiększającej się zapaści finansów publicznych. Zmniejszył się deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w stosunku do PKB (z 7,9% w 2010 r. do 5,6% w roku 2011). Nie udało się jednak poprawić relacji długu publicznego do PKB (54,9% w roku 2010 i 56,6% w roku 2011). Niewielki wzrost tego zadłużenia i dobra perspektywa jego redukcji pozwoliła utrzymać Polskę – jako jednemu z nielicznych krajów – na niezmiennym poziomie wiarygodności kredytowej (rating).

W ciągu całego 2011 roku utrzymywało się wysokie tempo wymiany handlowej z zagranicą. Eksport liczony w euro zwiększył się – w porównaniu do roku 2010 – o 12,8%, a import o 12,1%. Ujemne saldo towarowe wyniosło 14,7 mld EUR, przy nadwyżce w wymianie produktów rolno – spożywczych w wysokości 2,6 mld EUR.

Globalna produkcja rolnicza zwiększyła się w roku 2011 o 1,1%, w tym roślinna o 3,8% - w związku z dobrymi zbiorami ziemioplodów (z wyjątkiem zbóż, rzepaku i rzepiku). Zmniejszyła się produkcja zwierzęca - w porównaniu z poprzednim rokiem (o 2,1%), głównie ze względu na znaczący spadek liczebności pogłowia trzody chlewnej (o 11,7% w porównaniu do roku 2010) oraz nieznaczne zmniejszenie pogłowia bydła (o 1,1%).

Handel zagraniczny towarami rolno-spożywczymi po raz kolejny przyniósł dodatnie saldo obrotów w 2011 r. – 2,6 mld EUR. Warto podkreślić jest wzrastające - od czasu akcesji - znaczenie handlu zagranicznego artykułami rolno – spożywczymi w bilansie handlowym i płatniczym Polski. Uzyskiwana w handlu zagranicznym żywnością nadwyżka zmniejsza ujemne saldo obrotów w całym handlu zagranicznym Polski. Udział eksportu rolno-spożywczego w eksporcie ogółem wyniósł w 2011 r. 11,1% wobec 11,2% w roku poprzednim, a importu 8,3 wobec 8,1% w roku 2010.

W 2011 r. po raz drugi zanotowano wyższą dynamikę cen produktów rolnych sprzedawanych przez rolników niż cen towarów i usług przez rolników nabywanych. Wskaźnik nożyc cen wyniósł 107,3 wobec 110,2% przed rokiem, 96,1% w roku 2009 i 90,1 w roku 2008. Na rynku rolnym ceny większości produktów znacznie przewyższały poziom z roku 2010. Dynamika wzrostu cen produktów sprzedawanych przez gospodarstwa indywidualne wyniosła 118,8%, a dynamika wzrostu cen towarów i usług zakupowanych przez rolników - 110,7%. Wyższe niż przed rokiem były ceny większości podstawowych produktów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego. Znaczący wzrost cen towarów i usług nabywanych przez rolników na cele konsumpcyjne i inwestycyjne spowodował, że tzw. „nożyce cen” w roku 2011 ukształtowały się mniej korzystnie niż przed rokiem.

ROLNICTWO

Ogólna charakterystyka

Rolnictwo polskie charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem – średnia powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 gospodarstwo zwiększa się stopniowo i w roku 2011 wyniosła 8,7 ha użytków rolnych (w roku 2010 – 8,6 ha). Ponad połowa gospodarstw produkuje wyłącznie lub głównie na własne potrzeby, ograniczając wydatki na zakup żywności i koszty utrzymania rodziny. Gospodarstwa te o relatywnie niewielkim areale prowadzą produkcję metodami tradycyjnymi, przy niskim nawożeniu mineralnym i zużyciu chemicznych środków ochrony roślin, a także pasz przemysłowych w żywieniu zwierząt gospodarskich, zwłaszcza bydła. Mimo tego, a także faktu występowania przewagi gleb o niskiej przydatności rolniczej, Polska jest znaczącym w świecie i Europie producentem produktów rolnych, ogrodniczych i pochodzenia zwierzęcego.

Znaczące miejsce zajmuje Polska także w produkcji owoców jagodowych (truskawek, malin i porzeczek) oraz warzyw gruntowych, takich jak: cebula, kapusta i kalafior. Warunki glebowo-klimatyczne i tradycje regionalne decydują o specjalizacji produkcji.

Tereny Polski centralnej, wschodniej i północnej to obszary upraw ziemniaków i żyta oraz użytki zielone. Sady i plantacje owoców jagodowych zlokalizowane są na Mazowszu (rejon grójecki), w woj. lubelskim, na Sandomierszczyźnie, a także w Wielkopolsce i woj. łódzkim. Uprawy roślin o większych wymaganiach glebowych i klimatycznych koncentrują się w południowo-wschodniej i zachodniej części kraju oraz w regionie Żuław i Warmii. Przeważa tam uprawa zbóż intensywnych, głównie pszenicy oraz buraków cukrowych i rzepaku.

Największa koncentracja chowu bydła występuje w woj. podlaskim, mazowieckim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim, a trzody chlewnej w woj. wielkopolskim i kujawsko-pomorskim. Chów owiec jedynie w rejonach górskich (woj. małopolskie) ma większy wymiar.

Zasoby ziemi rolniczej i struktura jej użytkowania

W ogólnej powierzchni Polski wynoszącej 31,3 mln ha, powierzchnia użytków rolnych wynosi 15,4 mln ha, stanowiąc 49,4% ogólnej powierzchni kraju (stan w czerwcu). Rok 2011 nie przyniósł istotnych zmian powierzchni ogólnej, ani struktury użytkowania gruntów rolnych należących do gospodarstw. W sektorze prywatnym w 2011 roku znajdowało się 14,9 mln ha, tj. 97,1% użytków rolnych, w tym 13,9 mln ha tj. około 90,0% użytków rolnych w kraju użytkowały gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha. Sektor publiczny dysponował pozostałą częścią powierzchni tych użytków.

Powierzchnia gruntów ornych będących w dobrej kulturze wynosiła w roku 2011 - 14,8 mln ha i stanowiła 95,7 % ogólnej powierzchni użytków rolnych. W porównaniu do roku 2010 powierzchnia gruntów utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej wzrosła o 177 tys. ha.

W ogólnej strukturze użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (14,8 mln ha – 100%) – grunty pod zasiewami stanowią 68,5 % powierzchni tych użytków, sady o łącznej powierzchni 390,0 tys. ha (2,5 %), łąki trwałe z powierzchnią ogółem 2,5 mln ha – 16,8 %, a pastwiska trwałe o powierzchni 0,7 mln ha – 4,5%.

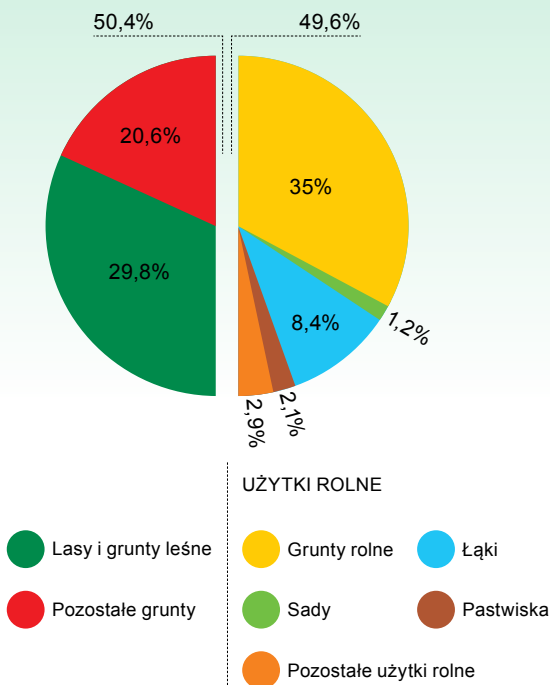
Jakość użytków w Polsce jest niska, niższa niż średnio w UE. Duży udział gleb słabych i zakwaszonych zmniejsza rolniczą przydatność użytków rolnych. Udział gleb lekkich, charakteryzujących się w Polsce wysoką piaszczystością, jest w Polsce dwukrotnie większy niż średnio w UE; w Polsce wynosi 60,8 %, a w UE – 31,8 %.

Wskaźnik bonitacji gleb będący ilorzem hektarów przeliczeniowych do fizycznych użytków rolnych wynosi w Polsce 0,82. Niekorzystne warunki glebowe i nakładające się gorsze warunki klimatyczne znajdują odzwierciedlenie w niższej produktywności ziemi w porównaniu do śred-

Produkcja niektórych artykułów rolnych	Udział		Miejsce	
	w świecie	w UE	w świecie	w UE
- pszenica	1,4	6,9	15	4
- żyto	20,4	41,0	3	1
- ziemniaki	2,9	18,4	7	1
- buraki cukrowe	4,8	11,0	6	3
- rzepak	4,0	11,6	6	3
- jabłka	3,7	9,9	3	4
- mięso	1,3	7,9	16	5
- mleko krowie	2,1	8,2	10	4
Pogłowie:				
- bydła	0,4	6,3	45	7
- trzody chlewnej	1,5	11,2	10	3

Tab. Udział i miejsce polskiego rolnictwa w świecie i UE (27 państw).

Źródło: Rocznik statystyczny rolnictwa GUS 2011 Dane za 2009 r.

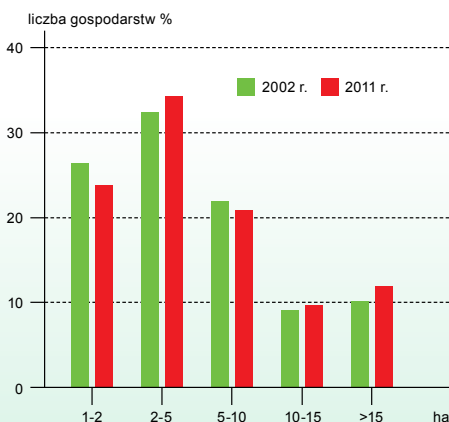

Ryc. Struktura użytkowania gruntów w 2011 r. (w % powierzchni ogółem). Źródło: Rocznik statystyczny rolnictwa GUS Warszawa 2011.

niej z UE. Od czasu akcesji Polski do UE zmniejsza się powierzchnia gruntów ugorowanych na gruntach ornych. W roku 2009 wyniosła ona około 498 tys. ha i była ponad 3-krotnie niższa niż w 2004 r. W gospodarstwach indywidualnych, grunty ugorowane ograniczono w tym czasie ponad 2,5-krotnie. Powierzchnia gruntów ugorowanych na użytkach rolnych w dobrej kulturze rolnej w 2011 roku wyniosła 468 tys. ha, w tym w gospodarstwach indywidualnych 409 tys. ha. Tendencja do zmniejszania powierzchni ugorów związana jest ze stosowaniem dopłat bezpośrednich do każdego hektara użytkowanego rolniczo oraz wzrostem cen ziemi rolniczej.

Powszechny Spis Rolny przeprowadzony w 2010 roku potwierdził obserwowane tendencje zmian w polskim rolnictwie na przestrzeni ostatnich lat, a szczególnie od czasu akcesji. I tak - w porównaniu do wyników Powszechnego Spisu Rolnego z roku 2002 - główne zmiany dotyczą:

- zmniejszania się liczby gospodarstw rolnych wraz z jednoczesnym wzrostem ich powierzchni,
- znaczących zmian w strukturze gospodarstw rolnych, a wśród nich blisko 25% spadek liczby gospodarstw najmniejszych (o powierzchni 0 – 5 ha UR) i 17% spadek liczby gospodarstw o powierzchni 5-20 ha oraz utrzymanie się liczby gospodarstw w grupie obszarowej 20 – 50 ha. Zmianom tym towarzyszy znaczący – 34% wzrost liczby gospodarstw największych o powierzchni 50 ha i więcej. Zmiany te następują na tyle wolno, że odsetek gospodarstw o powierzchni 15 ha i więcej wynosi zaledwie 9%, podczas gdy odsetek gospodarstw o powierzchni 0 – 5 ha pozostaje nadal wysoki i wynosi blisko 70%,
- wolnego, ale widocznego upowszechniania się modelu gospodarstwa wielofunkcyjnego, szczególnie w grupie gospodarstw małych, które podejmując działalność pozarolniczą - częściowo lub całkowicie rezygnują z działalności rolniczej,
- spadku ogólnej powierzchni gruntów w użytkowaniu rolniczym (o 1,1 mln ha tj. o 5,5%) w porównaniu do roku 2002 na skutek przeznaczania gruntów rolniczych na cele nierolnicze np. infrastrukturalne z jednoczesnym zmniejszaniem się powierzchni użytków rolnych (z 16,9 do 15,5 mln ha),
- nieznacznego zmniejszenia się powierzchni zasiewów (o 0,2 mln ha w porównaniu do roku 2002) z jednoczesnymi zmianami w strukturze upraw - spadek powierzchni zbóż (o 12%), ziemniaków (o 51,8%) i buraków cukrowych (o blisko 32%) przy jednoczesnym wzroście zasiewów rzepaku (o 115%) i pastewnych (o 60%),

Ryc. Struktura indywidualnych gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha według grup obszarowych użytków rolnych (%).

• wzrostu pogłowia bydła ogółem, z jednoczesnym zmniejszeniem się stada krów. Tendencja ta wiąże się ze wzrostem zainteresowania produkcją bydła rzeźnego po akcesji do UE oraz wzrostem opłacalności tej produkcji. Redukcja pogłowia krów jest następstwem kwo-towania produkcji mleka po akcesji oraz wysokimi wymaganiami jakościowymi dla mleka krowiego,

• poprawie wyposażenie gospodarstw rolnych w środki produkcji potwierdzając proces modernizacji rolnictwa po przystąpieniu do UE (niepodważalny wpływ instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej).

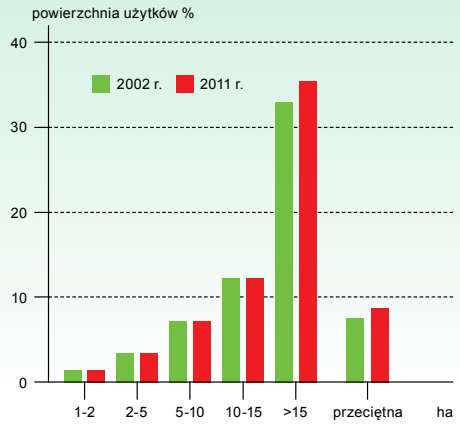
Ewolucyjny charakter procesów zachodzących w rolnictwie potwierdzają dane za rok 2011 w porównaniu z rokiem 2010 - nie przynosząc istotnych zmian w strukturze gospodarstw rolnych według grup obszarowych i użytkowanej przez nie powierzchni. Zmiany były nieznaczące i nie przekraczają 0,5%. Indywidualne gospodarstwa rolne o areale powyżej 1 ha użytków rolnych gospodarowały na 13,7 mln ha. Największy odsetek stanowiły gospodarstwa w grupie 2 do 5 ha powierzchni użytków rolnych (34,1%). Udział gospodarstw większych obszarowo 10-15 ha i powyżej 15 ha wynosi odpowiednio 9,6% i 11,9%.

W porównaniu do roku 2002 r. areał gospodarstw rolnych zmniejszył się o 1,4 mln ha, tj. o 8,1 %. Największy spadek liczby gospodarstw w porównaniu do roku 2002 wystąpił w grupie obszarowej do 1 ha i od 1-5 ha UR, gdzie liczba gospodarstw zmniejszyła się odpowiednio o 26,8% i 24,8%. Udział gospodarstw najmniejszych w ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych zmniejszył się – w grupie obszarowej do 1 ha z 33,3% w roku 2002 do 31,4% w roku 2010, a w grupie od 1 – 5 ha odpowiednio z 39,1% do 37,9%. W 2010 roku, w porównaniu do roku 2009, odnotować należy spadek liczby gospodarstw o powierzchni od 1 do 10 ha (o 43,7 tys.) i wzrost liczby gospodarstw o powierzchni powyżej 10 ha (o 2,2 tys.). Przeciętna powierzchnia indywidualnych gospodarstw rolnych wzrosła w 2009 r. o 0,2 ha, przy czym wzrost ten jest skutkiem przyrostu powierzchni w gospodarstwach powyżej 15 ha (o 0,8 ha). W ogólnej strukturze gruntów użytkowanych rolniczo przez gospodarstwa indywidualne najwyższy udział mają gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha – 48,4% (wzrost o 1,4% w porównaniu do 2008 r). Średnia powierzchnia użytków rolnych przypadających na 1 gospodarstwo indywidualne wyniosła w 2011 roku 8,3 ha, podczas gdy do roku 2008 nie przekraczała 8 ha.

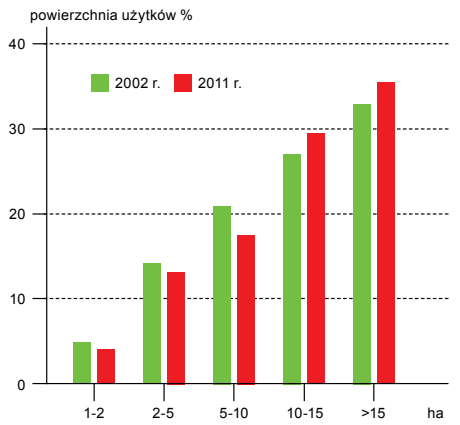
Od czasu integracji z UE wzrasta zainteresowanie zakupem ziemi rolniczej, co skutkuje wzrostem jej cen. Nasilenie transakcji w rynkowym obrocie ziemią rolniczą cechuje się znacznym zróżnicowaniem regionalnym, uwarunkowanym głównie popytą, odmienną strukturą agrarną, siłą ekonomiczną gospodarstw i zróżnicowanymi motywacjami zakupu gruntów. Relatywnie najmniejsze obroty notowane są w regionach południowej i środkowej Polski gdzie struktura gospodarstw jest najbardziej rozdrobniona i dominuje przekazywanie ziemi usamodzielniającym się dzieciom.

Średnia cena gruntów rolnych w 2011 r. wyniosła 20 004 zł/ ha, co oznacza 11% wzrost w porównaniu z cenami ziemi w roku 2010. Na wzrost cen wpłynęło utrwalenie poprawy rentowności produkcji rolniczej. Największy procentowy wzrost cen odnotowano w roku 2007 (o 33%), natomiast w roku 2008 i 2009 wzrost ten wynosił odpowiednio 28% i 19%. Podobnie jak w latach poprzednich utrzymywało się znaczne zróżnicowanie w zależności od położenia gruntów, klasy bonitacyjnej oraz jakościowej przydatności do prowadzenia określonych upraw.

Agencja Nieruchomości Rolnych sprzedała o 30% więcej gruntów niż w roku poprzednim. Był to wynik najlepszy od 30 lat. Nabywcami 125 tys. ha gruntów byli głównie rolnicy. Na wzrost popytu znaczący wpływ miały korzystne od 2 lat dla rolników ceny skupu produktów rolnych, kredyty preferencyjne z dopłatą do oprocentowania oraz możliwość sprzedaży gruntów na raty, którą oferowała Agencja Nieruchomości Rolnych.

Rys. Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w ha w latach 2002 i 2011. Źródło: Rolnictwo w 2011 GUS Warszawa.

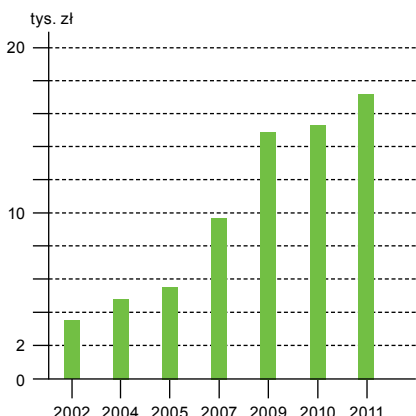
Tab. Odsetek powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych w 2002 i 2011 r. Źródło: Rolnictwo w 2011 GUS Warszawa.

Województwo	Ogółem	Dobra (kl.I,II,IIIa)	Średnia (kl.IIIb, IV)	Słaba (kl.V, VI)
Polska	20 004	23 911	20 808	16 401
Dolnośląskie	20 055	24 683	20 641	15 683
Kujawsko-pomorskie	28 226	33 633	229 863	222 377
Lubelskie	14 491	19 477	14 629	10 485
Mazowiecki	22 168	29 903	22 969	17 756
Opolskie	21 068	29 235	20 472	16 248
Podkarpackie	11 019	12 974	10 910	8 880
Podlaskie	21 544	25 897	23 520	18 006
Śląskie	22 864	28 878	23 240	16 999
Świętokrzyskie	11 063	14 925	10 938	7 641
Wielkopolskie	30 580	38 900	32 922	23 885
Zachodniopomorskie	15 162	17 251	15 587	12 576

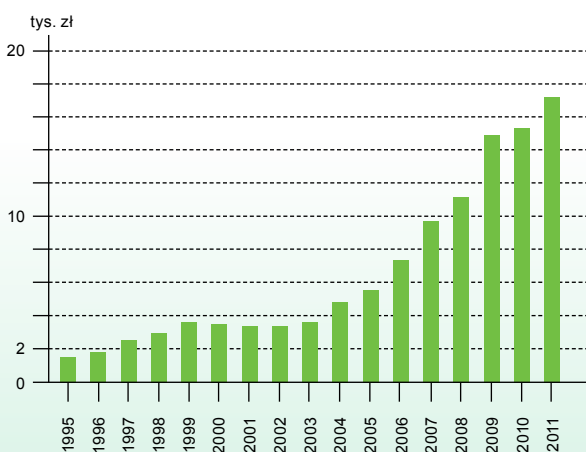
Tab. Ceny sprzedaży gruntów rolnych w 2011 r. w obrocie prywatnym w wybranych województwach (zł/ha). Źródło: GUS. Rocznik statystyczny rolnictwa 2011, Warszawa 2011.

Rodzaj gruntu	Cena za 1 ha			
	rok	w zł	w dt-żyta	w dt żywca rzeźnego wieprzowego
Grunty orne	2000	4786	115,3	13,3
	2005	8244	237,8	21,1
	2010	18037	371,3	47,1
dobre (pszenno- buraczane)	2000	6712	161,7	18,6
	2005	11001	317,3	28,1
	2010	18841	387,8	49,2
średnie (żytnio-Ziemniaczane)	2000	4920	118,5	13,7
	2005	8603	248,1	22,0
	2010	18841	387,8	49,2
słabe (piaszczyste)	2000	2725	65,6	7,6
	2005	5843	168,5	14,9
	2010	14800	304,7	38,6
Łąki dobre	2000	4883	117,6	13,6
	2005	6144	177,2	15,7
	2010	14612	300,8	38,2
Łąki słabe	2000	2753	66,3	7,6
	2005	4003	115,5	10,2
	2010	11291	232,4	29,5

Tab. Przeciętne ceny gruntów ornych i łąk w obrocie prywatnym. Źródło: GUS. Rocznik statystyczny rolnictwa 2011, Warszawa 2011.

Ryc. Ceny sprzedaży nieruchomości rolnych ANR w zł/ha w latach 2002 -2011. Źródło: ANR.

Ryc. Ceny sprzedaży nieruchomości rolnych ANR w zł/ha w latach 1992-2011. Źródło: GUS. Rocznik statystyczny rolnictwa 2011, Warszawa 2011.

Czynniki kształtujące produkcję – ekonomiczną sytuację rolnictwa w 2011 r.

W 2011 roku sytuacja w rolnictwie kształtowała przede wszystkim pod wpływem następujących czynników: wzrostu cen zbóż, który zapoczątkowany został pod koniec I półrocza 2010 r. i trwał w zasadzie do końca sezonu 2010/2011. Występujące sezonowe spadki w II półroczu 2011 r. nie wpłynęły zasadniczo na obniżenie bardzo wysokiego poziomu cen zbóż. W 2011 r. za pszenicę w skupie płacono średnio 81,99 zł/dt (wzrost o 37% w porównaniu do 2010 r.), a za żyto 74,24 zł/dt (wzrost o około 76% w porównaniu z 2010 r.). Podobnie wysokie wzrosty cen notowano w obrocie targowiskowym (pszenica o 47%, żyto o 62% w porównaniu z rokiem poprzednim), ceny trzody chlewnej przy zwiększonych w stosunku do roku poprzedniego krajowych dostawach żywca wieprzowego wykazywały tendencję wzrostową. Przeciętne ceny skupu 1 kg żywca kształtowały się w roku 2011 na poziomie 4,52 zł w skupie, a na targowiskach 4,63 zł (wzrost odpowiednio o ponad 16% i około 21% w porównaniu do 2010 r.). Mimo to relacje cenowe trzody i żyta kształtowały się poniżej granicy opłacalności, co wpłynęło niekorzystnie powodując pogłębienie spadkowych tendencji w pogłowie świń, wzrastały przeciętne ceny skupu i ceny targowiskowe żywca wołowego i młodego bydła rzeźnego w porównaniu z rokiem poprzednim (odpowiednio o 15% i 14%), pomimo wzrostu krajowej podaży żywca drobiowego w 2011 r. przeciętna cena drobiu rzeźnego wzrosła o ponad 18% i osiągnęła poziom 4,08 zł/kg, w porównaniu z rokiem 2010 r. wyższe były także ceny mleka (o 14%).

Po drastycznym pogorszeniu koniunktury w rolnictwie w 2008 r. w kolejnych latach następowała stopniowa poprawa rentowności produkcji. W 2011 r. przy wysokim wzroście cen produktów rolnych sprzedawanych przez gospodarstwa indywidualne (o 18,8%) oraz wyraźnie wyższej dynamice cen towa-

rów nabywanych przez rolników na cele produkcyjne i inwestycyjne (o 10,7%) wskaźnik relacji cen wyniósł 107,3% wobec 110,2% w roku 2010. Sytuacja dochodowa rolników w 2011 r. pogorszyła się nieco, ale nadal – podobnie jak w roku 2010 – pozostała korzystna.

Zaopatrzenie rolnictwa w środki produkcji

Stosowanie nawozów ma kluczowe znaczenie dla utrzymania odpowiedniego potencjału produkcyjnego gleby i zapewnienia wysokich, dobrych jakościowo plonów roślin uprawnych. Z drugiej strony nawozy mineralne stanowią ważny element struktury kosztów uprawy roślin rolniczych, co w zasadniczy sposób limituje poziom ich zużycia.

Po ponad rocznym występowaniu tendencji spadkowej cen nawozów mineralnych, od września 2010 r. ceny tych środków produkcji znów zaczęły rosnąć z coraz większą dynamiką. Wzrost cen nawozów mineralnych w 2011 r. wyniósł średnio 19,6%, wobec spadku o 10,6% w 2010 r.

Wzrost cen nawozów mineralnych wynika przede wszystkim ze zwiększonego popytu rynku krajowego w warunkach poprawy opłacalności produkcji zbóż i roślin oleistych, a także dynamicznego wzrostu cen surowców do produkcji nawozów mineralnych oraz nośników energii.

Mimo wzrostu cen nawozów mineralnych to staniały one w stosunku do zbóż i innych surowców rolnych. W 2011 r. na zakup 1 kg NPK należało przeznaczyć równowartość 4,7 kg pszenicy, 5,2 kg żyta i 10,8 kg ziemniaków. Natomiast w roku 2010 przeliczniki te wynosiły odpowiednio 5,7 kg pszenicy, 8,3 kg żyta i 9,4 kg ziemniaków. Polepszyły się również relacje cen nawozów wapniowych do cen produktów rolnych. Na zakup 1 kg CaO należało w 2011 r. przeznaczyć równowartość 1,7 kg pszenicy, 1,8 kg żyta i 3,8 kg ziemniaków, w 2010 r. wskaźniki te wynosiły odpowiednio 2,2 kg pszenicy, 3,2 kg żyta i 3,7 kg ziemniaków.

Zużycie nawozów mineralnych (NPK) pod zbiory 2011 r. wyniosło ogółem 1954,4 tys. ton i było o 9,9 % wyższe w porównaniu z rokiem poprzednim. Zanotowano wzrost zużycia nawozów we wszystkich grupach nawozów: azotowych (N) o 6,2%, fosforowych (P_2O_5) o 15,7% i potasowych (K_2O) o 14,5%.

Poprawa relacji cen nawozów mineralnych do zbóż i pozostałych produktów oraz wzrost dopłat bezpośrednich wpłynęły na wzrost jednostkowego zużycia nawozów mineralnych, które pod zbiory 2011 r. wyniosło średnio 126,4 kg NPK/ha UR i było o 10,2% wyższe niż w roku poprzednim. Stosunek N:P:K w dawce nawozowej w roku gospodarczym 2010/11 kształtował się podobnie jak w roku ubiegłym według proporcji 1,0:0,4:0,4.

Utrzymało się również w dalszym ciągu duże zróżnicowanie poziomu nawożenia między województwami - od 232,4 kg NPK/ha w województwie opolskim do 67,7 kg NPK/ha w województwie podkarpackim. Podobnie jak przed rokiem w 12 województwach poziom nawożenia wyniósł powyżej 100 kg NPK/ha.

W roku gospodarczym 2010/2011 poziom zużycia nawozów mineralnych NPK przewyższał ponad 3-krotnie poziom zużycia nawozów wapniowych CaO.

Zużycie nawozów wapniowych pod zbiory 2011 wyniosło zaledwie 568,3 tys. ton CaO, czyli o 23,1 tys. mniej niż w roku poprzednim, co w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wyniosło 36,8 kg i było niższe o 5,2 % w stosunku do roku ubiegłego. Zróżnicowanie poziomu nawożenia gleb między poszczególnymi województwami wahało się w granicach od 104,8 kg/ha UR w dobrej kulturze w woj. opolskim do 4,5 kg/ha w woj. świętokrzyskim.

W krajach UE poprawa koniunktury na podstawowych rynkach rolnych w sezonie 2010/11 spowodowała zwiększony popyt na nawozy mineralne. Zużycie nawozów mineralnych wzrosło o blisko 11% w porównaniu z sezonem 2009/2010. Zużycie nawozów w krajach UE-15 wzrosło o 13%, a w UE-12 o zaledwie 4%. Zwiększenie nawożenia mineralnego w krajach UE w 2010/11 to przede wszystkim rezultat wyższego nawożenia fosforowego i potasowego. Zużycie nawozów

	2005/06	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Nawozy mineralne NPK	123,3	132,6	117,9	114,7	126,4
w tym: azotowe N	62,5	70,7	68,0	66,3	70,6
fosforowe P_2O_5	27,7	28,8	23,3	22,8	26,4
potasowe K_2O	33,1	33,3	26,6	25,6	29,4
Nawozy wapniowe CaO	54,8	38,5	32,9	38,1	36,8

Tab. Zużycie nawozów mineralnych i wapniowych (w kg na 1 ha użytków rolnych). Źródło: Rynek środków produkcji IERIGZ 2012.

	2009/10	2010/11
UE-27	14,7	16,2
UE-15	11,0	12,4
UE-12	3,7	3,8
POLSKA	1,8	2,0

Tab. Zużycie nawozów mineralnych w UE (mln ton NPK). Źródło: Dane IERIGZ 2012.

potasowych w sezonie 2010/11 wzrosło o ponad 20%, a fosforowych o 12%. Rosnące zużycie tych grup nawozów mineralnych w ostatnich latach wynika ze wzrostu poziomu nawożenia po głębokim jego spadku w sezonie 2008/09. Natomiast zużycie nawozów azotowych w sezonie 2010/11 wzrosło o niespełna 8%.

Średni poziom nawożenia mineralnego w sezonie 2009/10 r. dla krajów UE-27 wzrósł o 9% do 87 kg NPK/ha UR, przy czym w krajach UE-15 zwiększył się o 13% do 95 kg NPK/ha UR, a w krajach UE-12 o 1% do 73 kg NPK/ha UR. Najwyższe jednostkowe zużycie nawozów mineralnych od wielu lat występuje w krajach Beneluksu i wynosi powyżej 170 kg czystego składnika na 1 ha UR.

Wartość produkcji rolniczej i relacje cen

W 2011 r. globalna produkcja rolnicza w cenach bieżących osiągnęła wartość 99,7 mld. zł, w tym roślinna – 55,8 mld zł, a zwierzęca blisko 44 mld zł. Dynamika produkcji globalnej liczonej w cenach stałych była wyższa w porównaniu do roku 2010 o 1,1%, w tym w gospodarstwach indywidualnych o 2,7%. W 2011r. nastąpił wzrost produkcji roślinnej (ceny stałe) w porównaniu z 2010 r. o 3,8, przy jednoczesnym spadku produkcji zwierzęcej (o 2,1%). Zmniejszenie produkcji zwierzęcej wynikało przede wszystkim z głębokiego spadku pogłowia zwierząt gospodarskich, szczególnie trzody chlewnej. Towarowa produkcja rolnictwa w cenach stałych wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim o 2,2%, przy czym wzrost w gospodarstwach indywidualnych wyniósł 5,2%. Wzrost produkcji roślinnej w porównaniu z rokiem poprzednim wyniósł 4,7%, a zwierzęcej o 0,3%.

Od roku 2000 (z wyjątkiem roku 2007) obserwuje się stopniowy wzrost udziału produkcji towarowej w produkcji globalnej. W 2011 roku również - chociaż nieznacznie - zwiększył się udział w produkcji globalnej produkcji towarowej rolnictwa ogółem i gospodarstw indywidualnych (odpowiednio o 0,2 p.p. i o 1,0 p.p.).

Produkcja towarowa stanowiła w 2011 roku 70,5 % wartości produkcji globalnej, przy czym zwiększył się udział produkcji roślinnej w strukturze towarowej produkcji rolniczej o 1,8 pkt, a zmniejszył się udział produkcji zwierzęcej, na co wpłynęło głównie zmniejszenie towarowej produkcji mleka krowiego, jaj i trzody chlewnej.

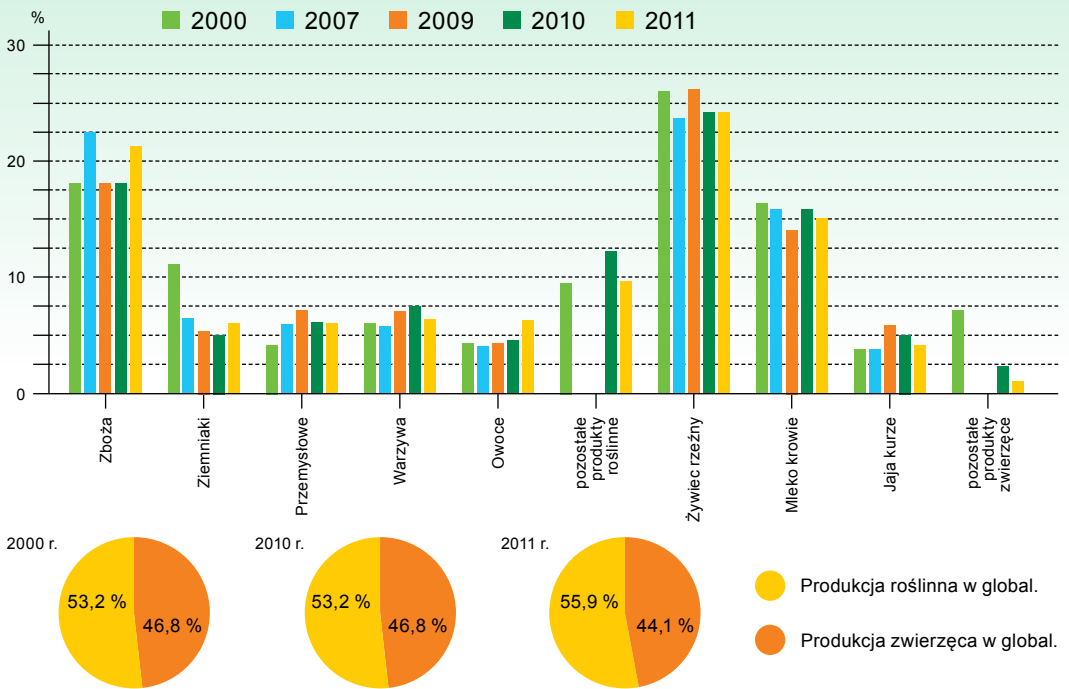
	2009	2010	2011
Produkcja globalna	102,4	97,9	101,1
- w tym gosp. indywidualne	102,3	98,6	102,7
Produkcja towarowa	103,1	99,5	102,2
- w tym gosp. indywidualne	109,0	100,2	105,2

Tab. Porównanie dynamiki produkcji rolniczej w 2009 i 2011 r. (ceny stałe). Źródło – Rolnictwo 2011 GUS 2011.

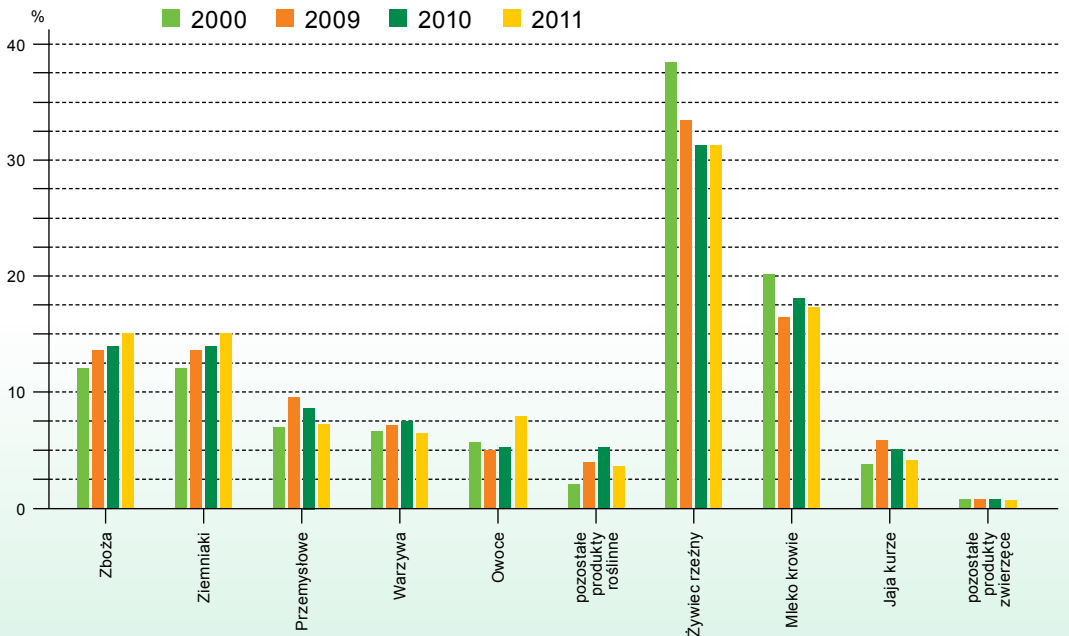
Duże wahania dynamiki produkcji roślinnej i zwierzęcej w poszczególnych latach są spowodowane głównie zmiennymi warunkami pogodowymi, które wpływają na poziom plonów i zbiorów, a w konsekwencji ograniczenie zasobów paszowych i wzrost ich cen, co odbija się na poziomie produkcji zwierzęcej.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Produkcja globalna ogółem	107,5	95,7	98,8	105,9	103,2	102,4	97,3	101,1
- roślinna	116,7	88,1	94,8	108,9	108,3	103,0	90,6	103,8
- zwierzęca	97,3	105,2	102,6	102,9	97,1	101,6	105,0	97,9
Produkcja towarowa ogółem	103,3	95,4	104,2	101,5	106,2	103,9	98,4	102,2
- roślinna	112,2	87,0	103,7	99,3	111,3	107,9	89,0	104,7
- zwierzęca	97,5	102,1	104,6	103,1	102,4	100,6	106,1	100,3
Udział produkcji towarowej w produkcji globalnej	66,3	67,7	70,5	64,4	67,7	71,2	70,3	70,5

Tab. Dynamika globalnej i towarowej produkcji rolniczej w cenach stałych (rok poprzedni =100). Źródło: GUS - Rolnictwo w 20101 r.

Ryc. Struktura globalnej produkcji rolniczej w 2000, 2007 i 2009 - 2011 r. (w odsetkach). Źródło: Rolnictwo w 2011 r. GUS. Warszawa 2011.

Ryc. Struktura towarowej produkcji rolniczej w 2000, 2007 i 2009-2011 r. (w % - ceny bieżące). Źródło: GUS - Rolnictwo w 2011.

W 2011 roku w rolnictwie sytuacja kształtowała się pod wpływem zmniejszonych zbiorów zbóż, pogłębiającego się spadku pogłowia trzody chlewnej oraz redukcji dynamiki produkcji drobiarskiej. Wolumen produkcji oraz tendencje na światowych rynkach kształtowały krajowe ceny produktów rolnych na wysokim poziomie. Zbiory zbóż na świecie i w Polsce były mniejsze niż w roku poprzednim (w Polsce o 1,7% tj. do poziomu 26,8 mln ton). Niekorzystne warunki w okresie zbiorów spowodowały, że zboże było jakościowo gorsze niż w roku 2010. Niedobór zbóż z produkcji krajowej spowodował, że ceny zbóż w całym 2011 roku kształtowały się na bardzo wysokim poziomie. Wzrost cen żywności wieprzowego przy bardzo wysokich cenach zbóż i pasz nie wpłynął na poprawę koniunktury na rynku trzody chlewnej. Przy wysokim wzroście podaży mięsa drobiowego, ceny drobiu utrzymywały się na poziomie wyższym niż w roku 2010. Odnotowano również znaczący wzrost cen bydła rzeźnego oraz mleka. Dynamiczny wzrost cen produktów rolnych sprzedawanych przez rolników skompensował – w pewnym stopniu - wyższy niż w roku 2010 wzrost cen detalicznych środków do produkcji rolnej i ponownie wpłynął na poprawę rolniczych uwarunkowań produkcji rolniczej.

	2004	2005	2009	2010	2011	2011/2005
OGÓŁEM	122,5	97,3	97,2	107,0	115,9	140,6
w tym skup	114,4	97,1	96,2	105,2	119,5	133,7
Produkcja roślinna	124,0	93,9	90,1	119,2	117,8	164,3
Produkcja zwierzęca	121,1	99,4	103,4	98,7	114,2	126,8

Po dwóch latach niekorzystnego dla rolników układu cen (2008 i 2009 r.) w 2011 r. - podobnie jak w roku 2010 - odnotowano wyższą dynamikę wzrostu cen produktów rolnych sprzedawanych przez rolników (118,8%) niż towarów i usług przez nich nabywanych (109,7%). Nożyce cen wyniosły 108,3 wobec 110,1 w 2010 r. i 96,0, w roku 2009.

Tab. Wskaźniki cen towarowej produkcji rolniczej (rok poprzedni = 100). Źródło: GUS Rolnictwo 2011.

	2000	2004	2005	2007	2008	2009	2010	2011
Ceny produktów rolnych sprzedawanych ogółem	114,7	111,4	97,9	114,5	101,2	97,9	112,1	118,8
- roślinnych	107,4	93,1	94,8	125,1	94,8	88,7	129,2	124,5
- zwierzęcych	118,8	122,3	99,7	106,4	104,9	103,7	102,0	115,3
Ceny towarów i usług zakupywanych	111,4	108,6	102,0	106,3	111,2	102,0	101,8	109,7
Wskaźnik relacji cen („nożyce cen”) produktów sprzedawanych do cen towarów i usług zakupywanych	103,0	102,6	96,0	107,7	91,0	96,0	110,1	108,3

Tab. Relacje cen produktów rolnych do cen towarów i usług zakupywanych przez gospodarstwa rolne. Źródło: Rolnictwo w 2011 r. GUS.

ROLNICTWO W REGIONACH

Jakość ziemi rolniczej, wielkość gospodarstw, rozdaj własności ziemi, warunki klimatyczne oraz tradycje i możliwości zbytu produktów rolnych, zależnych od położenia rynków zbytu (lokalizacja zakładów przetwórczych, aglomeracje miejskie, granice państwa) powodują, że produkcja rolnicza jest zróżnicowana terytorialnie.

Zróżnicowane jest także zużycie przemysłowych środków produkcji decydujące o intensywności produkcji rolnej. Najwyższe plony uzyskuje się w województwach zachodniej i północnej Polski przy relatywnie większych gospodarstwach i intensywniejszym nawożeniu i ochronie roślin.

W rejonach wschodnich i południowych uzyskuje się gorsze plonowanie w warunkach rozdrobnienia rolnictwa, niższego nawożenia i produkcji w znacznej części gospodarstw na samozaopatrzenie rodzin rolników.

Wyniki produkcyjne w 2011 r. wskazują na duże zróżnicowanie terytorialne struktury upraw. W przekroju terytorialnym największym udziałem w krajowej powierzchni zasiewów charakteryzowały się województwa: wielkopolskie – 13,9%, mazowieckie – 11,2% i lubelskie – 10,0%. Województwa te od lat mają największy udział w krajowej powierzchni zasiewów zbóż ogółem. Najmniejszy odsetek powierzchni zasiewów zbóż odnotowano w województwach lubuskim i małopolskim – odpowiednio 3,0% i 2,9% oraz podkarpackim 2,8%.

Regionalnie zróżnicowana jest także koncentracja chowu zwierząt gospodarskich. Tradycyjnie największy udział w krajowym pogłowie była ma woj. mazowieckie (17,6 %), podlaskie (16,2 %) i wielkopolskie (14,9 %). Liczba krów również najwyższa była w wymienionych województwach, a udział ich w krajowym pogłowie krów wynosił odpowiednio 20,1 %, 17,4 % i 11,3 %.

W stosunku do PSR w 2011 r. wyraźnie obniżył się udział stada podstawowego krów (o 5,9 p.p.), w tym udział krów mlecznych spadł o 7,9 p.p. Jednocześnie wzrósł w strukturze udział pozostałych grup bydła, w tym zwłaszcza młodego bydła w wieku do dwóch lat. Struktura stada była w 2011 roku wskazuje na redukcję populacji krów mlecznych, co w dużej mierze było wynikiem kwotowania produkcji mleka i ostrych wymogów jakościowych. Liczba gospodarstw utrzymujących krowy mleczne spadła – w porównaniu z 2002 rokiem – przeszło 2-krotnie.

Pogłowie trzody chlewnej najliczniej występuje w woj. wielkopolskim, kujawsko-pomorskim i mazowieckim. Notowany w roku 2011 stan pogłowia trzody chlewnej wskazuje, że w okresie od roku 2002 nastąpiła głęboka redukcja liczebności stada (o około 3 mln sztuk). W ciągu ostatnich 9 lat wielu rolników wycofało się z produkcji żywca wieprzowego z powodu dużych wahań opłacalności. W 2011 roku 301 tys. podmiotów utrzymywało trzodę chlewną wobec 761 tys. w roku 2002.

	Plony zbóż z 1 ha w dt	Plony Ziemniaków z 1 ha w dt	Zużycie nawozów w przeliczeniu na czysty składnik	
			Mineralnych lub chemicznych w tys.t	Wapniowych w tys.t
Polska	34,3	232	1954,4	568,3
Dolnośląskie	45,6	261	152,0	52,0
Kujawsko-Pomorskie	37,8	235	177,9	63,7
Lubelskie	31,1	238	167,6	58,6
Lubuskie	28,0	222	57,1	15,7
Łódzkie	31,9	261	134,8	28,9
Małopolskie	34,9	205	49,1	8,6
Mazowieckie	26,9	210	206,4	49,2
Opolskie	56,0	310	119,2	53,3
Podkarpackie	31,9	198	41,0	6,9
Podlaskie	26,3	202	100,9	15,4
Pomorskie	35,1	249	103,0	36,3
Śląskie	38,1	226	53,1	13,1
Świętokrzyskie	26,7	201	47,9	2,2
Warmińsko-mazurskie	35,5	211	126,6	38,2
Wielkopolskie	34,9	254	308,0	73,0
Zachodniopomorskie	35,3	254	109,8	51,2

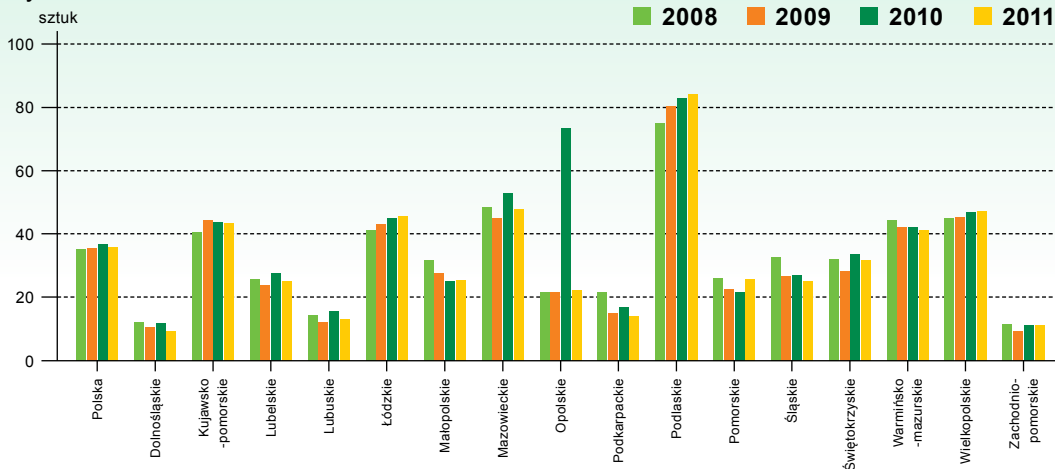
Tab. Plony zbóż i ziemniaków na tle nawożenia mineralnego i organicznego w 2011 r. Źródło: Rolnictwo w 2011r. GUS.

	Ogółem	Zboża	Ziemniaki	Buraki cukrowe	Rzepak i rzepik
Polska	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Dolnośląskie	6,8	5,8	5,9	9,2	15,1
Kujawsko-Pomorskie	8,5	7,8	4,9	18,5	12,7
Lubelskie	10,0	10,9	9,1	15,3	4,8
Lubuskie	3,1	3,0	2,1	1,0	4,7
Łódzkie	7,1	7,9	11,4	3,5	2,1
Małopolskie	3,1	2,9	8,1	0,5	0,5
Mazowieckie	11,2	11,6	13,2	6,2	6,3
Opolskie	4,4	3,9	2,3	7,4	10,5
Podkarpackie	3,1	2,8	8,0	1,8	2,0
Podlaskie	5,7	6,3	4,4	0,4	0,8
Pomorskie	5,4	5,4	5,9	5,0	7,2
Śląskie	2,6	2,8	3,2	1,1	1,9
Świętokrzyskie	3,1	3,2	5,3	2,2	0,6
Warmińsko-mazurskie	6,2	5,9	2,5	1,4	7,2
Wielkopolskie	13,9	13,9	10,3	20,9	15,4
Zachodniopomorskie	5,6	5,9	3,4	5,8	8,4

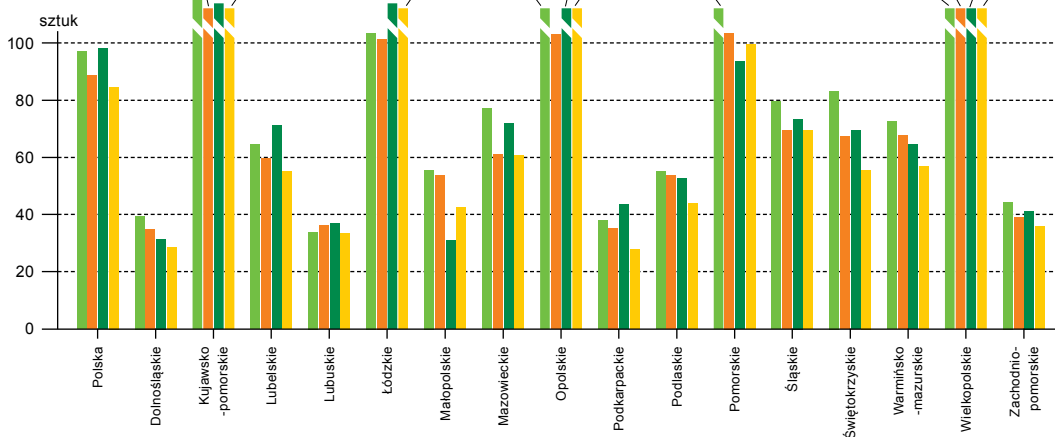
Tab. Powierzchnia zasiewów w 2011 r. w przekroju województw – w odsetkach. Źródło: Rolnictwo w 2011r. GUS.

Miernikiem natężenia chowu bydła, w tym krów i trzody chlewnej jest obsada na 100 ha użytków rolnych.

Bydło

Trzoda chlewna

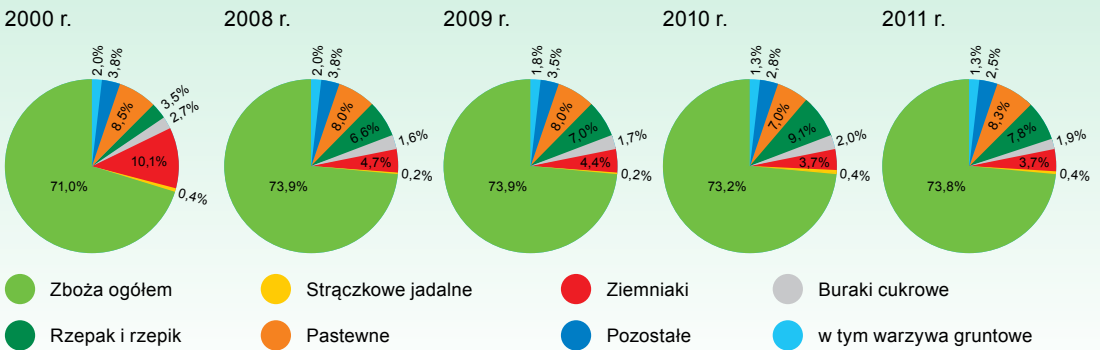

Ryc. Pogłowie bydła, krów i trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych według województw w latach 2008-2011* (w sztukach). Źródło: Rolnictwo w 2011 r. GUS i Wyniki spisu rolnego 2010.

* - Pogłowie bydła wg stanu czerwowego, trzoda chlewna wg stanu z marca.

PRODUKCJA ROŚLINNA, WYBRANE RYNKI I GAŁĘZIE PRZETWÓRSTWA

Ogólna powierzchnia zasiewów pod zbiory 2011 r. wyniosła 10,6 mln ha i była większa niż w ubiegłym roku o 148,3 tys. ha (o 1,4%). W stosunku do roku poprzedniego o 2,2% zwiększyła się powierzchnia zasiewów zbóż ogółem (do 7,8 mln ha), w tym zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi o 7,4 mln ha tj. o 2,6%. Odnotowano wzrost powierzchni uprawy pszenicy jarej – o 26,2%, jęczmienia jarego – o 8,7%, żyta - o 2,1% i mieszanek zbożowych jarych – o 12,4%. W stosunku do roku 2010 zmniejszyła się powierzchnia uprawy pszenicy jarego – o 17,2% oraz pozostałych zbożowych. W niewielkim stopniu zwiększyła się powierzchnia uprawy ziemniaków – o 1,4%. Zmniejszyła się powierzchnia uprawy buraków cukrowych - o 1,4%, rzepaku i rzepiku – o 12,3%, strączkowych jadalnych na ziarno – o 14,4% i strączkowych pastewnych – o 22%.

Ryc. Struktura zasiewów poszczególnych upraw w 2000, 2009, 2010 i 2011 r. (w %). Źródło: GUS Rolnictwo w 2011.

W ogólnej powierzchni zasiewów udział powierzchni zasiewów zbóż ogółem wyniósł w 2011 roku 73,8% i wzrósł o 0,6% w porównaniu z rokiem ubiegłym.

Wyniki Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2010 r. wykazują, że w porównaniu do roku 2002 znacząco zmniejszyła się powierzchnia uprawy:

- zbóż (z kukurydzą na ziarno) o 647 tys. ha tj. o 7,8% przy jednoczesnym spadku (o 4,6 p.p.) ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów. Powierzchnia uprawy żyta zmniejszyła się w tym okresie – o 497 tys. ha tj. o 31,9%,
- ziemniaków o 416 tys. ha tj. o 51,8% oraz udziału w ogólnej powierzchni zasiewów o 3,8 p.p.: Wzrosła natomiast powierzchnia uprawy:
- roślin przemysłowych - o 41,5 tys. ha (wzrost udziału w powierzchni zasiewów o 4,1 p.p.),
- roślin pastewnych z kukurydzą na zielonkę - o 338 tys. ha tj. o 60,1% (wzrost udziału o 3,3 o.o.),
- upraw pozostałych - o 115 tys. ha tj. o 37,9%.

W porównaniu do wyników Spisu Rolnego z 2002 r. przeprowadzony w 2010 r. Spis Rolny wykazał również znaczące zmniejszenie powierzchni uprawy pszenicy jarej – o 193 tys. ha (o 42,6%), buraków cukrowych – o 97 tys. ha tj. o 31,9%, warzyw gruntowych - o 32 tys. ha (o 18,6%). Wzrosła natomiast powierzchnia uprawy pszenżyta ogółem - o 386 tys. ha (o 40,9%), kukurydzy na zielonkę - o 191 tys. ha tj. o 97,3%, rzepaku i rzepiku - o 507 tys. ha (o 115,5%) i upraw pastewnych o 338 tys. ha tj. o 60,1%.

Dane GUS wskazują, że w roku 2011 w stosunku do roku 2010 zwiększyła się powierzchnia uprawy zbóż intensywnych (pszenicy, jęczmienia, pszenżyta) o 100,0 tys. ha tj. o 2,2%, jak również powierzchnia uprawy zbóż ekstensywnych (żyta, owsa, i mieszanek zbożowych) o 90,0 tys. ha tj. o 3,3%.

W 2011 r. liczba gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha zajmujących się uprawą ziemiopłodów rolnych i ogrodnictw wyniosła 1308 tys., tj. 83,7% ogólnej liczby tych gospodarstw rolnych (w roku 2002 – 1.546 tys. tj. 79%).

Wzrost wartości produkcji roślinnej w 2011 roku spowodowany został zwiększeniem zbiorów ziemniaków (o 11,3%), buraków cukrowych (o 17,1%), warzyw gruntowych (o 14,7%), owoców z drzew (o 30,1%) i owoców jagodowych (o 0,9%). Plony zbóż ogółem wyniosły 34,1 dt/ha i były niższe niż 2010 roku o 3,7%. Spadek plonów dotyczył zarówno zbóż jarych jak i ozimych. Niższy był również niż w roku poprzednim średni plon rzepaku i rzepiku (o 5,1%). Wzrosły w porównaniu z rokiem ubiegłym plony ziemniaków – o 19 dt/ha tj. o 9,0% i buraków cukrowych – o 91 dt/ha tj. o 18,8%. Szczególnie sprzyjające dla warzyw gruntowych warunki pogodowe przyczyniły się do znaczącego wzrostu zbiorów – o 14,7%. Mimo bardzo zróżnicowanych w kraju warunków wegetacji dla drzew owocowych łączna produkcja owoców z drzew była wysoka i wyniosła 2 884 tys. ton i była wyższa. o 30% niż w roku 2010.

Rodzaj uprawy	2001-2005	2009	2010	2011	6:3	5:4	6:5
Zboża ogółem							
A	8396,7	8 583,0	7638	7803	101,9	89,0	102,2
B	31,9	34,8	35,6	34,3	108,5	102,3	96,3
C	26 758,3	29827,0	27228	26767	111,5	91,3	98,3
Pszemica ogółem							
A	2375,6	2346,0	2142	2259	98,8	91,3	105,5
B	38,0	41,7	43,9	41,3	109,7	105,3	94,1
C	9 022,0	9790,0	9408	9339	108,5	96,1	99,3
Żyto							
A	1601,0	1396,5	1063	1085	87,2	76,2	102,1
B	24,4	26,6	26,8	24,0	109,0	100,8	89,6
C	3 910,0	3713,0	2852	2601	95,0	76,8	91,2
Jęczmień ogółem							
A	1053,0	1157,0	974	1018	109,9	84,2	104,5
B	31,7	34,4	34,9	32,7	108,5	101,5	93,7
C	3 337,0	3984,0	3397	3326	119,4	85,3	97,9
Owies							
A	544,4	525,0	577	546	96,5	109,9	94,6
B	24,7	26,9	26,3	25,3	108,9	97,8	96,2
C	1 346,0	1,415,0	1516	1382	105,1	107,1	91,1
Pszennyto ogółem							
A	1 004,4	1 465,0	1330	1269	145,9	90,8	95,4
B	32,2	35,7	34,4	33,4	110,9	96,4	97,1
C	3 237,0	5 234,0	4576	4235	161,7	87,4	92,6
Ziemniaki							
A	813,0	508,0	388	393	62,5	X	101,2
B	180,0	191,0	211	232	106,1	92,9	101,4
C	14 600,0	9 703,0	8188	9111	66,5	X	111,3
Rzepak i rzepik							
A	479,4	810,0	946	830	169,1	116,8	87,7
B	24,6	30,8	23,6	22,4	125,2	76,6	94,9
C	1 178,0	2 497,0	2229	1862	211,9	89,3	83,5
Buraki cukrowe							
A	298,0	200,0	206	204	67,1	103,2	98,6
B	411	543	483	22,2	132,1	89,0	118,6
C	12 236,0	10 849,0	9973	11674	88,7	91,9	117,1

A – powierzchnia w tys. ha, B – plony z 1 ha w dt, C – zbiory w tys. ton

Tab. Powierzchnia upraw, zbiory i plony podstawowych ziemniopłodów. Źródło: GUS: Rolnictwo w 2011 r.

PROGRAM WSPARCIA PRODUKCJI ROŚLIN WYSOKOBIAŁKOWYCH

Inicjatywa wsparcia upraw roślin białkowych wynika z analizy i konieczności zmian struktury upraw roślin rolniczych jak również z obecnych i przyszłych celów Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. Jednym z nich jest pomoc w stosowaniu i wykorzystywaniu środków produkcji w sposób efektywny, gwarantujący otrzymanie optymalnego i dobrego pod względem jakości produktu, przy mi-

nimalnym skażeniu środowiska. Osiągnięcie tego celu możliwe jest między innymi poprzez dywersyfikację upraw umożliwiających własną produkcję wszystkich komponentów pasz stosowanych w chowie zwierząt. Obecnie zarówno Polska jak i cała Unia Europejska uzależniona jest od importu podstawowego składnika tych pasz jakim jest śruta sojowa. Tylko Polska, importuje rocznie około 2 mln t śruty sojowej pochodzącej z nasion uzyskanych z roślin genetycznie modyfikowanych (GMO). Jej zastąpienie rodzimymi roślinami białkowymi umożliwi nie tylko wspomnianą dywersyfikację upraw, lecz również wpłynie na zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu.

Wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom, resort rolnictwa podjął działania mające na celu zwiększenie wykorzystania rodzimych surowców białkowych. Działania te można podzielić na dwa główne obszary:

Wsparcie specjalne, wynikające z płatności obszarowej do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych, przeznaczone bezpośrednio dla rolników, oraz

Zwiększenie wykorzystania rodzimych surowców białkowych w produkcji pasz, przy uwzględnieniu aspektów ekonomicznych, żywieniowych oraz prośrodowiskowych.

Wsparcie specjalne wprowadzone zostało w 2010 r. i będzie realizowane włącznie do 2013 r. w ramach art. 68 rozporządzenia Rady (WE) nr 73/2009. Wsparcie to jest skierowane do rolników uprawiających rośliny strączkowe i motylkowate drobnonasienne w plonie głównym oraz ich mieszanki na terytorium całej Polski. Wyłączone ze wsparcia są natomiast mieszanki roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych ze zbożami. Wyjątkiem od tej zasady jest uprawa wyki siewnej, w przypadku której możliwe jest zastosowanie rośliny podporowej. Programem objęte są takie gatunki roślin jak: bób, bobik, ciecierzycza, fasola zwykła, fasola wielokwiatowa, groch siewny, groch siewny cukrowy, soczewica jadalna, soja zwyczajna, łubin biały, łubin wąskolistny, łubin żółty, peluszkza, seradela uprawna, wyka siewna, koniczyna czerwona, koniczyna biała, koniczyna białoróżowa, koniczyna perska, koniczyna krwistoczerwona, komonica zwyczajna, esparceta siewna, lucerna siewna, lucerna mieszańcowa, lucerna chmielowa.

W roku 2012 pula środków przeznaczona na realizację specjalnej płatności obszarowej, została zwiększona z 10,8 do 30 mln euro. Według danych ARiMR zadeklarowana powierzchnia na jaką zostały złożone wnioski o wsparcie wynosi 208.168,06 ha, natomiast stawka płatności w przeliczeniu na 1 ha stanowi 591,41 zł.

Kolejną formą wsparcia jest dopłata do materiału siewnego kategorii elitarny lub kwalifikowany realizowana ze środków finansowych dostępnych w ramach pomocy de minimis. Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie wykazu gatunków roślin uprawnych, do których materiału siewnego kategorii elitarny lub kwalifikowany przysługuje dopłata z tytułu zużytego do siewu lub sadzenia materiału siewnego kategorii elitarny lub kwalifikowany (Dz. U z 2007 r. Nr 46, poz. 300) dopłatę w wysokości 160 zł do ha można uzyskać do takich roślin strączkowych jak łubin, groch siewny, bobik i wyka siewna.

Dodatkowe płatności można uzyskać również w ramach uprawy niektórych roślin wysokobiałkowych oraz strączkowych objętych krajową płatnością uzupełniającą (UPO) do tzw. grupy upraw podstawowych. Kategoria ta obejmuje m.in. takie uprawy jak: rośliny wysokobiałkowe – bób, bobik, łubin słodki i groch siewny, ale również rośliny strączkowe – wyka siewna, soczewica jadalna i ciecierzycza pospolita oraz rośliny strączkowe pastewne. W roku 2012 pula środków przeznaczonych na ten rodzaj wsparcia wynosi 690 mln euro. Również na rok 2013 zaplanowana jest płatność dodatkowa, której to maksymalny przewidywany poziom wsparcia wyniesie 570 mln euro. Będzie to tzw. płatność przejściowa w ramach wsparcia krajowego działającego na zasadach dotychczasowej płatności UPO.

W ramach drugiego obszaru od 2011 r. realizowany jest program wieloletni o charakterze naukowo wdrożeniowym „Ulepszenie krajowych źródeł białka roślinnego, ich produkcji, systemu obrotu i wykorzystania w paszach”. Zgodnie z przyjętymi merytorycznymi założeniami program ma na celu przyczynienie się do zwiększenia zainteresowania i wykorzystania krajowych odmian roślin strączkowych w produkcji pasz. Realizacja programu jest koordynowana przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa PIB w Puławach. Głównymi wykonawcami programu są krajowe instytucje naukowe.

Program jest realizowany w oparciu o następujące priorytety:

1. Zwiększenie stabilności i jakości plonu wysokobiałkowych roślin strączkowych,
2. Nowe trendy w agrotechnice roślin strączkowych i sposoby zwiększania opłacalności uprawy,
3. Krajowe źródła białka roślinnego w żywieniu zwierząt monogastrycznych,
4. Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju produkcji, infrastruktury rynku i systemu obrotu, a także opłacalności wykorzystania roślin strączkowych na cele paszowe w Polsce,
5. Produkcja wysokiej jakości pasz z trwałych użytków zielonych.

INTEGROWANA PRODUKCJA ROŚLIN

Integrowana produkcja (IP) jest systemem gospodarowania, w którym producent prowadzi produkcję roślin z wykorzystaniem zrównoważonego postępu technicznego i biologicznego w uprawie, ochronie roślin i nawożeniu, zwracając szczególną uwagę na ochronę środowiska i zdrowie ludzi. Integrowana produkcja umożliwia uzyskanie plodów rolnych o najwyższej wartości biologicznej i odżywczej, bezpiecznych dla zdrowia człowieka.

W Polsce integrowana produkcja została uregulowana przepisami ustawy o ochronie roślin z dnia 18 grudnia 2003 r. (Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 849 z późn. zm.) oraz rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 26 lipca 2004 r. w sprawie integrowanej produkcji (Dz. U. z 2004 r. Nr 178, poz. 1834 z późn. zm.). Nadzór oraz certyfikacja IP zostały powierzone Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa.

W dniu 14 czerwca 2007 r. decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi integrowana produkcja w rozumieniu art. 5 ust. 1 ustawy o ochronie roślin została uznana za krajowy system jakości żywności.

Producent rolny zainteresowany uzyskaniem urzędowego certyfikatu IP powinien zgłosić zamiar prowadzenia upraw do wojewódzkiego inspektora ochrony roślin i nasiennictwa. Na podstawie pierwszego zgłoszenia producent otrzymuje indywidualny numer oraz zostaje wpisany do ewidencji. Zobowiązuje to producenta do prowadzenia produkcji rolnej w oparciu o metodyki zatwierdzone przez Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa, które dostępne są na stronie internetowej Głównego Inspektoratu pod adresem: <http://www.piorin.gov.pl>. Wszystkie czynności prowadzone w uprawach IP muszą być dokumentowane w Notatniku integrowanej produkcji, którego wzór jest określony w rozporządzeniu w sprawie integrowanej produkcji.

Przed zakończeniem produkcji producent składa wniosek o wydanie certyfikatu do jednostki terenowej Inspekcji właściwej ze względu na miejsce prowadzenia upraw. Certyfikat otrzymują producenci, u których przeprowadzone kontrole nie wykazały nieprawidłowości, złożyli prawidłowo wypełniony wniosek o wydanie certyfikatu, posiadają ukończone szkolenie w zakresie IP, prowadzili produkcję i ochronę roślin według szczegółowych metodik zatwierdzonych przez Głównego Inspektora oraz udokumentowali prowadzenie działań związanych z integrowaną produkcją w prawidłowo i na bieżąco wypełnianym Notatniku.

Producenci, którzy spełnili wymienione wyżej warunki, mają prawo posługiwania się certyfikatem oraz oznaczania produktów zastrzeżonym znakiem (logo) integrowanej produkcji.

Przystąpienie do systemu IP pozwala producentom na refundację części kosztów poprzez wsparcie finansowe w ramach działań Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 – 2013.

Producenci, którzy uzyskali certyfikaty integrowanej produkcji, korzystający z działania „Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności” mogą przez okres 5 lat ubiegać się o zwrot kosztów, maksymalnie do wysokości 2750 zł rocznie, poniesionych na uzyskanie certyfikatu integrowanej produkcji i związanych z nim zaświadczeń o nieprzekroczeniu w roślinach i produktach roślinnych dopuszczalnych poziomów pozostałości środków ochrony roślin, metali ciężkich, azotanów i innych pierwiastków oraz substancji szkodliwych. Zwrot dotyczy również poniesionych kosztów działań, których konieczność przeprowadzenia wynika bezpośrednio z metodyk integrowanej produkcji, a które dotyczą pobierania próbek gleby i liści, wykonywania analiz na zawartość składników pokarmowych oraz ustalania potrzeb nawozowych roślin. Ponadto producenci mogą ubiegać się o refundację składek poniesionych na rzecz grupy producentów oraz kosztów zakupu publikacji poświęconych prowadzeniu upraw zgodnie z zasadami integrowanej produkcji oraz pułapek feromonowych i lepowych.

Z kolei działanie „Działania informacyjne i promocyjne” gwarantuje wsparcie dla grup producentów realizujących projekty z zakresu informacji i promocji produktów wytworzonych w systemach jakości żywności. Wsparcie polega na refundacji 70% kosztów kwalifikowanych, faktycznie poniesionych na zaakceptowane działania promocyjne.

System jakości żywności Integrowana Produkcja jest zgodny z zasadami integrowanej ochrony roślin, które zgodnie z postanowieniami dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/128

WE z dnia 21 października 2009 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania na rzecz zrównoważonego stosowania pestycydów (Dz. Urz. UE L 309 z 24.11.2009, str. 71) będą obowiązywały od 2014 r. Zgodnie z art. 14 ww. dyrektywy państwa członkowskie Unii Europejskiej zostały zobowiązane do wprowadzenia obowiązku przestrzegania przez profesjonalnych użytkowników środków ochrony roślin zasad integrowanej ochrony roślin. Integrowana ochrona została przy tym zdefiniowana jako „staranne rozważenie wszystkich dostępnych metod ochrony roślin, a następnie przedsięwzięcie właściwych środków mających na celu zahamowanie rozwoju populacji organizmów szkodliwych oraz utrzymanie stosowania środków ochrony roślin i innych form interwencji na ekonomicznie i ekologicznie uzasadnionym poziomie, a także zmniejszenie lub zminimalizowanie zagrożenia wynikającego ze stosowania pestycydów dla zdrowia ludzi i dla środowiska”.

Wdrożenie zasad integrowanej ochrony roślin i integrowanej produkcji pozwala na uzyskanie wzrostu produkcji wysokiej jakości żywności przy jednoczesnej ochronie zasobów naturalnych, zgodnie z postulatami zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Integrowana ochrona roślin pozwala ograniczyć stosowanie chemicznych środków ochrony roślin do niezbędnego minimum i w ten sposób ograniczyć presję na środowisko naturalne oraz chronić bioróżnorodność środowiska rolniczego, pozwalając przy tym na uzyskanie wysokiej jakości żywności, bezpiecznej dla konsumenta.

Wdrożenie IP gwarantuje zatem wypełnienie wymogu wprowadzenia w produkcji roślinnej ogólnych zasad integrowanej ochrony roślin oraz zapewnia spełnienie wymogów systemu wzajemnej zgodności – cross compliance w ramach płatności bezpośrednich dotyczących ochrony roślin i bezpieczeństwa żywności.

Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa w 2011 roku zakończyła ósmy rok sprawowania nadzoru nad systemem Integrowanej Produkcji. Zgłoszenia do przystąpienia do systemu IP wpłynęły od 2 274 producentów rolnych i dotyczyły one 2 956 upraw, co świadczy, że niektórzy producenci deklarowali prowadzenie upraw więcej niż jednego gatunku roślin. Powierzchnia upraw zgłoszona do systemu IP, na dzień 31 grudnia 2011 roku, wynosiła 17 985 ha, z czego 93,9% powierzchni stanowiły uprawy sadownicze.

W 2011 roku Inspekcja wydała 1 482 certyfikaty z czego 1 182 – dla producentów jabłek (79,8% wydanych certyfikatów). W 2011 roku nastąpił zatem 38,7 % wzrost liczby wydanych certyfikatów w porównaniu z rokiem ubiegłym. Łącznie dla owoców wydano 1 387 certyfikatów (93,6 %), a dla warzyw 82 (5,5 %). Rok 2011 był także rekordowym rokiem pod względem powierzchni upraw objętych certyfikacją Integrowanej Produkcji oraz ilości plodów rolnych, dla których zostały wydane certyfikaty.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Liczba wydanych certyfikatów IP	811	1 557	1 891	1 915	1 174	838	1 068	1 482
Certyfikowana powierzchnia (ha)	6 452	9 286	10 924	10 602	7 480	5 642	7 589	10 752
Certyfikowana produkcja (t)	155 204	175 520	229 697	190 728	203 449	153 215	198 115	317 632

Tab. Integrowana produkcja w latach 2004–2011.

Rynek produkcji nasiennej

Pomimo niekorzystnych warunków pogodowych, w 2011 r. zwiększyła się produkcja materiału siewnego roślin rolniczych. Według danych Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa (PIORiN) powierzchnia zakwalifikowanych plantacji nasiennych, w porównaniu do 2010 r. zwiększyła się o 12,1% z 92,5 tys. ha do 103,7 tys. ha.

Plantacje zbóż stanowiły prawie 72 tys. ha z czego największy udział miały plantacje nasienne pszenicy ozimej ok. 25 tys. ha. Średnio o 24,2% zwiększyła się powierzchnia plantacji nasiennych wszystkich gatunków zbóż. Najbardziej wzrosła powierzchnia plantacji nasiennych pszenicy jarej o 62,6% (z 4,3 tys. ha do 7 tys. ha).

W 2011 r. o 3% wzrosła powierzchnia plantacji nasiennych ziemniaków, jednak nie można jeszcze mówić o istotnej zmianie trendu w produkcji. Od kilku lat powierzchnia plantacji nasiennych jest stabilna i wynosi około 5 tys. ha.

Plantacje nasienne roślin strączkowych w 2011 r. zajmowały 7,7 tys. ha. Po trzech latach wzrostów powierzchni plantacji nasiennych nastąpił spadek o 19%.

W strukturze zasiewów nie zaszły większe zmiany, dominują trzy gatunki; łubin wąskolistny, groch siewny i łubin żółty, których plantacje nasienne stanowią łącznie ponad 90% powierzchni upraw

strączkowych na nasiona. W 2011 r. zmniejszyły się zasiewy każdego z tych gatunków, natomiast o 5% wzrosły zasiewy bobiku.

Powierzchnia produkcji roślin motylkowych drobnonasiennych wynosiła 1,3 tys. ha i zmniejszyła się o 13%. Spośród roślin motylkowych o wielkości produkcji nasiennej decyduje koniczyna czerwona, której plantacje stanowią 95% całej powierzchni uprawy motylkowych drobnonasiennych.

Względnie stabilna jest powierzchnia produkcji nasiennej traw i zajmuje 11,6 tys. ha. W uprawie dominują dwa gatunki: życica trwała (37,6%) i kostrzewa czerwona (20,6%). Znaczące udziały w zasiewach utrzymują również: życica wielokwiatowa, życica westerwoldzka, tymotka i wiechlina łąkowa.

W Krajowym Rejestrze Odmian Roślin Rolniczych znajduje się 1243 odmian. Wzrosła liczba odmian zbóż i oleistych. Zmniejszyła się liczba odmian strączkowych o 6,3% i ziemniaków o 6,5%. Udział odmian zagranicznych w Rejestrze Odmian w 2011 r. przekroczył 50%. Największe udziały zagranicznych odmian w rejestrze miały: rzepak ozimy (90%), rzepak jary (82%), kukurydza (75,3%) i burak cukrowy (69,7%), czyli gatunki, w których dominują odmiany mieszańcowe. W rejestrach odmian zbóż, ziemniaków, roślin strączkowych, buraków pastewnych i traw nadal przeważają odmiany hodowli krajowej. Jednocześnie wzrasta znaczenie odmian ze Wspólnego Katalogu, nierejestrowanych w Polsce. W 2011 r. ich udział w powierzchni plantacji nasiennych zbóż wyniósł 24%.

W sezonie 2010/11 r., nastąpiło wyraźne ożywienie na rynku nasiennym. Sprzedaż nasion kwalifikowanych roślin rolniczych zwiększyła się średnio o 7%. Wzrosła sprzedaż nasion niemal wszystkich głównych gatunków za wyjątkiem buraków pastewnych. Sprzedaż zbóż podstawowych wynosiła 150 tys. ton i wzrosła w stosunku do sezonu 2009/2010 o ponad 9%. Natomiast sprzedaż kwalifikowanych sadzeniaków kształtowała się na poziomie 57 tys. ton i wzrosła o ponad 10% w stosunku do ubiegłego sezonu. W dalszym ciągu niski jest udział nasion kwalifikowanych w zasiewach. Największy udział odnotowano w zasiewach pszenicy jarej (15,4%) i jęczmienia ozimego (19,8%). Udział kwalifikowanych sadzeniaków w 2011 r. wyniósł tylko 4,9%.

Rynek i przetwórstwo zbóż

Produkcja zbóż jest jedną z głównych gałęzi rolnictwa Polski. Pod względem powierzchni uprawy zajmuje drugie miejsce w Unii Europejskiej, pod względem zbiorów plasuje się na trzecim miejscu po Francji i Niemczech. Popularność produkcji zbóż wynika ze stosunkowo prostej technologii ich uprawy, łatwego przechowywania i zbywania, a przede wszystkim z możliwości wykorzystania ziarna na pasze. Sytuacja popytowo-podażowa na rynku zbóż ma istotne znaczenie dla całej gospodarki żywnościowej. Sektor zbożowy w dużym stopniu decyduje również o ekonomicznych warunkach produkcji na innych rynkach, w tym szczególnie na rynku żywca wieprzowego i drobiu.

W krajowej produkcji zbóż dominuje pszenica oraz żyto. Duży udział w powierzchni zasiewów zbóż i zbiorach mają również mieszanki zbóż i pszenżyto, których udział systematycznie rośnie. Wielkość zbiorów zbóż ulega z roku na rok wahaniom, co jest rezultatem zmian w plonach, a mniejszym stopniu arealu i struktury upraw.

W sezonie 2011/2012 zebrano ogółem 26,8 mln ton zbóż tj. o 1,7% mniej niż w roku ubiegłym i o 1,5% mniej od średniej z lat 2005-2010. Z uwagi na wysokie ceny zbóż w sezonie 2011/2012 krajowe zużycie zbóż oszacowano na poziomie 26,8 mln ton. Po stronie rozchodów największą pozycję w dalszym ciągu stanowiło zużycie zboża na cele paszowe, które wyniosło 16,1 mln ton.

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13
Zapasy początkowe	3,5	4,6	3,8	2,7
Areal uprawy	8,5	8,4	7,7	7,3
Plony	3,50	3,6	3,46	3,38
Produkcja	29,7	27,0	26,6	24,8
Import	2,0	2,2	1,6	2,0
Ogółem zasoby	35,3	33,9	32,0	29,6
Zużycie krajowe	28,0	28,1	27,4	26,8
w tym: - spożycie	5,2	5,1	5,1	5,1
- zużycie przemysłowe	2,9	2,9	3,0	2,8
- spasanie	16,3	17,2	16,4	16,1
Eksport	2,7	2,0	1,9	1,3
Zapasy końcowe	4,6	3,8	2,7	1,5

Bilans zbóż ogółem w latach 2004/2005 - 2010/2011 (mln t)

Źródło: IERGiŻ – Rynek zbóż 2012.

Krajowe zapotrzebowanie na zboża od lat waha się w granicach od 26 do poziomu 28 mln ton. Głównymi czynnikami powodującymi zmiany poziomu krajowego zużycia zbóż w poszczególnych latach gospodarczych są cykliczne wahania pogłowia trzody chlewnej oraz rosnąca produkcja drobiu. Spożycie zbóż, które do niedawna było stabilne wykazuje w ostatnich latach lekką tendencję spadkową. Rośnie natomiast systematycznie zużycie przemysłowe ziarna, chociaż jego udział w całkowitym zagospodarowaniu zbóż nadal jest niewielki. Zużycie ziarna do siewu pozostaje na stałym poziomie. Dominującą pozycję w strukturze zużycia krajowego stanowi spasanie. Średniorocznie na pasze przeznaczają się 16 -18 mln ton zbóż. W ostatnich latach zauważalna jest tendencja spadkowa w zużyciu pszenicy i żyta na paszę, które wypierane są przez kukurydzę i pszenżyta. Od roku 2005 zużycie zbóż na cele konsumpcyjne stale maleje, co wynika między innymi ze zmiany nawyków żywieniowych i malejącej liczby ludności. Od kilkunastu lat obserwowany jest stopniowy wzrost przerobu zbóż w przemyśle browarnianym i gorzelnicznym. W związku z przewidywanym rozwojem rynku biopaliw należy się spodziewać utrzymania wzrostowej tendencji w wykorzystaniu zbóż w przemyśle oraz dalszego wzrostu jego udziału w zużyciu krajowym.

Według wstępnego szacunku GUS z czerwca 2012 r. powierzchnia zasiewów zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi w Polsce w 2012 r. wynosi około 7,2 mln ha. Krajowe zapasy zbóż na początku sezonu 2012/2013 były wyniosły blisko 3,9 mln ton, wobec 4,5 mln ton w poprzednim sezonie. Przewiduje się, że przy przeciętnych warunkach pogodowych, zbiory zbóż w 2012 r. wyniosą 22,8 - 23,5 mln ton tj. o 6% -3% mniej od zbiorów ubiegłorocznych. Krajowe zapotrzebowanie na zboże w sezonie 2012/2013 może wynieść 26,8 mln ton. O obrotach polskiego handlu zagranicznego decyduje, przede wszystkim, wielkość krajowych zbiorów, ale także ceny na rynkach innych państw, kursy walut oraz koszty transportu. Polskie zboże charakteryzuje się dobrą jakością, wysoką przydatnością technologiczną pod względem przemiatowym i wypiekowym, jak również spełnia wymagania dotyczące bezpieczeństwa zdrowotnego, dzięki czemu poszukiwane jest przez zagranicznych odbiorców.

Przetwórstwo zbóż

Od kilku lat utrzymuje się zastój w pierwotnym przetwórstwie zbóż. Główną przyczyną tego stanu jest wysoki wzrost cen zbóż. Produkcja mąk pszennych w 2011 roku była niższa o 1,8% niż w roku poprzednim, na poziomie ubiegłorocznym utrzymała się natomiast produkcja mąk żytnich. Wyższa o 1,8% była produkcja makaronów i pieczywa cukierniczego (o 2,8%). Rok 2011 był kontynuacją szybkiego rozwoju żywności preparowanej (wzrost o 15% w stosunku do roku 2010 r.). Nieco mniejsza była produkcja kasz (spadek o 0,7%), ale wyższa (o 12%) była produkcja płatków. Odnotowano również 4% wzrost produkcji pieczywa świeżego w dużych i średnich firmach przemysłowych.

W 2011 roku nastąpił dalszy wzrost aktywności inwestycyjnej przedsiębiorstw pierwotnego i wtórnego przetwórstwa zbóż. Największy przyrost nakładów inwestycyjnych nastąpił w produkcji pasz i przemiale zbóż.

Rynek i przetwórstwo cukru

Polska jest trzecim co do wielkości producentem cukru w Unii Europejskiej, po Francji i Niemczech. Zbiory buraków cukrowych w 2011 roku wyniosły około 11,6 mln t i były wyższe niż przed rokiem o 16,5%. Głównym powodem wysokich zbiorów były rekordowe plony – 611 dt/ha. Kontrakcja – podobnie jak przed rokiem - objęła areał 190 tys. ha. Liczba plantatorów wyniosła w 2011 roku 36 tys. i była o 2,3 tys. mniejsza niż przed rokiem. W konsekwencji wzrosła powierzchnia średniej plantacji o około 5% i wyniosła 5,3 ha. Mimo tego postępu baza surowcowa przemysłu cukrowniczego w Polsce jest nadal bardzo rozdrobniona w porównaniu z głównymi konkurentami z UE. Najbardziej rozdrobniona struktura występuje w większości zakładów należących do Krajowej Spółki Cukrowej (średnia 4,9 ha). Wydajność cukru z krajowego surowca była rekordowo wysoka i wyniosła 16,21% wobec 14,29% w roku poprzednim. Według GUS średnia cena skupu buraków cukrowych wyniosła w 2011 roku 144 zł/t i była wyższa niż przed rokiem o 26,5%.

Przetwórstwo cukru

W ostatnich latach polski przemysł cukrowniczy uzyskuje bardzo dobre wyniki finansowe. Jest to rezultat wysokich krajowych i światowych cen cukru oraz procesów restrukturyzacyjnych. W ostatnim okresie nastąpił znaczny postęp technologiczny w cukrownictwie, co obrazuje wysokość nakładów inwestycyjnych, które w latach 2007 – 2011 wynosiły 1,4 mld zł. Polski przemysł cukrowniczy oferuje szeroką gamę wysokiej jakości produktów, które są cenione przez konsumentów tak na rynku UE, jak i światowym.

Od roku gospodarczego 2010/2011 na rynku cukru w Polsce funkcjonuje 5 producentów, tj.: Krajowa Spółka Cukrowa S.A., Pfeifer & Langen Polska S.A., Pfeifer & Langen Głinojeck S.A., Südzucker Polska Sp. z o.o. oraz Nordzucker Polska S.A.

W kampanii cukrowniczej 2011/2012 działało 18 cukrowni, przy znacznym wzroście skali produkcji cukru na zakład i wydajności pracy. Nowym zjawiskiem w przemyśle cukrowniczym jest rafinacja cukru surowego. Łączna produkcja cukru wyniosła 1869 tys. ton. Istotną rolę we wzroście produkcji cukru odegrały pozytywne efekty restrukturyzacji i modernizacji podmiotów sektora. Postępuje również proces koncentracji uprawy buraków cukrowych w dużych gospodarstwach. Producenci cukru skupili od plantatorów i przerobili 11,6 mln ton buraków. Średnia długość kampanii wyniosła 107 dni.

Podstawą współpracy pomiędzy producentami cukru i plantatorami buraków cukrowych były i są umowy kontraktacyjne. W 2011 r. średnia cena skupu buraków cukrowych wzrosła o 26,5 %, co mało istotny wpływ na poprawę dochodowości uprawy.

Zużycie cukru w Polsce w ostatnich latach było stabilne i w 2011 r. wynosiło około 1,5 mln ton, jednakże istotnie zmienia się jego struktura. Systematycznie maleje spożycie cukru w gospodarstwach domowych (ok. 14,1 kg/osobę), natomiast wzrasta konsumpcja i eksport artykułów spożywczych zawierających cukier. Nadwyżki produkcyjne cukru są eksportowane do krajów trzecich oraz zużyte na cele niespożywcze.

Rynek i przetwórstwo owoców i warzyw

W 2011 r. zbiory owoców w Polsce były o 24% wyższe niż w roku poprzednim, a o 7,6% wyższe od średniej dla lat 2001-2009 (patrz tabela poniżej) i wyniosły 3,4 mln ton. Zbiory jabłek wyniosły 2,49 mln ton wobec ponad 1,88 mln ton w roku poprzednim (wzrost o blisko 32,4%). Wzrosły także zbiory

wiśni o 19% do 175 tys. ton, truskawek – o 8% do 166 tys. ton. Wzrost zbiorów odnotowano również w przypadku malin, których poziom osiągnął rekordowo wysoki pułap 118 tys. ton. Największy spadek zbiorów w odniesieniu do roku poprzedniego zanotowano w przypadku czarnych porzeczek do 125 tys. ton – tj. o 15% względem roku 2010.

Średnia cena jabłek deserowych w sezonie 2011/12 była niższa od ceny skupu stosowanej w poprzednim sezonie o ponad 30% i wynosiła 1,30 zł/kg. Ceny jabłek skupowanych do przetwórstwa utrzymywały się na wysokim poziomie zbliżonym do tych z roku poprzedniego i wynosiły średnio 0,63 zł/kg. Obniżyły się również ceny uzyskiwane w skupie za wiśnie do 2,65 zł/kg – o 5% wobec roku poprzedniego, kiedy wynosiły średnio 2,8 zł/kg. Podobnie w przypadku cen wiśni kierowanych do produkcji soków, ceny uzyskiwane w skupie były niższe niż w roku poprzednim i wynosiły 1,90 zł/kg – spadek o 10%. Zanotowano znaczny spadek cen skupu malin przeznaczonych do mrożenia do 2,3 zł/kg (o niemal 40% wobec cen z roku poprzedniego), co było skutkiem wzrostu krajowych zbiorów tych owoców i ograniczonego popytu na zagranicznych rynkach zbytu. Wzrost cen odnotowano w przypadku truskawek kierowanych do mrożenia. Ceny tego surowca osiągnęły poziom 4 zł/kg, co stanowi wzrost o 40% względem cen uzyskiwanych w roku poprzednim.

Przewiduje się, że w 2012 roku zbiory owoców w Polsce będą nieco niższe w porównaniu do urodzajnych zbiorów z roku poprzedniego i wyniosą ok. 3,37 mln ton.

	Średnia za okres 2001-2009	2010	2011	20121	2011	
					2001-2009 = 100	2010=100
Zbiory owoców ogółem	2795,9	2743,5	3414,6	3370	122%	124%
Zbiory owoców z drzew	2366,4	2220	2887	2895	122%	130%
w tym: Jabłka	1999,3	1877,9	2493,1	2550	125%	133%
Gruszki	62,4	46,5	62,8	60	101%	135%
Śliwki	90,9	83,8	91,8	80	101%	110%
Wiśnie	155,5	147,2	175	155	113%	119%
Czereśnie	35,6	40,1	38	30	107%	95%
Zbiory owoców z krzewów i plantacji jagodowych	429,4	523,5	527,6	475	123%	101%
w tym: Truskawki	158,1	153,4	166,2	130	105%	108%
Maliny	53,6	92,9	118	110	220%	127%
Porzeczki	162,1	196,7	169,6	165	105%	86%
Agrest	15,6	14,2	14,6	14	94%	103%
Borówka wysoka	5,36	9,2	8,6	9	160%	93%

Produkcja owoców w Polsce (w tys. ton). Źródło: Analizy rynkowe IERIGŻ.

W przypadku owoców z drzew wyższe będą zbiory jabłek, spadną natomiast zbiory wiśni, gruszek, śliwek, czereśni oraz brzoskwiń i moreli. Spadek zbiorów będzie miał miejsce także w przypadku truskawek i malin.

Warunki klimatyczne, które wystąpiły przed i w trakcie okresu wegetacji nie będą miały istotnego wpływu na poziom zbiorów. Przemarznięciu uległy przede wszystkim młode plantacje truskawek w południowo-zachodniej i centralnej części kraju.

Warzywa

Produkcja warzyw gruntowych w 2011 roku wzrosła o 14,7% w stosunku do roku poprzedniego do 4,8 mln ton. Zbiory kapusty wzrosły o 25% względem roku poprzedniego, z 0,99 mln ton do 1,23 mln ton. Znaczny wzrost produkcji odnotowano również w przypadku pomidorów gruntowych – z 225 tys. ton w 2010 do 273 tys. ton (wzrost o 21%). W przypadku cebuli i ogórków wzrost produkcji wyniósł 17% w porównaniu do roku 2010, osiągając poziom odpowiednio 667 tys. ton i 297 tys. ton. Zbiory warzyw spod osłon wzrosły się o ok. 12% do 772 tys. ton. Produkcja pieczarek była wyższa niż w roku 2010 r. o 13% i osiągnęła poziom 260 tys. ton.

Należy podkreślić, że wzrost zbiorów warzyw gruntowych odnotowany w 2011 roku wobec roku 2010 to głównie skutek znacznego spadku produkcji w roku poprzednim spowodowanego niekorzystnymi warunkami pogodowymi, a także zalaniem i podtopieniem upraw, które przyczyniły się również o obniżenia jakości warzyw.

W 2011 roku ceny skupu niemal wszystkich gatunków warzyw gruntowych były niższe niż w roku 2010. Największy spadek cen miał miejsce w przypadku kapusty, która była skupowana po cenach o 80% niższych niż w roku poprzednim (0,30 zł/kg) . Również drastyczny spadek cen miał miejsce w przypadku cebuli, którą skupowano o ok. 50% taniej niż w roku 2010, tj. po 0,60 zł/kg. Znacznie niższe ceny zanotowano również w odniesieniu do pomidorów gruntowych, buraków ćwikłowych, selerów, marchwi, ogórków gruntowych i papryki czerwonej. Nieznacznie wyższe były tylko ceny uzyskiwane za pieczarki (o 6%).

Duże spadki cen miały miejsce również w przypadku warzyw spod osłon. Za pomidory szklarniowe średnio uzyskiwano cenę wynoszącą 2,88 zł/kg tj. o 30% niższą niż w roku 2010. Podobnie w przypadku ogórków spod osłon średnie ceny spadły o 10% do poziomu 2,61 zł/kg.

W 2012 roku areal upraw większości warzyw gruntowych zmniejszył się. Przewiduje się, że produkcja warzyw gruntowych może zmniejszyć się do 4,56 mln t (tj. o 5%). Najwyższy spadek zbiorów będzie dotyczył cebuli i kapusty – do odpowiednio 0,6 mln ton i 1,1 mln t. Szacuje się, że produkcja pozostałych gatunków warzyw gruntowych i spod osłon osiągnie poziom zbliżony do ubiegłorocznego. Na podobnym poziomie utrzymają się zbiory pieczarek.

Spadek cen warzyw spod osłon był związany z poważnym kryzysem, jaki miał miejsce wiosną 2011 roku po upublicznieniu informacji, że rzekomym źródłem epidemii zatruc pokarmowych wywołanych groźnym szczepem bakterii EHEC, jakie miały miejsce w Niemczech, są świeże warzywa. Dodatkowo do obniżenia popytu i głębszego spadku cen przyczynił się zakaz importu warzyw wprowadzony w połowie roku 2011 przez Federację Rosyjską.

	Średnia za okres 2001-2009	2010	2011	2012	2011	
					2001-2009 = 100	2010=100
Zbiory warzyw ogółem	5338,74	4877,9	5575,1	5325	104%	114%
Zbiory warzyw gruntowych	4655,42	4188,8	4803,3	4555	103%	115%
w tym: Kapusta	1313,00	985,7	1231,2	1100	94%	125%
Kalafior	212,44	214,4	236,6	235	111%	110%
Bezpiecznym poziomie.	682,63	578	677	600	99%	117%
Marchew	867,44	764,6	887,4	880	102%	116%
Buraki ćwikłowe	356,97	289,9	369,6	360	104%	127%
Ogórki	277,30	252,6	296,7	280	107%	117%
Pomidory	246,74	225,3	272,7	260	111%	121%
Zbiory warzyw spod osłon	683,32	689,1	771,8	770	113%	112%
w tym: Pomidory	382,79	384,1	439,6	435	115%	114%
Ogórki	203,27	185	214,2	215	105%	116%

Produkcja warzyw w Polsce (w tys. ton). Źródło: Analizy rynkowe IERiGŻ.

Przetwórstwo owocowo – warzywne

Sytuacja finansowa przemysłu owocowo – warzywnego pozostała nadal dobra w roku 2011 r. mimo, że osiągnięte wyniki finansowe pogorszyły się nieco w stosunku do lat 2009-2010. Koszty finansowe były wyższe niż przed rokiem (o 3,6%), stanowiły zatem większe obciążenie dla przedsiębiorstw. Płynność finansowa przedsiębiorstw jest od wielu lat stabilna i kształtuje się na bezpiecznym poziomie. Branża osiąga zyski na wszystkich poziomach działalności i zwiększa aktywność inwestycyjną.

Stan zorganizowania rynku owoców i warzyw w Polsce

Podstawowym warunkiem wspierania sektora ogrodniczego ze środków publicznych UE i krajowych jest zorganizowanie się producentów w grupy i organizacje. Celem działalności grup i organizacji producentów jest koncentracja podaży i sprzedaż produktów ich członków, planowanie produkcji i dostosowanie jej do potrzeb rynku, zarówno pod względem ilości, jak i jakości, a także obniżanie kosztów produkcji, stabilizacja cen oraz promowanie metod i technologii uprawy oraz gospodarki ściekami i odpadami przyjaznych środowisku naturalnemu. Na te działania grupy i organizacje mogą otrzymywać różne rodzaje wsparcia finansowego.

Grupy i organizacje producentów powstają przede wszystkim w rejonach specjalizujących się w produkcji ogrodniczej, tj. w mazowieckim (głównie jabłka, grzyby, warzywa), kujawsko-pomorskim (pomidory), wielkopolskim (warzywa, grzyby) oraz lubelskim (owoce miękkie, jabłka). Wartość wprowadzanych przez grupy i organizacje do obrotu produktów stanowi obecnie około 15% krajowej produkcji ogrodniczej. Średni stopień zorganizowania rynku ogrodniczego w krajach UE wynosi ok. 35%.

W Polsce w lipcu 2012 roku zarejestrowanych było 239 grup i 68 organizacji producentów owoców i warzyw.

Rynek tytoniu

Polska zajmuje trzecie miejsce w Unii Europejskiej pod względem wielkości produkcji tytoniu, która w 2011 r. wyniosła 30,1 tys. ton. Średnia wydajność wynosiła 2,0 t surowca tytoniowego z ha. Tytoń uprawia 12,3 tys. rolników na powierzchni ok. 14,9 tys. ha. Jest to jedna z najlepiej zorganizowanych branż produkcji rolnej w Polsce, ponad 90% plantatorów zrzeszonych jest w grupach producentów tytoniu.

Krajowy wolumen produkcji tytoniu jest przetwarzany na terenie Polski przez dobrze zorganizowaną sieć pierwszego przetwórstwa. Polski tytoń, spełniający najwyższe standardy jakości, jest wykorzystywany przede wszystkim do produkcji papierosów typu American blend, z których ponad połowa przeznaczona jest na eksport.

Rynek chmielu

Polska jest czwartym po Niemczech, Czechach i Słowenii producentem chmielu w UE. Powierzchnia uprawy chmielu w 2011 r. wyniosła 1,65 tys. ha, z czego 72% stanowiły odmiany gorzyczkowe, a 28% aromatyczne. W 2011 r. chmiel uprawiało 689 rolników. Produkcja szyszek chmielowych wzrosła o 25% i wyniosła 2,4 tys. ton. Odpowiada to produkcji alfa-kwasów w wysokości 194 ton. Polska dysponuje jedną z najnowocześniejszych w Europie linii produkcyjnych do ekstrakcji alfa-kwasów z szyszek chmielowych. Do produkcji piwa wykorzystywane są alfa-kwasy chmielowe przechowywane w po-

staci ekstraktów oraz granulatów. W przemyśle piwowarskim szczególnie cenione są polskie odmiany chmielu aromatycznego. Chmiel z polskiej uprawy charakteryzuje się doskonałą jakością i nieopartym aromatem.

Rynek lnu i konopi

Powierzchnia uprawy roślin włóknistych w Polsce wynosiła w 2011 r. ok. 400 ha dla lnu i ok. 240 ha dla konopi. Są one wykorzystywane do produkcji szerokiej gamy klasycznych produktów odzieżowych i włókienniczych (w tym ekologicznego sznurka dla rolnictwa), znajdują również zastosowanie w budownictwie do produkcji płyt i materiałów ociepleniowych, w przemyśle chemicznym, celulozowo-papierniczym, spożywczym, kosmetycznym i farmaceutycznym. Wyhodowana przez polskich naukowców transgeniczna odmiana lnu zawiera związki o własnościach antyseptycznych, o szerokim wykorzystaniu w medycynie i leczeniu ran.

Rynek suszu paszowego

Powierzchnia upraw zielonki przeznaczonej na susz paszowy w roku gospodarczym 2011/2012 wyniosła 1,3 tys. ha: z czego 1,0 tys. ha stanowiły trwale użytki zielone, a 0,3 tys. ha - uprawy traw z roślinami motylkowymi na gruntach ornych. W roku gospodarczym 2011/2012 zatwierdzone przedsiębiorstwa przetwórcze w Polsce wyprodukowały łącznie 8,9 tys. ton suszu paszowego. Susz jest tym składnikiem pasz, który zawiera włókno surowe poprawiające perystaltykę przewodu pokarmowego bydła.

RYNKI I PRZETWÓRSTWO MIĘSA

Polska jest znaczącym w Unii Europejskiej producentem mięsa. W 2011 r. zajmowała czwarte miejsce pod względem produkcji zarówno mięsa wieprzowego, jak i drobiowego, była siódmym producentem wołowiny.

Polska notuje wyraźnie dodatnie saldo obrotu międzynarodowego mięsem, w 2011 r., ukształtowało się ono na poziomie 530 tys. ton, a więc w stosunku do 2010 r. wzrosło o 23 tys. ton tj. o 4,5%.

	produkcja	eksport*	import*	saldo obrotu
wieprzowina	1 881	503	668	-165
Wołowina	385	329	22	307
Drób	1 426	481	93	388
OGÓŁEM	3 692	1 313	783	530

*eksport i import w ekwiwalencie mięsa

Tab. Produkcja i obrót międzynarodowy na rynkach mięsa w 2011 r. (tys. ton). Źródło: Rynek mięsa. Stan i perspektywy, maj 2012 r., publikacja IERiGŻ.

Spożycie mięsa ogółem w 2011 r. ukształtowało się na poziomie 74,4 kg/1 mieszkańca. Największy udział stanowiło spożycie wieprzowiny (42,4 kg/os.), następnie mięsa drobiowego (25,6 kg/os.), najmniejsze było spożycie wołowiny (2,3 kg/os.). W stosunku do 2010 r. jedynie spożycie mięsa drobiowego wzrosło o 0,8 kg/os. Pozostałe gatunki mięsa odnotowały nieznaczny spadek - spożycie wieprzowiny zmniejszyło się o 0,2 kg/os., zaś spożycie wołowiny o 0,1 kg/os.

Rynek mięsa wieprzowego

W roku gospodarczym 2011/12 podobnie jak w roku 2010/11 chów trzody chlewnej był nieoptymalny z powodu utrzymujących się wysokich cen zbóż i pasz przemysłowych. W końcu marca 2012 r. wg GUS pogłowie trzody chlewnej liczyło 11 478,0 tys. sztuk, wykazując spadek o 12,4% w porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku. Zmniejszyła się liczebność wszystkich grup struktury stada świń: prosiąt o 16,6%, warchlaków o 17,9%, tuczników o 5,7% oraz trzody chlewnej na chów o 4,7%, w tym loch na chów – o 4,7%.

W stosunku do marca 2011 r. w strukturze pogłowia trzody chlewnej ogółem:

- zmniejszył się udział prosiąt i warchlaków,
- zwiększył się udział trzody chlewnej o wadze 50 kg i więcej z przeznaczeniem na ubój (tuczników) oraz trzody chlewnej o wadze 50 kg i więcej z przeznaczeniem na chów, w tym macior.

W wyniku zmian w pogłowie wahanom podlegała również produkcja wieprzowiny. W 2011 r. produkcja wyniosła 1 881 tys. ton i była wyższa niż rok wcześniej o 18 tys. ton (1%) wobec 8,5% wzrostu (o 146 tys. ton) w latach 2010/2009.

Prognozy Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej wskazują, że w I półroczu 2012 r. produkcja mięsa wieprzowego może ukształtować się na poziomie o 9% niższym niż w I półroczu 2011 r. W całym 2012 r. może ona wynieść 1 680 tys. ton i być o 201 tys. ton (10,7%) mniejsza niż w 2011 r.

Według GUS w 2011 r. cena skupu trzody chlewnej w Polsce wyniosła 4,52 zł/kg wagi żywej i była o 63 gr./kg (16,2%) wyższa w stosunku do ceny w 2010 r. (3,89 zł/kg). Nie była to cena rekordowa, ale zbliżona do ceny notowanej w 2009 r. (4,56 zł/kg). Charakterystyczną cechą w porównaniu do poprzednich lat jest rozwój cen w ciągu roku. Zazwyczaj najwyższy pułap osiągnięty w okresie letnim, a najniższy w I i IV kwartale. W 2011 r. natomiast najwyższy ich poziom notowany był w IV kwartale, a ich wzrost w stosunku do analogicznego kwartału 2010 r. wyniósł 37%. Wysoki wzrost cen w 2011 r. był wynikiem rozpoczętego spadku produkcji trzody w II półroczu oraz wzrostu cen na rynku unijnym. Nie zniwelował on jednakże dużego wzrostu cen zbóż i pasz. Wzrostowa tendencja cen trzody utrzymała się także w I półroczu 2012 r.

Wg GUS w maju 2012 r. średnia cena skupu trzody chlewnej ukształtowała się na poziomie 5,36 zł/kg i była o 95 gr/kg (+21,5%) wyższa w stosunku do ceny w maju 2011 r.

Rynek wołowiny

W Polsce produkcja wołowiny od kilku lat charakteryzuje się stagnacją, co jest wynikiem niskiego spożycia tego gatunku mięsa uwarunkowanego w znacznym stopniu dochodami ludności. Ma to przełożenie na stan pogłowia bydła.

W grudniu 2011 r. pogłowie bydła liczyło 5 499,6 tys. sztuk, wykazując spadek w skali roku o 1,1%. Zmniejszenie liczebności stada bydła ogółem wynikało ze spadku pogłowia cieląt (o 1,8%) oraz grupy dorosłego bydła w wieku 2 lat i więcej, w tym krów (odpowiednio o 2,2% i o 2,6%). W strukturze stada bydła zwiększył się w porównaniu z grudniem 2010 r. udział grupy młodego bydła w wieku 1-2 lat, a zmalał udział cieląt oraz bydła dorosłego w wieku 2 lat i więcej, w tym krów.

W strukturze stada bydła ogółem udział poszczególnych grup wiekowo-użytkowych w grudniu 2011 r. wynosił:

- cielęta w wieku poniżej 1 roku – 24,8%,
 - młode bydło hodowlane i rzeźne w wieku 1–2 lat – 22,8%,
 - bydło dorosłe hodowlane i rzeźne w wieku 2 lat i więcej – 52,4%,
- w tym:
- krowy – 46,7%.

Wyniki grudniowego badania pogłowia bydła wskazują na spadek w skali roku liczebności stada bydła ogółem wynikający z niższych stanów krów oraz cieląt. Niższe pogłowia cieląt w wieku poniżej 1 roku jest przede wszystkim efektem zmniejszających się od 2008 r. stanów krów, w tym krów mlecznych. Odnotowany natomiast wyższy niż przed rokiem (o 2,4%) stan młodego bydła w wieku 1-2 lat wskazuje na utrzymujące się zainteresowanie rolników produkcją żywca wołowego wynikające z wysokiego poziomu cen żywca wołowego zarówno w skupie jak i na targowiskach mimo rejestrowanych jednocześnie w omawianym okresie wysokich cen ziemiopłodów paszowych. O dalszym umacnianiu się ukierunkowania gospodarstw rolnych na produkcję żywca wołowego świadczy także zwiększające się pogłowia krów mamek. W grudniu 2011 r. liczebność stada krów mamek wzrosła w skali roku o 14%. Jednocześnie, mimo utrzymywania się wyższych, w porównaniu z 2010 r., cen skupu mleka, zarejestrowano spadek w skali roku liczby krów mlecznych (o 3,3%), a sezonowo, tj. od czerwca 2011 r. – spadek stanów o 1,1%.

W 2011 r. liczba ubojów przemysłowych bydła dorosłego ogółem wyniosła 1,28 mln sztuk i była o 2,5% niższa niż w 2010 r. Struktura ubojów przedstawiała się następująco: młode byki – 49,4%, krowy – 35,8% oraz jałówki – 14,8%.

W 2011 r. ceny skupu bydła były rekordowo wysokie. Przeciętna cena wg danych GUS w 2011 r. osiągnęła poziom 5,58 zł/kg wagi żywej i była o 22,4% wyższa niż w dwu poprzednich latach i o 38% wyższa niż w 2008 r.

Tendencja wzrostowa cen skupu utrzymana została w 2012 r. W maju 2012 r. cena skupu bydła wyniosła 6,31 zł/kg wagi żywej i była o 8,8% wyższa w stosunku do maja 2011 r.

Przetwórstwo mięsa

Sytuacja w przetwórstwie mięsa była w roku 2011 nadal korzystna. Spowodowane to zostało znaczącym wzrostem produkcji przetworów mięsnych, co przy niewielkim spadku ubojów przyczyniło się do wzrostu wartości produkcji sektora. Wzrost cen surowca, trzykrotnie wyższy niż cen zbytu spowodował obniżenie zysków i rentowności w stosunku do bardzo korzystnego roku 2010, ale były one na tyle wysokie, że osiągnięto dalszą poprawę sytuacji ekonomiczno – finansowej przedsiębiorstw. Szczególnie korzystnie rozwijała się w 2011 roku sytuacja w produkcji przetworów mięsnych, a zwłaszcza konserw. Produkcja przetworów mięsnych nie odczuwa skutków ograniczeń surowcowych, gdyż są one kompensowane przez importowaną wieprzowinę i szerszym stosowaniem mięsa drobiowego w produkcji kielbas i konserw. Dalsze ograniczenia surowcowe mogą spowodować w następnych miesiącach wyhamowanie tendencji wzrostowych w produkcji przetworów mięsnych.

Rynek drobiu i jaj

Ponad 93% w krajowej strukturze produkcji mięsa drobiowego stanowi mięso z brojlerów i indyków. Niespełna 3% udział posiada drób wodny.

Produkcja mięsa drobiowego rośnie rok do roku o kilka procent, a konsumpcja utrzymuje się na poziomie powyżej 25 kg/osobę. W 2011 r. odnotowano wolniejszy wzrost produkcji drobiu w porównaniu z poprzednimi latami. Wg GUS w 2011 r. produkcja mięsa drobiowego wyniosła 1426 tys. ton i była wyższa o 4% w stosunku do 2010 r., a jej dynamika była ponad dwupółkrotnie słabsza. Głównym czynnikiem pobudzającym rozwój produkcji był nadal eksport, którego udział w produkcji krajowej mięsa drobiowego stanowił 34%. Do złagodzenia skutków wolniejszego przyrostu mięsa drobiowego przyczynił się import, który w 2011 r. był większy o około 8% w porównaniu z rokiem poprzednim. Słabsza była też dynamika eksportu. Wolumen eksportu mięsa i produktów drobiarskich zwiększył się w 2011 r. o 5,5%, z 456 tys. ton do 481 tys. ton, wobec blisko 34% wzrostu w 2010 r.

Spowolnienie dynamiki rozwojowej na rynku drobiu w 2011 r. było wynikiem wysokich cen surowców rolnych – zbóż i pasz treściwych, które stanowią około 70% całkowitych kosztów produkcji żywca drobiowego i przekładają się bezpośrednio na cenę mięsa i produktów drobiarskich.

W 2012 r. prognozowany jest wzrost produkcji mięsa drobiowego do 1510 tys. ton, tj. o ok. 6%. W 2011 r. ceny skupu kurcząt typu brojler i indyków wykazywały silną tendencję wzrostową i w grudniu były o 19% wyższe niż w analogicznym okresie 2010 r., przy znacznych wahaniami w poszczególnych miesiącach. W 2011 r. ceny skupu żywca drobiowego były wyższe od tych notowanych w latach 2008-2010. W I kwartale 2012 r. wzrostowa tendencja cen skupu kurcząt typu brojler utrzymała się, w przypadku indyków odnotowano niewielki spadek.

W czerwcu 2012 r. cena skupu kurcząt osiągnęła poziom 4,05 zł/kg, zaś w przypadku indyków wyniosła 5,31 zł/kg. Było to odpowiednio o 64 gr/kg (+18,7%) oraz 85 gr/kg (+18,9%) więcej w stosunku do czerwca 2010 r.

Produkcja jaj

Polska ma 8% udział w całkowitej unijnej produkcji (taki sam jak Wlk. Brytania) i wśród państw członkowskich jest szóstym pod względem wielkości producentem, po Francji (14%), Hiszpanii (11%), Niemczech (11%), Włoszech (11%).

W ostatnich latach produkcja jaj kurzych wynosiła ponad 10 mld szt. przy zapotrzebowaniu rynku krajowego na poziomie 70%. Ponad 30% produkcji krajowej było przedmiotem eksportu.

Wzrost produkcji jaj kurzych notowany w 2010 r. został wyhamowany w 2011 r. W 2011 r. w stosunku do 2010 r. odnotowano blisko 7% spadek produkcji jaj kurzych do poziomu 10,37 mld sztuk. Ujemna dynamika produkcji wystąpiła po raz pierwszy od wielu lat. Krajowa produkcja jaj konsumpcyjnych (spożywczych) wyniosła 9,42 mld sztuk w 2011 r., co stanowiło 91% całkowitej produkcji jaj kurzych. W 2011 roku ilość jaj wylęgowych kur nieśnych poddanych inkubacji zmniejszyła się o 13,2% w stosunku do 2010 roku, a wylęgi kurek do intensywnej produkcji jaj spożywczych były mniejsze o 18,1%. Spadek podaży jaj na rynku krajowym był skutkiem ograniczania produkcji wynikającym z konieczności dostosowania ferm do wymogów dobrostanu kur niosek.

Import jaj konsumpcyjnych był w 2011 r. o ponad 18% większy niż w roku poprzednim, a eksport o 10% większy. Na spożycie w kraju pozostało jednak o 13% mniej jaj konsumpcyjnych niż w 2010 r. Głównym czynnikiem pobudzającym rozwój produkcji nadal pozostał eksport. Świadczy o tym także wysoki poziom samowystarczalności produkcji, który w 2011 r. wyniósł ponad 135%. Oznacza to ponad 35% udział eksportu w produkcji jaj.

W 2011 r., poprzedzającym wprowadzenie zakazu stosowania klatek konwencjonalnych dla kur niosek, ceny jaj spożywczych na rynku unijnym podlegały znacznym wahaniom. W drugiej połowie 2010 r. i na początku 2011 r. ceny jaj spadały w następstwie nadpodaży po dobrych wynikach produkcyjnych z 2010 r. W pierwszym półroczu 2011 r. średnia cena sprzedaży jaj spożywczych (klasy wagi L i M) w UE wyniosła 104,1 EUR/100 kg i była o 18% niższa od ceny z tego samego okresu 2010 r. Od drugiego półrocza 2011 r. obserwowany był już wzrost cen jaj na rynku unijnym, w tym również w Polsce.

W pierwszej połowie 2011 r. średnie ceny jaj na rynku krajowym były poniżej poziomu cen 2010 r., choć w całym 2011 r. utrzymywały się powyżej cen notowanych w 2010 r. Dynamiczny wzrost cen jaj konsumpcyjnych, jak i cen skupu jaj nastąpił w drugiej połowie 2011 r. W strukturze sprzedaży ilościowej dominowały jaja klasy M – 51,8%, następnie L – 37,1%, S – 6,5% i XL – 4,6%.

Średnia cena jaj klasy L i M w Polsce w 2011 r. podlegała wahaniom i wyniosła 27,6 zł/100 szt. W stosunku do 2010 r. spadła o 6,8% i o 10,5% do 2009 r., kiedy to osiągnęła najwyższy poziom 30,8 zł/100 szt.

W 2011 r. ceny skupu jaj do przetwórstwa w Polsce wykazywały tendencję rosnącą w grudniu przekraczając poziom 4 tys. zł/tonę. Tendencja wzrostowa utrzymała się w I kwartale 2012 r. W drugiej połowie marca 2012 r. za jaja spożywcze do przetwórstwa płacono rekordową cenę 7080 zł/tonę, po czym wzrost cen został wyhamowany w kolejnych tygodniach.

Przetwórstwo mięsa drobiowego

W 2011 roku w porównaniu do poprzedniego okresu pogorszyły się wyniki finansowe branży. Branża jako całość wygenerowała zysk, ale wskaźniki rentowności były niższe niż w roku 2010. Powpierał się natomiast przeciętny poziom inwestowania w branży mierzony wielkością nakładów inwestycyjnych w stosunku do amortyzacji. Na pogorszenie wyników wpłynęło kilka czynników, ale przede wszystkim wysokie koszty zakupu surowca do uboju, które nie zostały skompensowane wzrostem cen dla sieci handlowych i konsumentów.

Rynek mleka

Produkcja mleka w Polsce stanowi jedną z ważniejszych gałęzi produkcji rolniczej. Według danych GUS w 2011 r. wartość towarowej produkcji mleka wyniosła 12,2 mld zł i stanowiła ponad 17% ogólnej wartości towarowej produkcji rolniczej. Całkowita produkcja mleka w Polsce w 2011 r. wzrosła o 1,1% i wyniosła 12,4 mln ton, pomimo utrzymującej się spadkowej tendencji w pogłowie krów mlecznych. Redukcją pogłowia o 3,3% do poziomu 2,4 mln sztuk krów mlecznych według stanu na grudzień 2011 r. skompensował wzrost wydajności o blisko 4% do poziomu prawie 4 855 kg. Redukcja pogłowia krów mlecznych była wynikiem spadku liczby producentów mleka w Polsce. Wzrasta natomiast liczba krów mlecznych objętych oceną wartości użytkowej – na koniec 2011 r. oceną zostało objętych prawie 26% pogłowia krów mlecznych, a przeciętna wydajność mleczna od ocenianej krowy osiągnęła wartość 7 135 kg mleka.

Ze względu na postępujące procesy restrukturyzacyjne po stronie produkcji, jak i przetwórstwa mleka, corocznie maleje liczba producentów mleka oraz podmiotów skupujących mleko. Na przełomie lat 2004-2012 liczba dostawców hurtowych zmniejszyła się o 56% i wynosi 156 tys., a liczba dostawców bezpośrednich spadła o 82%, do poziomu 13 tys. W tym czasie liczba podmiotów skupujących mleko zmniejszyła się o 15% - z 356 do 301.

Postępująca koncentracja i specjalizacja produkcji wpływa na coroczny wzrost towarowej produkcji mleka, dzięki czemu krajowa kwota sprzedaży hurtowej jest prawie w pełni wykorzystywana. W roku kwotowym 2011/2012 skupiono ok. 9,54 mld kg (w przeliczeniu na mleko o referencyjnej zawartości tłuszczu), a stopień wykorzystania kwot indywidualnych przysługujących dostawom hurtowym wyniósł ok. 98,5%. W ujęciu rocznym, w 2011 r. skupiono prawie 9,3 mld kg, tj. o 3,4% więcej niż w 2010 r.

W I półroczu 2012 r. zakłady mleczarskie skupiły prawie 5 mln ton mleka, tj. o 9,5% więcej niż w analogicznym okresie 2011 r. Wzrost podaży mleka przełożył się na zwiększenie produkcji większości przetworów mleczarskich. W tym czasie wyprodukowano 85 tys. ton masła, tj. aż o 25% więcej niż rok wcześniej. Produkcja odtłuszczonego mleka w proszku ukształtowała się na poziomie 53 tys. ton, tj. o 16% większym niż przed rokiem, a produkcja serów wzrosła o 9% i wyniosła 364 tys. ton.

Organizacja rynku mleka i przetworów mlecznych odbywa się w ramach Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. Podstawą tej organizacji jest kwotowanie produkcji mleka oraz możliwość podjęcia określonych działań interwencyjnych w celu stabilizacji sytuacji cenowej. Celem kwotowania produkcji mleka jest zmniejszenie zachwiania równowagi między podażą i popytem na rynku mleka i przetworów mlecznych, a tym samym zapewnienie opłacalności produkcji mleczarskiej.

W ramach systemu kwotowania produkcji mleka każde państwo członkowskie dysponuje krajową kwotą mleczną określającą maksymalną ilość mleka, jaka może być wprowadzona do obrotu w danym roku kwotowym, tj. w okresie od 1 kwietnia do 31 marca następnego roku. Krajowa kwota mleczna dzieli się na krajową kwotę sprzedaży hurtowej – obejmującą dostawy mleka przez rolników do podmiotów skupujących mleko oraz krajową kwotę sprzedaży bezpośredniej, w ramach której rolnicy sprzedają mleko i przetwory mleczne bezpośrednio na rynek. Przekroczenie krajowej kwoty sprzedaży hurtowej lub sprzedaży bezpośredniej skutkuje obowiązkiem uiszczenia przez państwo członkowskie opłaty karnej do budżetu unijnego.

Obecne przepisy zakładają kontynuowanie systemu kwotowania produkcji mleka do 31 marca 2015 r. W celu dostosowania rynku mleka do funkcjonowania po zniesieniu kwot mlecznych, krajowa kwota mleczna od roku kwotowego 2009/2010 jest corocznie powiększana o 1% przez kolejnych 5 lat.

Zwiększenie jest w całości alokowane do krajowej kwoty sprzedaży hurtowej. W bieżącym roku kwotowym 2012/2013 krajowa kwota mleczna wynosi 9,96 mld kg, w tym krajowa kwota sprzedaży hurtowej stanowi 9,8 mld kg, a sprzedaży bezpośredniej 155,5 mln kg.

Zakres interwencji rynkowej, jaka może zostać podjęta na rynku mleka i przetworów mlecznych, wynika bezpośrednio z przepisów Unii Europejskiej, przy czym obok mechanizmów obligatoryjnych część mechanizmów ma charakter fakultatywny. Obligatoryjnie prowadzone są zakupy interwencyjne masła i odtłuszczonego mleka w proszku (od 1 marca do 31 sierpnia) oraz dopłaty do prywatnego przechowywania masła (od 1 marca do 15 sierpnia) i dopłaty do spożycia mleka i przetworów mlecznych w placówkach oświatowych.

Decyzja o uruchomieniu fakultatywnych instrumentów interwencyjnych, tj. udzielaniu dopłat do odtłuszczonego mleka przetwarzanego na kazeinę i kazeiniany, dopłat do odtłuszczonego mle-

ka przeznaczony do produkcji pasz oraz o przyznawaniu refundacji wywozowych do przetworów mlecznych jest podejmowana przez Komisję Europejską i zależy od oceny sytuacji na rynku mleka.

Mechanizm „Dopłat do spożycia mleka i przetworów mlecznych w placówkach oświatowych”.

Agencja Rynku Rolnego od ośmiu lat realizuje program „Szklanka mleka”. Celem programu jest kształtowanie wśród dzieci i młodzieży zdrowych nawyków żywieniowych poprzez promowanie spożycia mleka i przetworów mlecznych. Program jest finansowany z trzech źródeł:

- środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej w ramach których finansowane jest dostarczanie mleka i jego przetworów do wszystkich rodzajów uprawnionych placówek oświatowych,
- środków budżetu państwa obejmujących dostarczanie mleka i jego przetworów do szkół podstawowych, dzięki którym mleko bez dodatkowych smakowych jest udostępniane dzieciom w szkołach podstawowych bezpłatnie,
- środków Funduszu Promocji Mleka obejmujących dostarczanie mleka i jego przetworów do przedszkoli i gimnazjów.

W roku szkolnym 2011/2012 z programu korzystało 2,43 mln dzieci i uczniów uczęszczających do 14,3 tys. placówek oświatowych. W tym okresie Agencja Rynku Rolnego wydatkowała na ten cel ponad 130 mln zł (łącznie ze środków unijnych i krajowych) oraz 1,22 mln zł z Funduszu Promocji Mleka. Od akcesji do 25 lipca 2012 r. w ramach Programu „Szklanka Mleka” wypłacono środki finansowe do ok. 334 tys. ton mleka i przetworów mlecznych, tj. do ok. 1,3 mld szklanek mleka, w tym dofinansowanie z budżetu UE wyniosło 236 mln zł, z budżetu krajowego 561 mln zł oraz z Funduszu Promocji Mleka 24 mln zł.

Szczegółowe informacje w rozdz. Agencja Rynku Rolnego

Przetwórstwo mleka

Znaczny wzrost kosztów, w tym zwłaszcza surowcowych spowodował, że mimo dynamicznego wzrostu cen zbytu i przerobu mleka w roku 2011 pogorszyła się sytuacja finansowa przedsiębiorstw zajmujących się przetwórstwem mleka. Przy zwiększeniu wartości sprzedaży w mleczarniach o 13,7% w stosunku do roku 2010, zysk brutto zmniejszył się o 7,3% (z 630 mln zł w roku 2010 r do 583 mln w roku 2011). Mimo gorszej sytuacji finansowej zwiększył się udział firm rentownych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw zajmujących się przetwórstwem mleka (z 80,5% w roku 2010 do 81,6% w roku 2011). Pogorszenie kondycji finansowej przedsiębiorstw spowodowało obniżenie wartości inwestycji w branży o 22%.

Rynek miodu

Według danych GUS produkcja miodu w Polsce w 2011 r. kształtowała się na poziomie około 23 tys. ton, czyli powyżej średniej produkcji (16,2 tys. ton) z ostatnich 10 lat. Do skupu trafiło nieco ponad 17% wyprodukowanego w Polsce miodu. Pozostała ilość wyprodukowanego miodu trafiła do sprzedaży bezpośredniej – gdzie pszczelarze uzyskują najwyższe ceny. Od wielu lat, podobnie jak pozostałe kraje UE, Polska odnotowuje nadwyżkę importu miodu nad eksportem. W 2011 r. do Polski sprowadzono 13,6 tys. ton miodu, czyli o 17,2% więcej niż w roku poprzednim, głównie z Ukrainy i Chin. W tym samym okresie wyeksportowano 4,2 tys. ton, tj. o 55,6% więcej niż w 2010 r.. Blisko 100% eksportu miodu trafiło na rynki krajów UE. Tym samym deficyt w obrocie handlu zagranicznego osiągnął poziom 9,4 tys. ton. i był o 5,6% wyższy niż w poprzednim roku.

W Ministerstwie opracowywane są krajowe programy wsparcia pszczelarstwa (finansowane po 50% z budżetu krajowego i UE) zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 1234/2007 z dnia 22 października 2007 r. ustanawiającym wspólną organizację rynków rolnych oraz przepisy szczegółowe dotyczące niektórych produktów rolnych („rozporządzenie o jednolitej wspólnej organizacji rynku”) (Dz. Urz. UE L 299 z 16.11.2007, str.1 z późn. zm.) oraz rozporządzeniem Komisji (WE) Nr 917/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad (...).

Pierwszy program zrealizowano na lata 2004/05-2006/07 - budżet programu **11,7 mln EUR**.

Drugi program zrealizowano w latach 2007/08-2009/10 - budżet programu **13,3 mln EUR**.

Realizowany jest trzeci programu na lata 2010/11-2012/13 - budżet programu **15,1 mln EUR**.

W trzyletnim okresie realizacji programu w latach 2007/08-2009/10 uczestniczyli pszczelarze

posiadający łącznie ponad 1 mln rodzin pszczelich z 1,1 mln zarejestrowanych przez Powiatowych Lekarzy Weterynarii. Wykorzystano ponad 90% dostępnych środków w budżecie Programu. Z tej kwoty, blisko 90% przeznaczono na refundację leków warrobójczych i refundację zakupu pszczół.

W latach 2010/11 - 2012/13, zgodnie z Warunkami ubiegania się o refundację kosztów poniesionych w ramach realizacji mechanizmu Wsparcie rynku produktów pszczelich, opublikowanymi przez Agencję Rynku Rolnego, refundacji podlegają koszty netto (bez podatku VAT):

- szkoleń, kursów i konferencji pszczelarskich (refundacja 100%);
- zakupów leków warrobójczych (refundacja 100%);
- zakupu przyczep (lawet) do przewozu uli (refundacja do 60% ceny jednostkowej);
- analiz właściwości fizyko-chemicznych oraz analizy pyłkowej miodu (refundacja 100%);
- zakupu matek pszczelich o znanej wartości użytkowej, pakietów oraz odkadów pszczelich z takimi matkami (refundacja do 70% ceny jednostkowej);
- zakupu nowego sprzętu pszczelarskiego (refundacja do 60% ceny jednostkowej);
- zakupu sprzętu laboratoryjnego (refundacja do 60% ceny jednostkowej).

Pszczelarz, który jest samoistnym lub zależnym posiadaczem gospodarstwa, którego wielkość ekonomiczna stanowi równowartość lub więcej niż 4 ESU (Europejska Jednostka Wielkości Ekonomicznej)^{1*}, nie może korzystać ze wsparcia na zakup sprzętu pszczelarskiego.

BIOPALIWA

Podstawowymi biokomponentami wykorzystywanymi w paliwach ciekłych i biopaliwach ciekłych są bioetanol oraz estry oleju rzepakowego. Obecnie do realizacji Narodowego Celu Wskaźnikowego wykorzystuje się coraz większe ilości biokomponentów wytwarzanych z krajowych surowców rolnych. Rynek ten stopniowo jest rozwijany, chociaż nie odbywa się to w tempie oczekiwanym przez środowisko producentów rolnych i wytwórców biokomponentów.

Rozwój tego rynku jest wpisany jako jeden z podstawowych elementów polityki klimatycznej Unii Europejskiej. Na mocy Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniającej i w następstwie uchylającej dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE, jak wspomniano wyżej, państwa członkowskie a w tym i Polska zostały zobligowane do wprowadzenia do 2020 r. regulacji, które spowodują, że 10% energii stosowanej w transporcie będzie pochodziło ze źródeł odnawialnych. Za realizację tej polityki odpowiada Minister Gospodarki, ale dla osiągnięcia tego celu niezbędna jest ścisła współpraca i współdziałanie również z branżą rolniczą. Rolnictwo bowiem dysponuje bazą surowcową do produkcji biokomponentów i biopaliw.

W Polsce rynek biopaliw i biokomponentów jest uregulowany przepisami ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o biokomponentach i biopaliwach ciekłych. Na mocy tej ustawy powstał Wieloletni program promocji biopaliw lub innych paliw odnawialnych na lata 2008-2014, który został przyjęty przez Radę Ministrów 24 lipca 2007 r. W ramach realizacji Programu przewidziano zastosowanie szeregu mechanizmów wspierających rozwój rynku biopaliwowego.

Resort rolnictwa, na podstawie okresowo przeprowadzanych analiz, krytycznie ocenia dotychczasowy rozwój rynku biopaliw i biokomponentów. Ocena ta wynika z obserwowanego braku realizacji celów gospodarczych i społecznych. Spowodowało to, że w oparciu o dostępne materiały obrazujące sytuację na tym rynku, z inicjatywy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Rada Ministrów dokonała kompleksowej oceny realizacji mechanizmów Wieloletniego programu promocji biopaliw lub innych paliw odnawialnych na lata 2008-2014. Efektem oceny jest decyzja Rady Ministrów zobowiązująca właściwych ministrów do przeprowadzenia analiz i przeglądu obowiązującego prawa. Zmiany będą wdrażane poprzez modyfikację odpowiednich aktów prawnych regulujących bądź mających wpływ na rynek biopaliw ciekłych i biokomponentów.

Obecnie obowiązujące przepisy nakładają na producentów paliw obowiązek stosowania biokomponentów w paliwach ciekłych i biopaliwach ciekłych w ilości wynikającej z Narodowego Celu Wskaźnikowego (NCW), który dla 2010 r. wynosił 5,75%, w 2011 r. – 6,20% a w 2012 -6,65%. Wartość tego wskaźnika wzrasta liniowo tak, aby w roku 2020 osiągnąć poziom 10%.

Zapotrzebowanie ilościowe na biokomponenty wynika zatem z wielkości NCW dla danego roku

1) Mając na uwadze art. 106 rozporządzenia Rady (WE) nr 1234/2007 z dnia 22 października 2007 r., pomoc może być dostępna dla pszczelarzy, którzy nie kwalifikują się do wsparcia finansowego na modernizację gospodarstw rolnych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 opracowanego, między innymi, na podstawie przepisów rozporządzenia Rady (WE) Nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

oraz ilości zużywanego paliwa wykorzystywanego w transporcie. W latach 2008-2011 NCW, był realizowany na wymaganym poziomie, co ilustruje tabela.

Zużycie paliw i biokomponentów w latach 2008-2010						
Rok	Benzyny	ON	Bioetanol	Estry	Zrealizowany poziom NCW w %	Wymagany poziom NCW w %
2008	4 110	10 066	185,6	473,4	3,62	3,45
2009	4 125	10 387	232,2	632,5	4,61	4,60
2010	3 885	10 903	238,0	886,1	5,91	5,75

Tab. Ilości paliw płynnych i biokomponentów wprowadzone do obrotu na terytorium RP w latach 2008-2010. Źródło: Skorygowane Zbiornicze Raporty Kwartalne Prezesa URE oraz obliczenia własne MRiRW (przy założeniu gęstości: benzyna – 748 kg/m³; bioetanol – 791 kg/m³; ON – 833/m³; ester – 880 kg/m³).

Z powyższych danych wynika wzrost zużycia oleju napędowego, a tym samym estrów oraz równoczesne zmniejszenie ilości wprowadzonych do obrotu benzyn przy ustabilizowanym zużyciu bioetanolu.

Zakładając, że w 2011 r. 100% biokomponentów miałyby pochodzić z krajowej produkcji, do ich wytworzenia należałoby przeznaczyć odpowiednio: na bioetanol – około 799 tys. ton zbóż oraz dla produkcji estrów – około 2 380 tys. ton rzepaku. Uwzględniając krajową produkcję zbóż szacowaną na poziomie 27,2 mln ton oraz zużycie krajowe na cele paszowe i żywnościowe, pokrycie krajowego zapotrzebowania na surowce do produkcji bioetanolu nie stanowiłoby problemu.

W przypadku upraw rzepaku, których produkcja szacowana jest na około 1,9 mln ton oraz zapotrzebowaniu na rzepak do celów spożywczych (ok. 1 mln t.), pokrycie zapotrzebowania na ten surowiec do celów biopaliwowych wymagałoby jego importu lub pokrycia części zapotrzebowania na estry z innych źródeł niż krajowe dostawy. W dalszej perspektywie rozwój upraw rzepaku w kraju będzie musiał następować przede wszystkim poprzez wzrost wydajności tej uprawy. W ocenie ekspertów przekroczenie powierzchni upraw rzepaku ponad 1-1,2 mln ha będzie trudne do osiągnięcia ze względu na uwarunkowania agro-klimatyczne kraju.

Z dostępnych danych wynika, że produkcja krajowa bioetanolu w ogólnej ilości tego biokomponentu wprowadzanej na rynek w ostatnich 3 latach stanowiła średnio 58%, natomiast w przypadku estrów udział ten wyniósł średnio 45%.

Biogaz rolniczy

Produkcja rolnicza może stanowić ważne źródło surowców dla produkcji energii odnawialnej. Mając na uwadze podstawowy cel rolnictwa, jakim jest zabezpieczenie potrzeb żywnościowych, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi szczególną wagę przykładą do wykorzystania do celów energetycznych w pierwszej kolejności:

- produktów ubocznych i pozostałości z rolnictwa;
- produktów ubocznych i pozostałości z przemysłu rolno-spożywczego;
- płynnych i stałych odchodów zwierzęcych;
- roślin energetycznych.

Najbardziej efektywnym sposobem wykorzystania tych substratów jest poddanie ich procesowi fermentacji metanowej w biogazowniach rolniczych.

Produkcja energii z biogazu rolniczego przynieść może wiele korzyści, m.in. dla obszarów wiejskich, w tym:

- poprawę bezpieczeństwa energetycznego,
- oparcie znaczącej części dostaw gazu oraz energii elektrycznej na wielu lokalnych wytwórniach biogazu,
- realizację zobowiązań międzynarodowych, określonych w przyjętych celach środowisko-klimatycznych, w oparciu o lokalnie dostępne surowce,
- wytwarzanie istotnych ilości energii z surowców nie konkurujących z rynkiem żywności, takich jak: produkty uboczne rolnictwa, płynne i stałe odchody zwierzęce oraz pozostałości przemysłu rolno-spożywczego nie wymagające termicznego przetworzenia lub utylizacji,
- wzrost przychodów rolniczych na skutek wykorzystania produktów, które dotychczas w większości nie miały cech towaru, oraz sprzedaży nadwyżki produkowanej energii,

- pozyskanie przyjaznych dla środowiska substancji pofermentacyjnych, możliwych do rolniczego wykorzystania,
- energetyczne wykorzystanie pozostałości i odpadów organicznych, które podlegając niekontrolowanymi procesom gnilnym emitują do środowiska gazy określane jako cieplarniane.

Według badań Instytutu Technologiczno-Przyrodniczego (ITP), realnie dostępny potencjał surowcowy produkcji biogazu, zawarty w produktach ubocznych rolnictwa i pozostałościach przemysłu rolno-spożywczego, wynosi odpowiednio rocznie:

- z produktów ubocznych produkcji rolnej – około 1 540 mln m³;
- z produktów ubocznych przetwórstwa rolno-spożywczego – około 100 mln m³.

Trwałe użytki zielone (TUZ) również mogą być istotnym źródłem surowca do produkcji biogazu. ITP szacuje, że z TUZ możemy pozyskać, co najmniej 2 300 tys. ton traw do wykorzystania energetycznego rocznie. Wielkości takie uzyskujemy przy założeniu, że są to uprawy nienawożone, oparte na naturalnej żyzności gleb, a pozyskiwana na cele energetyczne biomasa, jest wykorzystywana bez szkody dla produkcji pasz. Zasoby energii zawartej w runi trwałych użytków zielonych oraz możliwości wytwarzania z nich biogazu są zatem znaczne (łącznie około 1,1 - 1,7 mld m³/rok).

Ważnym surowcem do produkcji biogazu są również odchody zwierzęce. Szacuje się, że w gospodarstwach polskich powstaje rocznie 35-38 mln m³ gnojowicy, z której co najmniej 20 % może być wykorzystana do wytwarzania biogazu. Cennym substratem jest również obornik.

Potencjał energetyczny krajowego rolnictwa jest zatem duży i docelowo, po uzupełnieniu produkcją z upraw specjalnych, bez szkody dla produkcji żywności umożliwia pozyskanie surowców (substratów) niezbędnych do wytworzenia około 5 – 6 mld m³ biogazu, o czystości gazu ziemnego wysokometanowego, rocznie.

Dostrzegając potencjał krajowego rolnictwa, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi przygotował Założenia programu rozwoju biogazowni rolniczych w Polsce, które stanowiły podstawę do przygotowania przez resort gospodarki Kierunków rozwoju biogazowni rolniczych w Polsce na lata 2010-2020. Dokument ten został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 r. Przewiduje się, że w wyniku realizacji Kierunków nastąpi w najbliższych latach wzrost zainteresowania inwestycjami w biogazownie rolnicze.

Wśród mechanizmów przewidzianych w dokumencie zakłada się likwidację barier legislacyjnych ułatwiających prowadzenie procesu inwestycyjnego i prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych. Jeszcze przed przyjęciem przez Rząd Kierunków podjęte i zakończone zostały prace nad nowelizacją Prawa energetycznego. W wyniku dokonanych zmian wprowadzone zostało wsparcie dla biogazu rolniczego w postaci świadectwa pochodzenia na biogaz rolniczy oczyszczony do jakości gazu ziemnego i wprowadzony do sieci dystrybucyjnej, określono warunki przyłączania biogazowni rolniczych do sieci energetycznej oraz zwolniono producentów biogazu rolniczego z konieczności posiadania koncesji na wytwarzanie energii elektrycznej z biogazu – w jej miejsce wprowadzono konieczność wpisu do rejestru wytwórców biogazu rolniczego.

W ramach kolejnych uproszczeń związanych z realizacją procesu inwestycyjnego, instalacje biogazu rolniczego o mocy do 500 kW zostały wyłączone z grupy przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, co zwalnia tego typu przedsięwzięcia z obowiązku wykonywania raportu oddziaływania na środowisko. Powyższe wyłączenie zawarto w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

Wprowadzone zostały również ułatwienia dla nawozowego zagospodarowania produktów pofermentacyjnych z produkcji biogazu rolniczego. Dla substancji powstających w procesie beztlenowego rozkładu obornika, gnojówki, gnojowicy, odpadów roślinnych pochodzących z rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, wprowadzono ułatwienia polegające na umożliwieniu nawozowego wykorzystania tych substancji na analogicznych zasadach jak obowiązuje dla nawozów naturalnych (bez konieczności spełniania dodatkowych formalności). Takie rozwiązanie zostało wprowadzone rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie procesu odzysku R10.

Propozycje kolejnych ułatwień dla realizacji nowych inwestycji polegających na budowie biogazowni rolniczych zostały zawarte w projekcie ustawy o odnawialnych źródłach energii.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi szczególną wagę przywiązuje do rozwoju biogazowni rolniczych jako rozproszonych, niewielkich źródeł wytwarzania energii odnawialnej. Dlatego też w podejmowanych działaniach podkreśla konieczność objęcia szczególnym wsparciem niewielkich, rolniczych instalacji o mocy poniżej 500 kW. Wielkość instalacji determinuje nie tylko jej koszt, ale również zapotrzebowanie na surowiec.

Zainstalowana moc [kWe]	Zapotrzebowanie na biogaz [m ³]	kiszonka stanowi 100 % substratu		kiszonka stanowi 70% substratu, pozostałe 30% gnojowica			
		zapotrzebowanie na kiszonkę		zapotrzebowanie na kiszonkę		zapotrzebowanie na gnojowicę	
		ton	ha	ton	ha	ton	SD (sztuk dużych)
1000	3 650 000	21 000	440	14 700	308	40 556	1 763
500	1 825 000	10 500	220	7 350	154	20 278	882
300	1 095 000	6 300	132	4 410	92	12 167	529
200	730 000	4 200	88	2 940	62	8 111	353
100	365 000	2 100	44	1 470	30	4 056	176
50	182 500	1 050	22	735	15	2 028	88
30	110 606	636	13	445	9	1 229	53
20	73 000	420	8	294	6	811	35
10	36 500	210	4	147	3	406	18
5	18 250	105	2	74	1	203	9

Tab. Zapotrzebowanie na substrat do biogazowni rolniczej w zależności od proporcji substratu kiszonki do gnojowicy (zapotrzebowanie na powierzchnię uprawy i liczbę sztuk dużych zwierząt). Źródło: *Obliczenia MRiRW na podstawie danych eksplotacyjnych (L.Ciurzyński) oraz IBMER.*

Powyższa tabela przedstawia informacje dotyczące zapotrzebowania na kiszonkę i areal niezbędny do jej produkcji, jak również na gnojowicę i ilość zwierząt niezbędną do jej wyprodukowania. Biogazownia działająca w modelu substratowym 70+30 (70% kiszonki, 30% gnojowicy) o mocy elektrycznej 100 kW potrzebuje około 31 ha użytków rolnych do produkcji samej kiszonki, pomijając konieczność pokrycia zapotrzebowania paszowego zwierząt (176 sztuk dużych) produkujących odchody możliwe do wykorzystania w biogazowni. Dopiero taka ilość substratu pozwoli zapewnić produkcję adekwatną do mocy, czyli na poziomie 365 tys. m³ biogazu rolniczego. W działaniach informacyjnych kierowanych do potencjalnych inwestorów ministerstwo szczególną wagę przywiązuje do wskazania zalet wykorzystania biomasy pochodzenia rolniczego ze względu na jej skład, bezpieczny dla środowiska naturalnego oraz zdrowia i życia ludzi i zwierząt, rozwiązania krajów rozwiniętych w zakresie ilości i technologii pozyskiwania biogazu rolniczego oraz zwiększenie konkurencyjności gospodarstw rolnych i ich przychodów wynikające z oszczędności kosztów utylizacji czy składowania substratu, pozyskiwania zbywalnych świadczeń pochodzenia oraz sprzedaży nadwyżek energii elektrycznej do sieci. Jednocześnie ministerstwo informuje zainteresowanych, że każda decyzja inwestycyjna powinna być poprzedzona szczegółową analizą dostępności surowca zapewniającą zachowanie efektu ekologicznego i ekonomicznego w całym cyklu produkcji biogazu, m.in. poprzez ocenę odległości, na jaką substrat oraz pozostałości pofermentacyjne będą transportowane.

PROGRAM POZNAJ DOBRĄ ŻYWNOSĆ

Program Poznaj Dobrą Żywność to program, który od 2004 roku służy Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi do promocji artykułów rolno-spożywczych o wysokiej jakości. Program ma na celu również motywowanie producentów i przetwórców działających na rynku Unii Europejskiej do podnoszenia jakości produkowanych wyrobów, a przez to do zwiększania różnorodności żywności w Polsce i na całym obszarze UE. Oznaczenie produktu znakiem PDŻ, to również szansa na promocję produktów i firm zarówno w kraju, jaki i za granicą, poprzez wzmocnienie prestiżu firm i renomy produktów. Program PDŻ to także pomoc dla konsumenta przy dokonywaniu wyborów produktów żywnościowych. Nadanie produktowi przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi prawa do oznaczenia go znakiem PDŻ to wyróżnienie produktu i producenta, a przez to potwierdzenie wysokiej i stabilnej jakości wyrobów.

O wyróżnienie znakiem Programu PDŻ mogą ubiegać się producenci i przetwórcy artykułów rolno-spożywczych, bez względu na ich wielkość i formę własności. Jednym z wymogów uczestnictwa w Programie jest prowadzenie działalności gospodarczej na terenie Unii Europejskiej. Producent zainteresowany wyróżnieniem swojego produktu znakiem PDŻ może w dowolnym momencie zwrócić się do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi o wszczęcie postępowania, którego efektem jest nadanie Znak PDŻ. Do wyróżnienia można zgłosić dowolną liczbę produktów. Znak PDŻ przyznawany jest tylko tym wyrobom, które spełnią kryteria Programu PDŻ i otrzymają pozytywną rekomendację Kolegium Naukowego ds. jakości produktów żywnościowych Programu Poznaj Dobrą Żywność, powołanego przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W skład Kolegium wchodzi specjalności z dziedziny przetwórstwa żywności, żywienia, medycyny, hodowli roślin i zwierząt, a także prawa i ekonomii.

Znak PDŻ Poznaj Dobrą Żywność przyznawany jest następującym grupom produktów:

- 1) mięso i produkty mięsne;
- 2) mleko i produkty mleczne;
- 3) ryby, owoce morza i ich przetwory;
- 4) jaja i przetwory jajczarskie;
- 5) miody;
- 6) tłuszcze spożywcze;
- 7) przetwory zbożowe, strączkowe i okopowe;
- 8) owoce, warzywa, grzyby i ich przetwory;
- 9) wyroby cukiernicze i ciastkarskie;
- 10) zioła i przyprawy;
- 11) środki spożywcze specjalnego przeznaczenia żywieniowego;
- 12) wyroby mieszane i przetworzone na bazie wyżej wymienionych produktów;
- 13) wody i napoje bezalkoholowe;
- 14) napoje alkoholowe;
- 15) inne.

W celu utrzymania stałego, bardzo wysokiego poziomu jakości oznaczonych artykułów rolno-spożywczych, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi nadaje produktowi znak Poznaj Dobrą Żywność na okres 3 lat. Program Poznaj Dobrą Żywność to również działalność promocyjna Ministerstwa Rolnic-

twą i Rozwoju Wsi, mającą na celu popularyzację wiedzy o Programie i zasadach uczestnictwa w nim oraz o produktach oznaczonych znakiem PDŻ. Działania promocyjne Programu to także informowanie konsumentów o warunkach pozyskiwania surowców, technologiach wytwarzania i systemach nadzoru nad jakością i bezpieczeństwem żywności oraz zasadach prawidłowego znakowania produktów.

W ramach działań promocyjnych popularyzujących Program PDŻ Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi bierze czynny udział w licznych wydarzeniach wystawienniczo-targowych odbywających się na całym świecie. Działania promocyjne Programu PDŻ obejmują również formy promocji służące zwiększeniu rozpoznawalności znaku i popularyzacji produktów nim oznaczonych, którymi są: promocje w sieciach handlowych, reklama w czasopiśmie oraz programach telewizyjnych i radiowych, a także masowe imprezy plenerowe.

Wnioski umożliwiające zgłoszenie artykułu rolno-spożywczego do Programu oraz wykaz niezbędnych do oceny załączników dostępne są na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakładce Poznaj Dobrą Żywność, a szczegółowe informacje można uzyskać pod adresem:

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi Program POZNAJ DOBRĄ ŻYWNOSĆ

ul. Wspólna 30

00-930 Warszawa

tel.: 22 623 16 30; 22 623 18 10,

fax: 22 623 16 08

e-mail: pdz@minrol.gov.pl

Internet: www.minrol.gov.pl

POLSKIE PRODUKTY REGIONALNE I TRADYCYJNE

Kiedy w 2004 r. Polska przystępowała do Unii Europejskiej, wielu rolników obawiało się konkurencji z państw bardziej rozwiniętych, gdzie przeważały intensywne metody upraw i hodowli. Bardzo szybko okazało się jednak, że to co początkowo budziło obawy i kreowało kompleksy, stało się zaletą. Rozdrobnienie i niski stopień chemizacji rolnictwa powoduje, że ma ono naturalną predyspozycję do produkcji żywności wysokojakościowej, ekologicznej i naturalnej - tak poszukiwanej na europejskich stołach.

Dzięki specyficznej wiedzy i umiejętnościom przekazywanym wśród rolników z ojca na syna, producenci ci już w domu rodzinnym uczą się naturalnego, ekologicznego gospodarowania. W taki sposób wytworzony surowiec jest następnie w tradycyjny, unikalny sposób przetwarzany – stając się tym samym produktem najwyższej jakości oraz chlubą i wizytówką obszaru, z którego pochodzi.

Lista Produktów Tradycyjnych

W celu identyfikacji takich produktów, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi prowadzi Listę Produktów Tradycyjnych. Została ona utworzona w 2004 r. i jest skarbnicą wiedzy o polskich produktach tradycyjnych. Na Listę wpisywane są takie produkty, których jakość lub wyjątkowe cechy i właściwości wynikają ze stosowania tradycyjnych metod produkcji, stanowią element dziedzictwa kulturowego regionu, w którym są wytwarzane, oraz są elementem tożsamości społeczności lokalnej. O znaczeniu Listy i jej popularności świadczy fakt, że w do chwili obecnej zostało na nią wpisanych już ponad 1000 produktów.

Produkty chronione w Unii Europejskiej

Szansę, jaka stanęła przed polskimi rolnikami w postaci realizowanej w Unii Europejskiej polityki jakości żywności, próbują oni bardzo dobrze wykorzystać. Świadczy o tym m.in. nieustająco zwiększająca się liczba produktów aplikujących o rejestrację jako oznaczenia geograficzne i tradycyjne specjalności. Sektor żywności regionalnej i tradycyjnej rozwija się w Polsce dynamicznie i coraz większa liczba producentów chce wytwarzać żywność wysokiej jakości. Z myślą o nich w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 przygotowano specjalne środki wsparcia. Zainteresowanie to wynika także z faktu, że wytwarzanie, ochrona i promocja żywności wysokiej jakości odgrywają w Unii Europejskiej znaczącą rolę. Głównymi celami unijnej polityki jakości żywności są: promowanie zróż-

nicowanej produkcji rolnej, ochrona nazw produktów przed nadużywaniem i imitacją oraz pomaganie konsumentom w zrozumieniu szczególnego charakteru zarejestrowanych produktów. To właśnie one wprowadzają nasze tradycyjne smaki i wysoką jakość do europejskiego dziedzictwa kulinarnego.

Do chwili obecnej w unijnym systemie chronionych nazw pochodzenia, chronionych oznaczeń geograficznych i gwarantowanych tradycyjnych specjalności zarejestrowano 36 nazw polskich produktów, z czego 9 jako Chronione Nazwy Pochodzenia, 18 jako Chronione Oznaczenia Geograficzne i 9 w kategorii Gwarantowana Tradycyjna Specjalności.

Produkty regionalne i tradycyjne rejestrowane są jako:

Chroniona Nazwa Pochodzenia (ChNP) - jakość produktu lub jego cechy charakterystyczne powinny być głównie lub wyłącznie związane z tym szczególnym otoczeniem geograficznym i właściwymi dla niego czynnikami naturalnymi oraz ludzkimi, takimi jak klimat, jakość gleby lub lokalne know-how.

Ze względu na wymagania dotyczące produkcji, przetwarzania i przygotowywania produkt ubiegający się o ChNP musi posiadać bardzo silny związek z regionem. Cały proces produkcji powinien odbywać się na wyznaczonym obszarze geograficznym, łącznie z pozyskiwaniem surowców.

Polskie produkty zarejestrowane przez Komisję Europejską jako ChNP: bryndza podhalańska, oscypek, rydzółka, wiśnia nadwiślanka, podkarpacki miód spadziowy, karp zatorski, fasola „Piękny Jaś” z Doliny Dunajca/ fasola z Doliny Dunajca, fasola wrzawska, miód z Sejneńszczyzny/Łoździejszczyzny.

Chronione Oznaczenie Geograficzne (ChOG) oznacza nazwę produktu, którego jakość, renoma lub inne cechy charakterystyczne są wynikiem danego pochodzenia geograficznego. Co najmniej jeden z etapów produkcji danego wyrobu odbywa się na obszarze do którego odnosi się jego nazwa.

Polskie produkty zarejestrowane przez Komisję Europejską jako ChOG: miód wrzosowy z Borów Dolnośląskich, rogal świętomarciński, wielkopolski ser smażony, andruty kaliskie, truskawka kaszubska lub kaszëbskô malëna, fasola korczyńska, miód kurpiowski, kielbasa lisiecka, suska sechłowska, obwarzanek krakowski, jabłka łąckie, śliwka szydłowska, chleb prądnicki, miód drahimski, jabłka grójeckie, kołocz śląski/kołacz śląski, ser koryciński swojski, jagnięcina podhalańska.

Gwarantowana Tradycyjna Specjalność (GTS) oznacza tradycyjny produkt rolny lub środek spożywczy uznany przez Wspólnotę ze względu na jego specyficzny charakter, tj. cechę lub zespół cech, które w sposób wyraźny odróżniają go od innych produktów należących do tej samej kategorii. Takimi cechami mogą być: smak, zapach lub szczególne surowce użyte do produkcji. Aby produkt rolny lub środek spożywczy mógł zostać wpisany do rejestru musi być produkowany przy użyciu tradycyjnych surowców, bądź musi charakteryzować się tradycyjnym składem lub sposobem produkcji.

Polskie produkty zarejestrowane przez Komisję Europejską jako GTS: staropolskie miody pitne (pótorak, dwójniak, trójniak i czwórniak), olej rydzowy, pieriekaczewnik, kielbasa jałowcowa, kielbasa myśliwska, kabanosy.

Korzyści ze stosowania ChNP, ChOG oraz GTS

Rejestracja nazwy produktu jako oznaczenia geograficznego, nazwy pochodzenia lub gwarantowanej tradycyjnej specjalności gwarantuje, że nikt na terenie całej Unii Europejskiej nie może bezprawnie używać w obrocie zarejestrowanej nazwy. Prawo do używania znaku graficznego oraz zarejestrowanej nazwy mają wyłącznie producenci, którzy pochodzą z zarejestrowanego terytorium wytwarzający produkt zgodnie ze specyfikacją na określonym obszarze geograficznym. Przyznanie oznaczenia chroni zatem producentów przed nieuprawnionym wykorzystywaniem nazwy produktu i pozwala na podkreślenie unikalności produktu, natomiast konsumentom dostarcza rzetelnej wiedzy o pochodzeniu produktów i ich cechach oraz tradycyjnych metodach produkcji.

Kontrola i certyfikacja

Bardzo ważnym elementem systemów ChNP, ChOG i GTS jest zapewnienie wysokiej jakości produktu, która jest potwierdzana w drodze kontroli. Kontrola procesów wytwarzania, przetwarzania i przygotowywania produktów zarejestrowanych jako ChNP, ChOG lub GTS dokonywana jest na wniosek samych producentów, przez wojewódzkiego inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych albo upoważnione jednostki certyfikujące. Producenci dokonują wyboru organu kontrolującego oraz ponoszą koszty kontroli. Zakres oraz częstotliwość kontroli zależą od specyfiki procesu produkcyjnego danego produktu.

Producenci, którzy wytwarzają swoje produkty zgodnie z zarejestrowaną specyfikacją dostają certyfikaty jakości. Jest to równocześnie potwierdzenie dla konsumentów, że otrzymują produkt o wysokiej gwarantowanej jakości.

ROLNICTWO EKOLOGICZNE W POLSCE

Rolnictwo ekologiczne stanowi jedną z najszybciej rozwijających się gałęzi rolnictwa na świecie, a zwłaszcza w Unii Europejskiej. Pod koniec lat 90. w Polsce nastąpił wzrost zainteresowania tą dziedziną rolnictwa. Początkowo rolnictwo ekologiczne rozwijało się jako ruch społeczny. Następnie Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi rozpoczęło prace nad przygotowaniem aktów prawnych, regulujących tę dziedzinę rolnictwa. W 2004 roku - po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej - ramy prawne zostały zastąpione przepisami unijnymi. Wprowadzono wsparcie finansowe do kosztów kontroli, a następnie wsparcie dla gospodarstw rolnych w postaci dotacji do powierzchni upraw ekologicznych. Ostatnie lata w rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce charakteryzują się stałą dynamiką wzrostu gospodarstw ekologicznych, powierzchni upraw ekologicznych, a także wzrostu rynku.

Trochę historii

Podrugiejwojnie światowej nastąpił gwałtowny wzrost masowej produkcji żywności, który powiązany był zubożeniem gamy produktów oraz osłabieniem ich naturalnego smaku. Zaczęto stosować wiele środków i substancji by poprawić parametry technologiczne produkcji oraz zwiększyć trwałość żywności. W reakcji na te zmiany w różnych krajach zaczęły nabierać dużo większego znaczenia systemy produkcji żywności ekologicznej, nawiązujące do idei rolnictwa biodynamicznego, która narodziła się w początkach XX wieku. Wytwórcy tego rodzaju żywności kładli szczególny nacisk na to, by przy jej produkcji nie stosować środków chemicznych, syntetycznych środków ochrony roślin czy antybiotyków tak by żywność była wytworzona naturalnymi przyjaznymi środowisku metodami. Nazywali ją rolnictwem ekologicznym (choć w niektórych krajach używa się nawy rolnictwo biologiczne lub organiczne).

Trochę statystyki

Według danych statystycznych za rok 2009, średnia powierzchnia upraw ekologicznych w Europie wyniosła około 8,6 mln ha, co stanowiło 4,7% ogólnej powierzchni upraw rolniczych. Największym obszarem upraw ekologicznych mogła poszczycić się Austria 18,5 proc., Włochy 8,7 proc. oraz Hiszpania 5,3 proc. W Polsce w roku 2009 rolnictwo ekologiczne stanowiło 2,4 procent ogólnej powierzchni upraw rolniczych, co stawia nasz kraj na 9. miejscu w Europie. W końcu 2011 roku w Polsce powierzchnia uprawiana ekologicznie przekroczyła 605 tys. ha, co stanowi obecnie ok. 4% całej powierzchni użytkowanej rolniczo. Pod kontrolą 10 upoważnionych jednostek certyfikujących znajdowało się blisko 23 500 gospodarstw. W tym czasie działało 270 przetwórci żywności ekologicznej. Wartość rocznej produkcji żywności ekologicznej w Polsce przekroczyła 100 mln euro.

Kontrola i certyfikacja

Ustanowiony w Polsce system kontroli i certyfikacji w rolnictwie ekologicznym daje konsumentom pewność, że produkty ekologiczne są wytwarzane zgodnie z wymogami określonymi w przepisach dotyczących rolnictwa ekologicznego. Ten system pozwala na śledzenie każdego produktu na wszystkich etapach produkcji, przygotowania i dystrybucji - począwszy od produkcji pierwotnej produktów ekologicznych poprzez przechowywanie, przetwarzanie, transport, sprzedaż oraz zaopatrzenie.

nie ostatecznego konsumenta. Ważnym elementem systemu produkcji metodami ekologicznymi jest zagwarantowanie, iż produkty oznakowane jako ekologiczne zostały wytworzone zgodnie z obowiązującymi przepisami. W celu potwierdzenia tej zgodności wprowadzony został specjalny system kontroli i certyfikacji. Każdy z producentów ekologicznych musi znajdować się pod kontrolą w ramach tego systemu. System ten tworzą:

- Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, który upoważnia jednostki certyfikujące, akredytowane w zakresie rolnictwa ekologicznego, zgodnie z normą PN-EN 45011 do przeprowadzania kontroli, wydawania i cofania certyfikatów zgodności na prowadzenie produkcji metodami ekologicznymi;
- Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, która sprawuje państwowy nadzór nad upoważnionymi jednostkami certyfikującymi w rolnictwie ekologicznym.
- W celu sprawowania efektywnego nadzoru nad jednostkami certyfikującymi oraz nad rynkiem rolnictwa ekologicznego Inspekcja Weterynaryjna, Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz Inspekcja Handlowa są zobowiązane do współpracy z Inspekcją Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych;
- Polskie Centrum Akredytacji PCA - organ udzielający akredytacji i odpowiedzialny za akredytację jednostek certyfikujących w rolnictwie ekologicznym.

Jednostki certyfikujące upoważnione przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi do przeprowadzania kontroli, wydawania i cofania certyfikatów zgodności. Według stanu na dzień 31 grudnia 2010 roku upoważnionych do kontroli i certyfikacji jest 10 jednostek certyfikujących. Wszystkie te jednostki uzyskały certyfikaty akredytacji wydany przez Polskie Centrum Akredytacji.

Aktualna lista upoważnionych jednostek certyfikujących wraz z zakresami upoważnienia dostępna jest na stronie internetowej: www.minrol.gov.pl.

Jak rozpoznać produkty ekologiczne?

Określenie „ekologiczny”, „produkt ekologiczny” czy „produkt rolnictwa ekologicznego” oznacza że produkt, w taki sposób oznakowany, został wytworzony zgodnie z ekologicznymi metodami produkcji przez podmiot, który jest objęty systemem kontroli i posiada potwierdzający to certyfikat wydany przez uprawnioną do tego jednostkę certyfikującą. Produkty oraz żywność, wytworzone w okresie konwersji (przestawiania się), nie są jeszcze uznawane za produkty ekologiczne i nie mogą być oznakowane unijnym logo. Od 1 lipca 2010 r. obowiązuje nowe logo rolnictwa ekologicznego, które musi znajdować się na wszystkich paczkowanych produktach ekologicznych, które zostały wyprodukowane przez producentów państw członkowskich Unii Europejskiej zgodnie z wymogami kontroli produkcji ekologicznej UE. Stosowanie tego logo od 1 lipca 2012 r. jest obowiązkowe.

HANDEL ZAGRANICZNY

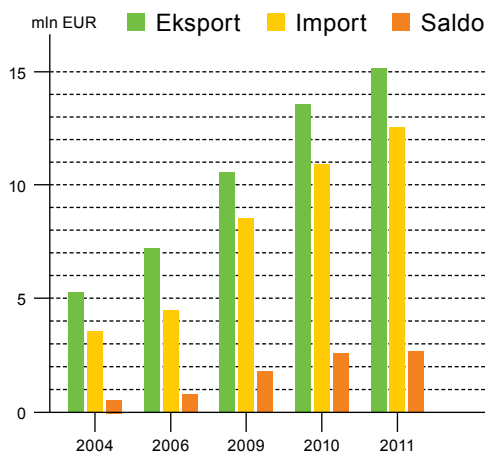
Ogólne informacje o obrotach zagranicznych towarami rolno-spożywczymi

Na skutek kryzysu gospodarczego w 2011 r. dynamika obrotów polskiego handlu zagranicznego wyrażona w euro zmniejszyła się w porównaniu do roku 2010. Zwiększyły się natomiast – w porównaniu do poprzedniego roku – obroty handlu zagranicznego wyrażone w krajowej walucie. Wpływy z eksportu wyniosły 135,8 mld euro, a import 150,5 mld euro. W porównaniu do roku 2010 eksport zwiększył się o 12,8%, a import o 12,1%. Ujemne saldo obrotów wyniosło 14,7 mld euro, wobec 13,8 mld euro w roku 2010. Trudna sytuacja gospodarcza na świecie spowodowała również obniżenie się dynamiki obrotów handlu zagranicznego towarami rolno-spożywczymi w 2011 r. Udział eksportu rolno-spożywczego w polskim eksporcie obniżył się nieznacznie w porównaniu z rokiem poprzednim i wyniósł

11,1%, wobec 11,2% w roku 2010. Bez zmian w porównaniu z rokiem poprzednim pozostał udział importu rolny – spożywczego w imporcie ogółem i wyniósł 8,2%. Towary rolny – spożywcze mają nadal istotne znaczenie w bilansie handlu zagranicznego i bilansie płatniczym Polski. Najważniejszymi czynnikami wpływającymi na wielkość obrotów w handlu zagranicznym towarami rolny – spożywczymi w roku 2011 były – wzrost cen produktów rolnych, który powodował zwiększenie wartości obrotów pomimo spadku jego wolumenu na części rynków, niezbyt korzystne relacje popytu – podaży na krajowym rynku oraz deprecjacja złotego w stosunku do euro. W porównaniu do roku 2010 wartość eksportu towarów rolny – spożywczych w roku 2011 zwiększyła się o 11,8% i wyniosła 15,10 mld euro. Import wzrósł o 14,3% i wyniósł 12,48 mld euro. Zwiększyło się w porównaniu do poprzedniego roku dodatnie saldo obrotów, które wyniosło 2,61 mld euro, wobec 2,59 mld w roku 2010. Na poprawę wyników wpłynęło znaczące obniżenie dynamiki importu w II półroczu 2011 r. Wymiana handlowa korzystnie oddziałuje na koniunkturę w wielu branżach rolnictwa i przemysłu rolny – spożywczego. Szacuje się, że około 27% produkcji przemysłu spożywczego skierowana została na eksport. Ponadto w warunkach słabnącego popytu krajowego eksport stanowi ważny zewnętrzny kanał zbytu produktów. Wysoka dynamika obrotów handlu zagranicznego w ostatnich latach wynikała przede wszystkim ze zmniejszenia barier administracyjno-celnych i otwarcia rynku wschodniego (w 2008 r.). Jednak rok 2011 przyniósł dalszą dywersyfikację rynków zaopatrzenia i zbytu. W eksporcie wzrosło znaczenie krajów rozwijających się i rynków wschodnich (kraje WNP). Podobne zjawisko występuje w imporcie - maleje rola krajów rozwiniętych gospodarczo (poza krajami UE) i rośnie rola krajów rozwijających się. Poszukiwane są nowe rynki zbytu z większymi możliwościami ekspansji, z drugiej zaś strony w imporcie poszukuje się tańszych rynków zaopatrzenia.

Warunki cenowe handlu zagranicznego w roku 2011 były tylko nieznacznie gorsze niż w roku poprzednim. Wzrost obrotów nastąpił w warunkach osłabienia średniorocznego kursu złotego do euro (o 3,1%) i nieznacznego wzrostu w relacji do dolara (o 1,7%). Trzeba jednak podkreślić, że na skutek wyraźnej deprecjacji złotego w II połowie 2010 roku, polska waluta w relacji grudnia 2010 r. do grudnia 2011 r. utraciła 12% na wartości w relacji do dolara i euro. W pierwszej połowie roku zanim nastąpiła deprecjacja złotego dynamicznie wzrastał import w wyniku czego następowała redukcja nadwyżki w obrotach. Natomiast w II połowie roku dynamika eksportu zmalała nieznacznie, natomiast blisko dwukrotnie obniżyła się dynamika importu, a w konsekwencji nastąpiła poprawa dodatniego salda handlu zagranicznego towarami rolny – spożywczymi w całym 2011 r. Oprócz zmian kursowych na rozwój sytuacji w handlu zagranicznym duży wpływ miał wzrost cen transakcyjnych. Dzięki temu – pomimo zmniejszonego na wielu rynkach wolumenu – wartość obrotów, szczególnie w eksporcie, wzrosła. Odmienne niż w poprzednich latach nie odnotowano sezonowego spowolnienia obrotów w IV kwartale roku 2011. Spadek obrotów nastąpił jedynie w grudniu 2011 r. Udział eksportu towarów rolny – spożywczych w eksporcie ogółem liczony w euro, nieznacznie zmalał (o 0,1%), a importu nie zmienił się i wyniósł 8,2%.

Sektor rolny-spożywczy odgrywa nadal znaczną rolę w bilansie handlowym kraju. Nadwyżka znacznie mniejsza ogólny deficyt handlu zagranicznego i jest ważnym czynnikiem stabilizacji krajowego rynku. Zwłaszcza w okresie stagnacji popytu wewnętrznego eksport produktów rolny-spożywczych stanowi ważne źródło wpływów ze sprzedaży w przemyśle rolny-spożywczym, ponieważ znaczna część produkcji krajowej sprzedawana jest za granicę. Stymuluje to koniunkturę w wielu branżach rolnictwa i przemysłu spożywczego. W latach 2008-2010 około jedna czwarta produkcji była kierowana na eksport, wobec 13,7% przed wejściem do UE.

Ryc. Wyniki obrotów handlu zagranicznego towarami rolny-spożywczymi (w mln EUR).

Źródło: Handel zagraniczny artykułami rolny-spożywczymi IERIGZ-PIB.

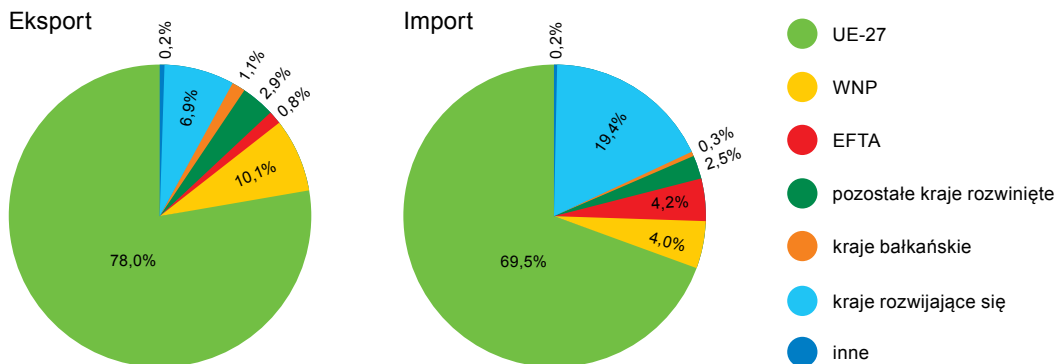
Udział towarów rolny-spożywczych w:	2004	2005	2006	2008	2009	2010	2011
- eksporcie ogółem	8,8	10,0	9,8	9,8	10,2	11,2	11,1
- imporcie ogółem	6,2	6,8	6,4	7,1	7,3	8,1	8,1

Tab. Udział towarów rolny-spożywczych w ogólnych obrotach handlu zagranicznego Polski (w %).

Źródło: Handel zagraniczny artykułami rolny-spożywczymi IERIGZ

Geograficzna struktura handlu towarami rolno-spożywczymi

W 2011 r. wzrosły obroty handlu zagranicznego towarami rolno-spożywczymi ze wszystkimi grupami krajów, w tym szczególnie z krajami rozwijającymi się, Bałkanami, WNP oraz w mniejszym stopniu z krajami UE. Postępował proces dywersyfikacji rynków zaopatrzenia i zbytu, co jest następstwem wpływu światowej sytuacji gospodarczej. Przedsiębiorcy – eksporterzy, w wyniku słabnącego popytu na krajowym rynku poszukują nowych rynków zbytu lub umacniają swoją pozycję na rynkach, gdzie wpływ kryzysu jest mniejszy, a więc na rynkach krajów rozwijających się. W imporcie wpływ ten przejawia się ograniczeniem zakupów z krajów rozwiniętych gospodarczo (z wyjątkiem krajów UE) oraz wzrostem znaczenia krajów rozwijających się. Poszukuje się tańszych rynków zaopatrzenia. W 2011 r. wartość eksportu do krajów UE-27 wyniosła 11,8 mld euro i była o 10,0% większa niż w roku 2010. Udział UE w polskim eksporcie towarów rolno-spożywczych zmalał o 1,3 pp. Zwiększył się eksport do większości krajów członkowskich, z wyjątkiem Hiszpanii, gdzie eksport zmniejszył się o 4%. Wartość eksportu do Niemiec, będących od lat największym rynkiem zbytu polskich towarów rolno-spożywczych wyniosła 3,43 mld euro i była o 11,4% większa niż w roku 2010. Po stosunkowo wysokim wzroście obrotów w roku 2010 dynamika wzrostu eksportu do tych krajów zmalała o blisko 60%. Jednak wartość tego eksportu była wyższa i wyniosła 1,53 mld euro (wzrost o 11,0% w porównaniu do roku 2010). Wzrost wartości wynikał przede wszystkim z rosnącego popytu na polskie produkty na rynku rosyjskim. Utrzymywała się również wysoka dynamika obrotów z Białorusią, a jego wielkość i udział (251,2 mln euro i 1,7%) stawia ten kraj z takimi krajami jak Hiszpania, Austria czy Szwajcaria.

Ryc. Geograficzna struktura eksportu i importu towarów rolno-spożywczych w 2011 r.
Źródło: Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi IERiGZ.

W 2011 roku utrzymała się stosunkowo wysoka dynamika importu z krajów UE-27. Wartość tego importu wzrosła o 16% osiągając poziom 8,68 mld euro. Największy wzrost importu w tej grupie państw nastąpił z Estonii (o 46,2%), Litwy (o 35,5%) i Belgii (o 32,8%). Na utrzymanie wysokiej dynamiki przywozu znaczący wpływ miał również import od dużych partnerów jak Wielka Brytania (o 24,4%), Niemcy (o 22,2%), Czechy (o 18%), czy Francja (o 18,5%). Wartość importu z krajów rozwijających się wzrosła o 12,1% do 2,42 mld euro, zmalał natomiast o blisko 10% import z krajów rozwiniętych gospodarczo (o 9,6% EFTA) oraz 11,0% z pozostałych krajów rozwiniętych. Bardzo wysoką dynamiką charakteryzował się import z krajów WNP skąd sprowadzono towary o wartości 498,1 mln euro (wzrost o 62,7% w porównaniu z rokiem 2010). Import z Ukrainy wzrósł o 74%, Białorusi o 69,0%, a Rosji o 38,5%. Import z krajów bałkańskich mimo 16,4% wzrostu ma nadal marginalne znaczenie w zaopatrzeniu polskiego rynku.

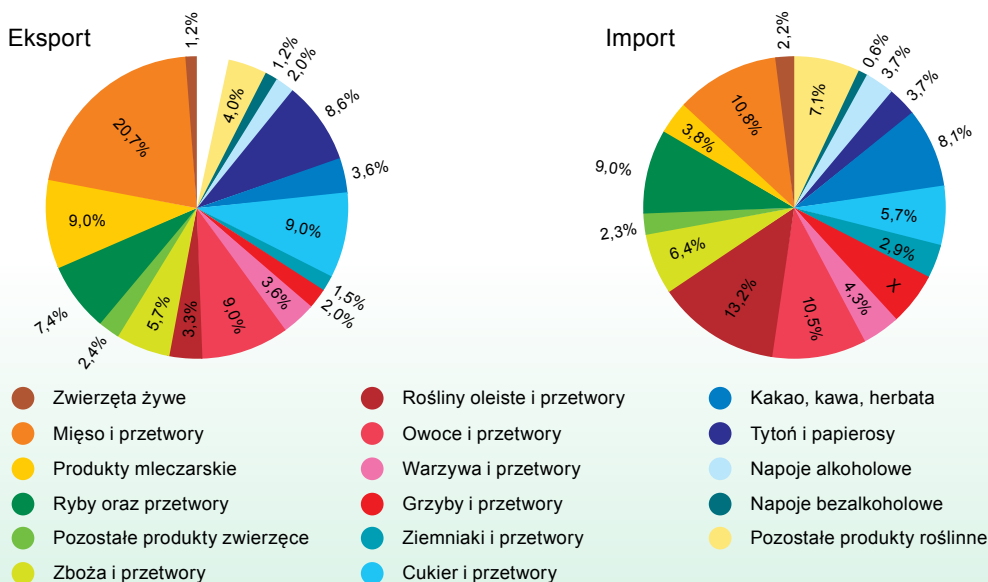
Towarowa struktura handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi

W obrotach towarami rolno-spożywczymi – w ujęciu wartościowym - dominują produkty przemysłu spożywczego, których udział we wpływach z całego eksportu polskiej żywności wynosi 85%. Udział produktów przetworzonych w imporcie rolno-spożywczym jest nadal wysoki, choć w porównaniu z rokiem 2010 wzrósł nieznacznie (do 69,8 % wobec 69,3% w roku poprzednim). Osłabienie dynamiki popytu w krajach rozwiniętych, spowodowało stagnację, a z czasem zmniejszenie wolumenu eksportu. Wzrost cen transakcyjnych rekompensował ten czynnik, i w konsekwencji w roku 2011 nastąpił wzrost wartości eksportu. Sytuacja rynkowa w kraju oraz niekorzystne warunki cenowe hamowały w roku 2011 eksport produktów roślinnych w I połowie roku. W II połowie roku 2011 dynamika eksportu produktów roślinnych wyraźnie wzrosła, a dodatkowym czynnikiem wspomagającym ten eksport była deprecjacja złotego wobec euro. Odwrotnie kształtowała się sytuacja na rynkach produktów zwierzęcych – malał wolumen obrotów w całym roku, ale i w tym przypadku czynnik ten kompensował wzrost cen transakcyjnych.

Wartość eksportu produktów przetworzonych w roku 2011 zwiększyła się o 16% do 12,86 mld euro. W mniejszym stopniu wzrósł ich import (o 17,5%) do 8,71 mld euro. Nadwyżka w obrotach towarami przetworzonymi zwiększyła się do 4,12 mld euro (3,68 mld w roku poprzednim). Eksport produktów rolnictwa nieznacznie wzrósł (do 2,08 mld euro wobec 2,00 mld w roku 2010), co przy wysokim wzroście importu (o 14,8%) spowodowało zwiększenie deficytu wymiany handlowej produktami rolnictwa (z 1,08 mld euro w roku 2010 do 1,47 mld euro w roku 2011). Pogarszające się wyniki handlu zagranicznego produktami rolnictwa zostały zrekomensowane poprawą wyników w produktach przetworzonych. Polska od lat importuje niewytwarzane w kraju produkty rolnictwa (cytrusy, owoce tropikalne) oraz surowce które po przetworzeniu są często eksportowane (kawa, herbata, kakao).

W strukturze towarowej eksportu towarów rolno – spożywczych nie było większych przesunięć w porównaniu z rokiem poprzednim. Zwiększył się o 0,7 p.p. udział produktów zwierzęcych (do 40,8%). Zmalał natomiast (o 0,4 p.p.) udział produktów roślinnych (do 53,4%). Zmniejszył się przede wszystkim udział oleistych oraz warzyw i przetworów warzywnych, a wzrósł kawy, herbaty i kakao. W grupie produktów zwierzęcych zmalał udział żywca, a wzrósł mięsa i produktów mięsnych oraz - w mniejszym stopniu – produktów mleczarstwa.

Blisko dwukrotnie w roku 2011 zmalała dynamika importu produktów zwierzęcych, znacznie silniejszy był natomiast wzrost importu produktów roślinnych. Spośród produktów roślinnych największy był wzrost importu cukru (o 96,7%), nasion oleistych (o 73,2%) zbóż (o 65,2%, a także ziemniaków i przetworów ziemniaczanych (o 46,5%) i margaryny (o 35,6%).

Ryc. Struktura towarowa eksportu i importu towarów rolno-spożywczych w 2011 roku. Źródło: Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi IERiGZ.

Handel zagraniczny wybranymi produktami rolno - spożywczymi

Zboża

Polskie zboże charakteryzuje się dobrą jakością, wysoką przydatnością technologiczną pod względem przemiałowym i wypiekowym, jak również spełnia wymagania dotyczące bezpieczeństwa zdrowotnego, dzięki czemu poszukiwane jest przez zagranicznych odbiorców. Pszenica kierowana jest nadal głównie do krajów Afryki (Algierii, Tunezji i Maroka), ale w ostatnich latach również do Niemiec, Holandii i Hiszpanii. Żyto eksportowane jest do krajów UE, zwłaszcza Niemiec, Holandii, Finlandii, a kukurydza głównie do Niemiec, Danii i Litwy. Odbiorcami polskiego jęczmienia w ostatnich latach były przede wszystkim Niemcy oraz Tunezja. Szybko rozwija się eksport produktów zbożowych wysoko przetworzonych. Naturalne i zdrowe produkty, doceniane przez konsumentów także za walory smakowe i dietetyczne, są konkurencyjne na rynku międzynarodowym. Największym odbiorcą pieczywa są Niemcy, Czechy i Węgry, a płatków zbożowych i ziarna preparowanego – Rosja, Niemcy, Francja oraz Turcja. Makarony sprzedaje się głównie do Wielkiej Brytanii i Niemiec, a także do USA. Jednocześnie dokonywany jest eksport produktów pierwotnego przetwórstwa. Najwięcej wywozi się glutenu pszennego, którego dominującym odbiorcą tradycyjnie jest USA. Gluten sprzedawany jest również do Tajlandii i Meksyku, a tylko w niewielkich ilościach do krajów UE. Zwiększa się znaczenie Niemiec i Wielkiej Brytanii, jako głównego odbiorcy mąki pszennej i żytnio - pszennej. Kasze i grysiki sprzedawane są przede wszystkim do Białorusi i Niemiec.

W okresie dziesięciu miesięcy sezonu 2011/2012 z kraju wywieziono 1,4 mln ton ziarna zbóż (w tym m.in.: 660 tys. ton pszenicy, 420 tys. ton kukurydzy, 118 tys. ton jęczmienia, 87 tys. ton żyta), tj. o około 5% mniej niż w tym samym okresie sezonu 2010/2011. Ziarno zbóż sprzedawano przede wszystkim do Niemiec (1 027 tys. ton) oraz do Holandii (127 tys. ton), Irlandii (79 tys. ton) i Arabii Saudyjskiej (55 tys. ton).

W roku gospodarczym 2011/2012 mniejsze niż przed rokiem krajowe zasoby zbóż oraz wyższe niż u naszych południowych sąsiadów ceny ziarna, przyczyniły się do utrzymania importu na wysokim poziomie. W okresie dziesięciu miesięcy sezonu 2011/2012 (tj. lipiec 2011 – kwiecień 2012) import ziarna był o 36% większy niż rok wcześniej i wyniósł 1,3 mln ton (w tym pszenica stanowiła 57%, kukurydza 24%, a jęczmień 13%).

Wieprzowina

Według danych IERiGŻ eksport żywca, mięsa i przetworów wieprzowych wyniósł 520,2 tys.t w wadze produktu i był o ponad 1% wyższy niż w roku 2010, a wpływy z tego tytułu wzrosły o 20% (do 1013,3 mln euro). Ujemne saldo obrotu wieprzowiną w 2011 r. wyniosło – 321,7 mln euro i było mniejsze o około 1% niż w roku 2010. Eksport mięsa wieprzowego wyniósł 309,8 mln t w wadze produktu i był o 49,2 tys. t większy niż przed rokiem. Największy wzrost eksportu mięsa wieprzowego w roku 2011 nastąpił do krajów trzecich (o 43,8 tys.t). Zwiększył się też eksport do UE-27 (o 5,4 tys. t), a także do Czech, Włoch i na Łotwę. Rekompensował on spadek eksportu m.in. do Niemiec, Wielkiej Brytanii, Holandii i na Węgry. Eksport trzody chlewnej wyniósł 109,7 tys. sztuk i był o około 60% mniejszy niż w roku poprzednim. Import produktów wieprzowych wzrósł z 605,3 tys. t w roku 2010 roku do 675,5 tys. t w roku 2011. Wydatki na te zakupy były o 14% wyższe niż w roku ubiegłym. Utrzymała się w roku 2011 wysoka tendencja wzrostowa w imporcie trzody chlewnej do Polski. Zaimportowano 2,7 mln sztuk, a od 2008 roku import ten wzrósł blisko 2,5 krotnie. Zwiększył się import trzody chlewnej z Danii i Niemiec, a zmniejszył z Holandii. Z tych trzech państw pochodziło 88% importowanej do Polski trzody chlewnej. Ujemne saldo obrotów mięsem wieprzowym wyniosło 526,3 mln euro i było o 15,8 mln euro mniejsze niż w roku 2010, w tym z UE-15 wzrosło o 114 mln euro (do 977,7 mln euro). Od 2008 roku deficyt w handlu zagranicznym wieprzowiną z UE-15 zwiększył się około 20% i częściowo był on rekompensowany wzrostem eksportu do krajów trzecich.

Wołowina

W 2011 r. eksport żywca, mięsa i przetworów wołowych wyniósł 313,6 tys. t w wadze produktu i był o 3% mniejszy niż w roku poprzednim. Ze względu na bardzo wysokie ceny wołowiny wartość eksportu w roku 2011 wzrosła z 909,9 mln euro w roku 2010 do 981 mln euro. Nastąpił 24% spadek eksportu mięsa wołowego do UE-27, w tym do głównych jego odbiorców – Włoch, Holandii, Niemiec i Hiszpanii. Blisko dwukrotnie wzrósł natomiast eksport mięsa wołowego do krajów trzecich, w tym do

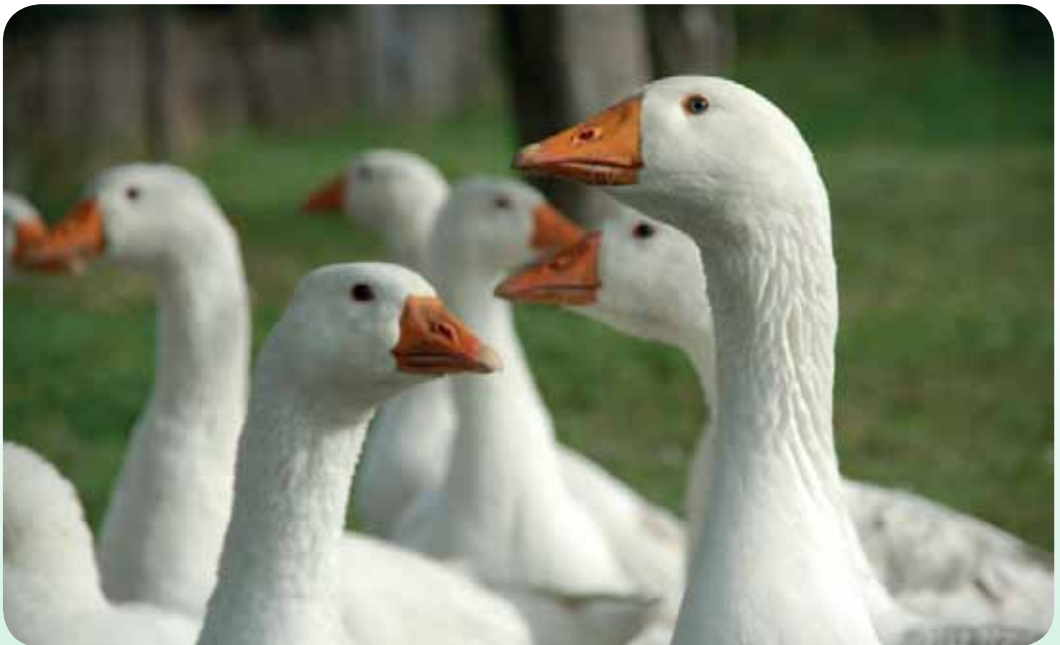
Turcji, która na skutek przyznanych preferencji celnych i większych możliwości zbytu stała się jednym liczących się rynków zbytu w eksporcie.

Na skutek mniejszych zakupów mięsa import produktów wołowych obniżył się o 3%, przy czym wzrosła jego wartość (z 67,3 mln euro w 2010 r.) do 72,9 mln euro w roku 2011. Polska importowała mięso wołowe głównie z Irlandii, Czech, Wielkiej Brytanii i Niemiec. Było w 2011 roku importowane głównie z Niemiec, Słowacji i Czech. Ceny w imporcie mięsa wołowego wzrosły o blisko 15%, bardzo wysokie były również ceny w eksporcie wołowiny. W konsekwencji dodatnie saldo obrotów w handlu zagranicznego żywcem, mięsem i przetworami wołowymi wzrosło o około 70 mln euro (do 98,1 mln euro).

Drób

W całym 2011 r. polski eksport mięsa drobiowego wyniósł 481,5 tys. ton w wadze produktu i był o ponad 5% wyższy w roku 2010. O 15% wzrosły ceny w eksporcie drobiu, a w konsekwencji wpływy z eksportu produktów drobiowych w 2011 roku wzrosły o blisko 22%. W wyniku większych zakupów żywego drobiu import produktów drobiowych był wyższy o blisko 9% (do 93,4 tys. t), a wartość tego importu była o ponad 13% niż w roku 2010. Dodatnie saldo obrotów w handlu zagranicznym drobiem było o 165,8 mln euro wyższe niż przed rokiem. Eksport mięsa drobiowego w 2011 r. był wyższy niż 2010 r. o 20,6 tys. t. Ceny mięsa drobiowego w Polsce były nadal znacząco niższe (o 50,4 euro/100 kg) niż średnie w UE-27, co wpływało korzystnie na wzrost eksportu. Wartość eksportu do UE-27 wzrosła o 24% w porównaniu z rokiem 2010 w wyniku znaczącego wzrostu cen na tych rynkach. Wyższa niż w roku poprzednim była sprzedaż mięsa drobiowego do Wielkiej Brytanii, Holandii, Francji i Hiszpanii. Na poziomie poprzedniego roku utrzymał się eksport do Czech i Niemiec, zmniejszyła się zaś ilościowo sprzedaż (o ponad 5%) do krajów trzecich. Spadek ten zrekomensowany został wzrostem cen na tych rynkach (o 6%) tak, że wartościowo sprzedaż w roku 2011 pozostała na poziomie roku 2010. Mniejszy niż przed rokiem był eksport żywego drobiu (o 2,8 mln sztuk). Dotyczyło to głównie państw UE-27, w tym znaczący spadek odnotowano do UE-15. Wzrósł eksport drobiu żywego do państw WNP (o 400 tys. sztuk). W konsekwencji obniżył się udział UE-15 w wartości eksportu drobiu żywego obniżył się z 39% w roku 2010 do 28% w roku 2011, wzrósł zaś udział państw WNP w tym eksporcie (z 50 do 55% w roku 2011).

Wysokie ceny mięsa drobiowego i słabnący złoty w stosunku do euro nie sprzyjały wzrostowi importu w roku 2011. W konsekwencji import mięsa drobiowego obniżył się w roku 2011 o 2,1 tys. t i wyniósł 31,1 tys. ton. Podobnie jak w poprzednich latach sprowadzano do Polski mięso drobiowe do dalszego przetwórstwa.

POLITYKA WSPARCIA ROLNICTWA

POMOC KRAJOWA

Pomoc krajowa udzielana jest obecnie przez ARiMR w formie dopłat do oprocentowania różnych typów kredytów, gwarancji i poręczeń preferencyjnych, kredytów inwestycyjnych i kłeskowych, poręczeń spłaty kredytów studenckich, dofinansowania kosztów ponoszonych przez producentów rolnych na utylizację padłych zwierząt, dofinansowania kosztów poniesionych na przygotowanie wniosku o rejestrację nazw i oznaczeń geograficznych pierwotnych produktów rolnych. Od początku działalności ARiMR wypłaciła w ramach tej formy wsparcia kwotę 18,5 mld zł, w tym 833,9 mln zł w 2011 r.

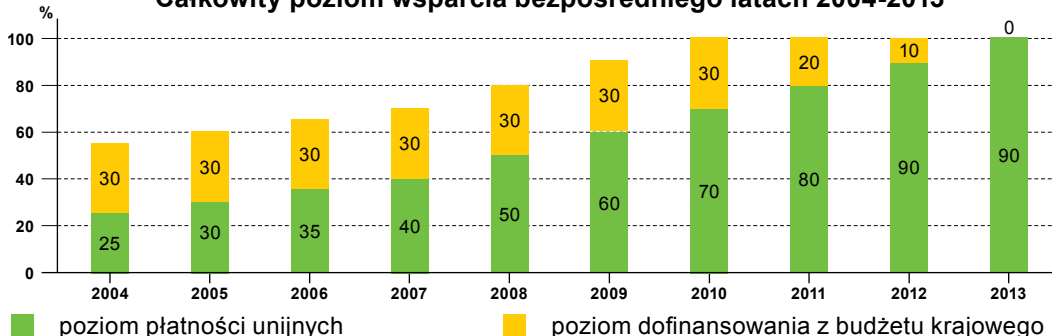
PŁATNOŚCI BEZPOŚREDNIE

Polska, tak jak większość nowych państw członkowskich UE, stosuje system jednolitej płatności obszarowej (z ang. Single Area Payment Scheme - SAPS), w ramach którego wypłacana jest jednolita płatność obszarowa, a także krajowe uzupełniające płatności bezpośrednie (z ang. Complementary National Direct Payments - CNDP), które realizowane są w formie uzupełniającej płatności podstawowej, płatności niezwiązanej do chmielu, płatności związanej i niezwiązanej z produkcją w sektorze skrobi ziemniaczanej, płatności niezwiązanej do tytoniu oraz płatności zwierzęcej.

Ponadto, polscy rolnicy mogą liczyć na inne płatności, tj.: płatność cukrową, płatność do pomidorów, płatność do owoców miękkich, a od roku 2010 także wsparcie specjalne w postaci: płatności do krów, płatności do owiec, oraz specjalnej płatności do roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych.

Poziom wypłacanych płatności wzrasta z roku na rok, zgodnie z wynegocjowanym harmonogramem dochodzenia do poziomu płatności stosowanego w krajach UE-15 na dzień 30 kwietnia 2004 r. (zasada phasing-in), do momentu osiągnięcia wartości 100% (w 2013 r.). Maksymalny poziom wsparcia ze środków krajowych i unijnych w poszczególnych latach przedstawia poniższy wykres.

Całkowity poziom wsparcia bezpośredniego latach 2004-2013

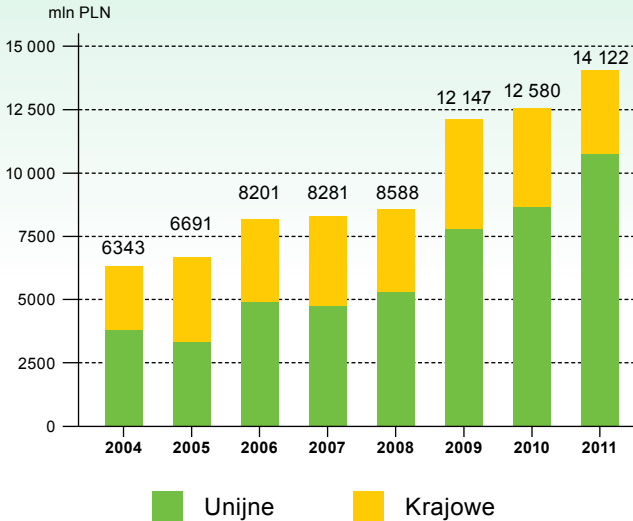
Źródło: Opracowano w MRiRW.

Należy jednocześnie zwrócić uwagę na fakt, że płatności uzupełniające z budżetu krajowego są corocznie realizowane w maksymalnej dopuszczalnej prawem wspólnotowym wysokości. Również w 2011 r. podejście to było kontynuowane i wsparcie w ramach płatności bezpośrednich wyniosło 100% pełnego poziomu wsparcia określonego dla Polski (80% z budżetu UE + 20% krajowe płatności uzupełniające). Planowane jest utrzymanie tego podejścia. Niemniej jednak, z uwagi na stopniowe zwiększanie udziału budżetu unijnego (zgodnie z przywołaną zasadą phasing-in) w roku 2012 maksymalna wysokość uzupełnienia krajowego może wynieść 10% pełnej koperty płatności (do roku 2010 dofinansowanie to wynosiło 30%).

Od początku członkostwa w Unii Europejskiej polscy rolnicy otrzymali z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa łącznie ok. 77 mld zł (wg stanu na dzień 30.06.2012 r.), zarówno płatności finansowanych z budżetu UE, jak i płatności uzupełniających z budżetu krajowego, w tym ponad 14,12 mld zł w roku 2011.

Informacje o wysokości środków przekazanych rolnikom w ramach wsparcia bezpośredniego w latach 2004-2011 przedstawia poniższy wykres.

Wysokość wsparcia bezpośredniego realizowanego przez AMiMRw latach 2004-2011 w podziale na środki krajowe i unijne

Źródło: Opracowano w MRiRW na podstawie danych ARiMR.

Jednocześnie należy podkreślić, że z uwagi na fakt, iż płatności bezpośrednie w znacznej części pochodzą z budżetu Unii Europejskiej, pierwotnie są one ustalane w euro, czyli w walucie wspólnotowej. Przeliczenie stawki płatności na PLN odbywa się na podstawie kursów wymiany ogłaszanych w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. Terminem operacyjnym dla kursu wymiany jest ostatni kurs ustalony przez Europejski Bank Centralny przed dniem 1 października roku, dla którego pomoc została przyznana.

PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH NA LATA 2007-2013 (PROW 2007-2013)

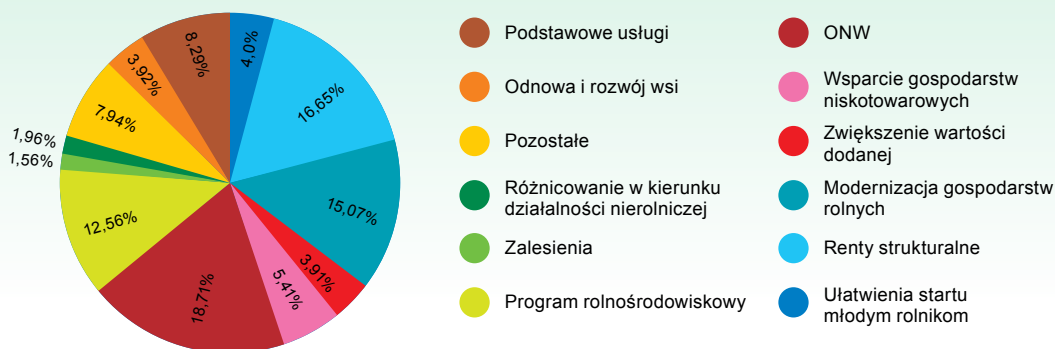
Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013) jest dokumentem określającym zakres i formę wsparcia obszarów wiejskich w Polsce w kolejnym okresie programowania, to jest w latach 2007-2013. Duża część realizowanych w Programie działań jest kontynuacją instrumentów wdrażanych w latach 2004-2006 w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006, realizującego w Polsce tzw. działania towarzyszące Wspólnej Polityce Rolnej oraz Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, 2004-2006”, realizującego cele Polityki Spójności UE.

PROW 2007-2013 został zatwierdzony do realizacji w dniu 7 września 2007 r. decyzją Komisji Wspólnot Europejskich nr CCI2007PL06RPO001. PROW 2007-2013, podobnie jak wcześniej wdrażane programy, jest finansowany zarówno z budżetu UE (Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich - EFRROW), jak i z krajowych środków publicznych. Łączna kwota dofinansowania ze środków publicznych w ramach Programu to ponad 17,4 mld euro. Alokacja środków z budżetu UE wynosi ponad 13,4 mld euro. Faktycznie do rozdysponowania ze środków publicznych jest około 14,4 mld euro, ponieważ blisko 3 mld stanowią zobowiązania z lat 2004-2006 podjęte w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006.

Płatności ze środków publicznych wypłacone beneficjentom działań wdrażanych w ramach PROW 2007- 2013 – stan na dzień 2 listopada 2012 r.

Źródło: Opracowano w Departamencie Rozwoju Obszarów Wiejskich MRiRW na podstawie sprawozdań miesięcznych ARiMR.

	Liczba złożonych wniosków	Liczba wydanych decyzji / zawartych umów	Zrealizowane płatności w mln/mld zł.
Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie	390	85	46,02 mln
Ułatwienie startu młodym rolnikom	29 240	23 459	1,57 mld
Renty strukturalne	28 537	19 942	6,56 mld
Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów	49 310	40 091	66,5 mln
Modernizacja gospodarstw rolnych	79 015	56 014	5,93 mld
Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej	2 844	1 454	1,54 mld
Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa	604	467	461,70 mln
Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych	4 653	2 895	168,93 mln
Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności	24 031	19 722	13,75 mln
Działania informacyjne i promocyjne	56	15	2,58 mln
Wsparanie gospodarstw niskotowarowych - zobowiązania z lat 2004-2006	-	-	2,13 mld
Grupy producentów rolnych	895	857	318,35 mln
Wsparanie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (kampania 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012)	4 456 073	4 214 412	7,37 mld
Program rolnośrodowiskowy	598 773	468 946	4,95 mld
Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne	17 755	10 988	613,62 mln
Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzenie instrumentów zapobiegawczych	392	281	157,19 mln
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	28 999	13 206	770,54 mln
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	31 252	9 368	694 mln
Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	4 316	3 156	3,27 mld
Odnowa i rozwój wsi	7 700	5 705	1,54 mld
Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju	39 417	16 654	608,21 mln
Wdrażanie projektów współpracy	363	254	4,01 mln
Funkcjonowanie lokalnej grupy działania	1 018	997	229,56 mln
Pomoc Techniczna	1 840	1 653	366,58 mln
RAZEM	5 407 473	4 910 621	39,39 mld

Tab. Obsługa wniosków złożonych w ramach PROW 2007-2013. Źródło: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (stan na dzień 02.11.2012 r.).

Według danych na dzień 2 listopada 2012 roku, od początku realizacji Programu dokonane zostały płatności na kwotę 39,39 mld zł, w tym ok. 29,82 mld zł pochodzi ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), co stanowi 54,56% alokacji środków EFRROW przeznaczonych na realizację PROW 2007-2013. Najwięcej płatności zrealizowano w ramach działania „Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)” (około 18,71% wszystkich zrealizowanych płatności), „Renty strukturalne” (około 16,65% wszystkich zrealizowanych płatności), „Modernizacja gospodarstw rolnych” (około 15,07% wszystkich zrealizowanych płatności) oraz „Program rolnośrodowiskowy” (około 12,58% wszystkich zrealizowanych płatności).

Ocena PROW 2007-2013

Zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 1698/2005 wszystkie kraje członkowskie UE w 2010 roku dokonywały oceny średniookresowej programów rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007-2013. Zakres badania wyznaczony został wytycznymi Komisji Europejskiej, zawartymi w dokumencie Wspólne Ramy Monitorowania i Oceny (Guidelines on the mid-term evaluation of the rural development programmes).

W badaniu podsumowano przebieg wdrażania PROW 2007-2013 oraz przedstawiono wyniki realizacji poszczególnych działań, jak też Programu jako całości oraz wkładu Programu w realizację priorytetów określonych na poziomie wspólnotowym i krajowym. Stanowi ono również istotny wkład w przebieg rozpoczynającej się dyskusji o przyszłości polityki wspólnotowych.

Ocena średniookresowa obejmowała cztery moduły tematyczne.

Moduł A – Ponowna weryfikacja trafności strategii Programu,

- Analiza sytuacji sektora, doboru celów, osi priorytetowych i działań;
- Spójność zewnętrzna – w kontekście interwencji publicznych podjętych w sektorze po zatwierdzeniu Programu;
- Spójność wewnętrzna – w kontekście podziału alokacji na poszczególne działania oraz ich zakładanego wkładu w osiągnięcie celów Programu;

Moduł B – Ocena postępu wdrażania poszczególnych działań Programu i Programu jako całości oraz trafności i efektywności założeń programowych,

- Analiza założeń programowych, tj. warunków udzielania pomocy w ramach poszczególnych działań Programu w kontekście celów tych działań, pod kątem ich trafności (m.in.: sposób zdefiniowania beneficjenta/grupy docelowej, zakresu lub warunków udzielania pomocy, kryteriów dostępu, sposobu wyboru operacji, założeń budżetowych - wysokość pomocy, całkowity budżet działania, zasady podziału środków pomiędzy województwa);
- Analiza instytucjonalna pod kątem trafności i efektywności rozwiązań instytucjonalnych, organizacyjnych i proceduralnych;
- Analiza stanu kontraktowania i wydatkowania środków z uwzględnieniem zróżnicowania wojewódzkiego;
- Analiza działań Programu pod kątem rodzajów i celów realizowanych operacji, charakterystyk beneficjentów i rozkładu przestrzennego.

Moduł C – Ocena skuteczności Programu,

- Ocena zgodności efektów działania z przyjętymi celami;
- Analiza efektywności i skuteczności działań;
- Analiza wskaźników produktu i rezultatu w kontekście zapisów programowych.

Moduł D – Ocena spodziewanego oddziaływania społeczno-ekonomicznego i wpływu na priorytety wspólnotowe oraz spodziewanej trwałości,

- Analiza poziomu osiągnięcia wartości docelowych wskaźników oddziaływania;
- Stopień przyczyniania się Programu do realizacji priorytetów wspólnotowych w stosunku do odnowionej strategii lizbońskiej na rzecz wzrostu i zatrudnienia w odniesieniu do tworzenia możliwości zatrudnienia i poprawy warunków wzrostu;
- Stopień przyczyniania się Programu do osiągnięcia celów polityki spójności gospodarczej i społecznej w odniesieniu do ograniczenia różnic pomiędzy obywatelami UE oraz ograniczenia nierównowagi terytorialnej.

Wykonawca badania w raporcie końcowym odpowiedział na 101 pytań ewaluacyjnych, analizując szczegółowo dane monitoringowe, ustawy i rozporządzenia, dokumenty programowe oraz dane z badań ankietowych z beneficjentami PROW (ponad 4100 wywiadów), pracownikami Instytucji zarządzającej i wdrażających (ponad 1100 wywiadów) oraz doradcami rolnymi i rolnośrodowiskowymi (ponad 1000 wywiadów).

Podsumowanie wyników oceny

Ocena średniookresowa potwierdziła aktualność przyjętej strategii, także w zmienionej ogólnej sytuacji społeczno – ekonomicznej Polski. Program wdrażany jest horyzontalnie, co upraszcza system instytucjonalno – prawny. Jest to korzystne z punktu widzenia zarządzania. Jednocześnie przewidziano mechanizmy gwarantujące dostosowanie Programu do potrzeb i specyfiki poszczególnych województw. Stwierdzono, że PROW wykazuje spójność wewnętrzną oraz zewnętrzną w kontekście powiązań z polityką spójności. Wdrażany w Polsce PROW obejmuje łącznie 23 działania; przy czym ewaluator potencjalnie w przyszłości zaleca redukcję ich liczby, przy czym analiza obecnie funkcjonującego Programu nie wskazała zdecydowanie na potrzebę eliminacji którejkolwiek z nich.

Ewaluator dokonał przeglądu systemu wdrażania Programu. Stwierdził on, że Program jest adekwatny do potrzeb, choć dość złożony, jednakże nie sformułował zaleceń co do jego modyfikacji. Zwrócił natomiast uwagę na długotrwałość procesu akredytacji powodującą znaczne opóźnienie rozpoczęcia realizacji Programu. Wskazał również, że ustalenie harmonogramu naborów pozwoli beneficjentom na wcześniejsze przygotowanie wniosków, unikanie spiętrzenia prac w podmiotach wdrażających co w efekcie powinno przełożyć się na skrócenie czasu rozpatrywania wniosków. Za cenny instrument promocji rozwoju obszarów wiejskich i wymiany doświadczeń uznał Krajową Sieć Obszarów Wiejskich zalecając dalsze udoskonalanie formuły jej funkcjonowania.

Oceniając spodziewane oddziaływanie społeczno-ekonomiczne i jego wpływ na priorytety wspólnotowe ewaluator zauważa, iż środki PROW przeznaczone na instrumenty bezpośrednio oddziałujące na poprawę konkurencyjności sektora rolnego i leśnego w Polsce stanowią ponad 20% łącznej kwoty Programu, a otrzymywane wsparcie pozwala podnosić konkurencyjność. PROW, zbudowany na nowych strategicznych priorytetach dla Wspólnoty Europejskiej, tworzy długofalową wizję rozwoju wkomponowaną w zrównoważony rozwój kraju, przy jednoczesnym zachowaniu różnicowego krajobrazu i przyrody oraz umiejętnym użytkowaniu i zarządzaniu zasobami naturalnymi środowiska.

Przeprowadzona symulacja modelowa priorytetów PROW (konkurencyjność sektora rolnego i leśnego, poprawa środowiska naturalnego, poprawa warunków życia na obszarach wiejskich) wskazuje, że pomoc finansowa PROW w najmniejszym stopniu przyczynia się do realizacji priorytetu trzeciego - poprawy warunków życia na obszarach wiejskich. Ewaluator stwierdza, iż świadczy to o lepiej dopasowanym rzeczywistym rozdziale środków pomiędzy działania do realizacji dwóch pierwszych celów: poprawy konkurencyjności sektora rolnego i leśnego, poprawy środowiska naturalnego niż celu trzeciego. Taki sposób alokacji wydaje się być uzasadniony biorąc pod uwagę fakt, że PROW z założenia jest głównie Programem sektorowym nakierowanym na rozwój rolnictwa, a poprawa warunków życia na obszarach wiejskich jest wspierana także przez inne programy strukturalne UE.

RYBOŁÓWSTWO

Morskie wody wewnętrzne zajmują w Polsce powierzchnię 2005 km², a morze terytorialne 6882 km².

Strefa przybrzeżna Morza Bałtyckiego obejmuje 36 gmin na terenie 18 powiatów w trzech województwach: pomorskim, zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim.

Morze Bałtyckie jest akwenem wysłodzonym, w którym średnie zasolenie zmniejsza się w miarę oddalania od cieśnin duńskich. Polskie obszary morskie uznawane są za bogate w zasoby rybne.

Polskie rybołówstwo morskie generalnie dzieli się na dwa podstawowe sektory: rybołówstwo bałtyckie (zaangażowana jest zdecydowanie przeważająca część floty) oraz rybołówstwo dalekomorskie. Spośród pięciu podstawowych gatunków bałtyckich (dorsz, śledź, szprot, stornia, łosoś), szczególnie istotne dla polskich rybaków są połowy dorsza.

Połowy bałtyckie i dalekomorskie

Polskie rybołówstwo podlega zasadom obowiązującym w UE – obowiązują kwoty połowowe ustalane corocznie są przez Radę Unii Europejskiej.

W odniesieniu do Morza Bałtyckiego możliwości połowowe w sektorze dalekomorskim na rok 2012 określa rozporządzenie Rady (UE) nr 1256/2011 z dnia 30 listopada 2011 r. w sprawie ustalenia uprawnień do połowów na 2012 rok dla pewnych stad ryb i grup stad ryb stosowane na wodach Morza Bałtyckiego oraz zmiany rozporządzenia (UE) nr 1124/2010.

Możliwości połowowe w sektorze dalekomorskim na rok 2012 określają następujące przepisy:

- rozporządzenie Rady (UE) nr 44/2012 z dnia 17 stycznia 2012 r. ustalające uprawnienia do połowów na 2012 rok dla pewnych stad ryb i grup stad ryb, stosowane na wodach UE oraz w odniesieniu do statków UE na niektórych wodach nienależących do UE, które są przedmiotem negocjacji lub umów międzynarodowych.
- rozporządzenie Rady (UE) nr 43/2012 z dnia 17 stycznia 2012 r. ustalające uprawnienia do połowów na 2012 rok dla pewnych stad ryb i grup stad ryb, stosowane na wodach UE oraz w odniesieniu do statków UE na niektórych wodach nienależących do UE, które nie są przedmiotem negocjacji lub umów międzynarodowych.
- rozporządzenie Rady (UE) nr 1255/2010 z dnia 13 grudnia 2010 r. ustanawiające na lata 2011 i 2012 uprawnienia do połowów dla wspólnotowych statków rybackich, dotyczące niektórych stad głębiny.

Połowy ryb na Morzu Bałtyckim w roku 2011, podobnie jak w roku 2010, oscyływały w granicach 110 tys. ton. Znacząco poprawiła się opłacalność połowów bałtyckich, głównie ryb pelagicznych (szprotów i śledzi). Natomiast łączne połowy pozyskane w 2011 r. z łowisk dalekomorskich wyniosły 69,1 tys. ton, przy czym większość z tej kwoty stanowiły połowy na obszarze wód Afryki zachodniej.

Na 2012 r. możliwości połowowe niektórych gatunków ryb występujących w Morzu Bałtyckim zostały zredukowane. Doradztwo naukowe Międzynarodowej Rady Badań Morza (ICES) na 2012 r. wskazało, że stan zasobów ryb pelagicznych pogorszył się, w związku z tym ogólne kwoty połowowe szprotów i śledzi basenu centralnego zostały na rok 2012 zredukowane. Odpowiednio w stosunku do 2011 r. kwotę połowową szprotów zmniejszono o 22%, śledzi stada centralnego o 27%. Zredukowano również kwotę połowową łososa o 51%. Natomiast odzwierciedleniem poprawy stanu zasobów bałtyckich ryb było w 2012 r. zwiększenie kwoty połowowej dorsza na Bałtyku Wschodnim o 15% w stosunku do 2011 r. oraz o 13% na Bałtyku Zachodnim. O 32% wzrosła kwota połowowa śledzi poławianych na Bałtyku Zachodnim.

Natomiast, głównymi rejonami prowadzenia połowów przez statki dalekomorskie w 2012 roku są obszary zarządzane przez Komisję Rybołówstwa Północno-Wschodniego Atlantyku (NEAFC), a także obszar M. Północnego, wody norweskie oraz wody będące pod jurysdykcją Islamskiej Republiki Mauretańskiej i Republiki Namibii. W przypadku odnowienia protokołu do porozumienia rybackiego z Królestwem Maroka polska flota będzie również prowadziła aktywność rybacką na wodach tego kraju. Do głównych gatunków poławianych przez polskie statki dalekomorskie należą: dorsz, czarniak, karmazyn, halibut, makrela, ostrobok oraz sardynela atlantycka. W 2012 roku większość z przyznanych Polsce kwot połowowych została wykorzystana przez Północnoatlantycką Organizację Productentów, przez połowy bądź wymianę kwot połowowych, głównie z Niemcami, Wlk. Brytanią, Łotwą, Estonią i Hiszpanią. Niektóre wymiany były przedmiotem skomplikowanych negocjacji pakietowych prowadzonych przez administrację we współpracy z sektorem.

Infrastruktura rybołówstwa morskiego

W Polsce są 64 porty, w których wyładowywane są ryby z połowów bałtyckich, w tym 11 portów urzędowo wyznaczonych do wyładunku dorszy w ilości przekraczającej 750 kg żywej wagi (Władysławowo, Hel, Jastarnia, Łeba, Ustka, Darłowo, Kołobrzeg, Dziwnów, Gdańsk – nabrzeże Pleniewo, Mrzeżyno i Świnoujście). Za kontrolę rybołówstwa morskiego odpowiedzialni są Okręgowe Inspektoraty Rybołówstwa Morskiego: w Gdyni, Słupsku i Szczecinie, w skład których wchodzi 14 lokalnych inspektoratów.

Infrastruktura rybactwa śródlądowego

Prowadzenie rybactwa w wodach śródlądowych uregulowane zostało przepisami ustawy z 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym (Dz. U. z 2009 Nr 189 poz. 1471 j.t. z późn. zm.). Duży wpływ na śródlądową gospodarkę rybacką mają także przepisy z zakresu prawa wodnego, prawa cywilnego, ochrony środowiska, ochrony przyrody, ochrony zdrowia zwierząt i zwalczania chorób zakaźnych zwierząt.

Powierzchnia wód śródlądowych w Polsce wynosi w przybliżeniu 580 tys. ha, z czego na jeziora przypada 280 tys. ha, rzeki 140 tys. ha, zbiorniki zaporowe 55 tys. ha, stawy 65-70 tys. ha i inne obiekty wodne 40 tys. ha. Z ogólnej powierzchni stawów w Polsce szacowanej na niemal 70 tys. ha eksploatowanych jest około 50 tys. ha (70%). Profesjonalnym chowem lub hodowlą ryb zajmuje się około 600 podmiotów, które wprowadzają na rynek wysokiej jakości produkty akwakultury. Na tę liczbę składa się około 400 gospodarstw specjalizujących się w pełnotowarowym chowie karpia, użytkujących stawy rybne o powierzchni łącznej większej niż 50 ha, oraz około 200 wyspecjalizowanych i zaawansowanych technologicznie gospodarstw prowadzących chów i hodowlę pstrągów. Produkcję ryb prowadzi się również w około 10 tys. gospodarstwach rolnych, które zajmują się akwakulturą jako jednym z dodatkowych rodzajów działalności rolnej. Większość rybackich gospodarstw hodowlanych prowadzi chów i hodowlę więcej niż jednego gatunku ryb, co ma na celu dywersyfikację przychodów z prowadzonej działalności. Obok karpia bądź pstrąga tęczowego utrzymywane są takie gatunki jak: lin, tołpyga biała i pstra, amur, jesiotr, sum, sandacz, pstrąg potokowy, pstrąg źródlany, troć jeziorowa i wędrowna, łosoś atlantycki. Część gospodarstw specjalizuje się w produkcji materiału zarybieniowego i obsadowego. Oprócz stawów również pozostałe z wód mogą być i zwykle są wykorzystywane rybacko. Większość z tych wód zaliczana jest do publicznych śródlądowych wód powierzchniowych płynących i dzielona jest na obwody rybackie. Zatem obwody rybackie ustanawiane są na jeziorach, rzekach i zbiornikach zaporowych. Ogółem w Polsce funkcjonuje około 2 370 obwodów rybackich, które są użytkowane przez około 800 podmiotów. Niektóre wyspecjalizowane podmioty uprawnione do rybactwa użytkują kilka bądź więcej obwodów rybackich. W obwodach rybackich poławia się ponad 30 gatunków ryb, w tym głównie leszcza, płoć, szczupaka, krąpia, sielawę, okonia, lina, sandacza, karasia i węgorza. Oddawanie w użytkowanie obwodów rybackich następuje w drodze konkursu ofert. Konkursy są otwarte zatem uprawnionym do rybactwa w obwodzie mogą być i są podmioty o różnym charakterze, takie jak osoby fizyczne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, organizacje społeczne posiadające osobowość prawną.

Rynek ryb

Podaż ryb, przetworów rybnych i owoców morza na rynek krajowy wyniosła w 2011 r. 462,4 tys. ton i była o 7,2% niższa niż rok wcześniej. Wpłynęło na to głównie ograniczenie importu (o 2,5%), przy jednoczesnym wzroście eksportu (o 4,1%). Połowry krajowe zwiększyły się w tym czasie o 5,3% pod wpływem wzrostu zaangażowania w połowy floty dalekomorskiej oraz poprawy sytuacji w rybołówstwie śródlądowym. Na poziomie roku poprzedniego utrzymały się natomiast wyładunki ryb poławianych na Morzu Bałtyckim. Decydujący wpływ na rynek w 2011 r. miały rosnące ceny ryb na świecie. W konsekwencji wyraźnie ograniczono popyt wewnętrzny, a wzrost kosztów produkcji spowodował pogorszenie sytuacji ekonomiczno-finansowej przetwórstwa ryb.

Połowy ryb na Bałtyku utrzymały się w 2011 r. na poziomie roku poprzedniego i wyniosły 110,8 tys. ton. Zmniejszone wyładunki szprotów, dorszy, storni i łososi zostały w pełni zrekomensowane rekordowymi połowami śledzi. Poziom wykorzystania dostępnych dla Polski kwot połowowych zwiększył się w porównaniu z rokiem poprzednim o 16 p.p. do 76%, ale wynikał głównie z obniżenia wyso-

kości limitów. Wykorzystanie kwot poszczególnych gatunków ryb było zróżnicowane – od 100% w przypadku śledzi do zaledwie 40% dla łososi. Wyraźnie poprawiła się w 2011 r. opłacalność połowów bałtyckich, najbardziej w przypadku szprotów i śledzi, gdzie wzrosty cen pierwszej sprzedaży ryb w portach przekraczały 40%. W porównaniu z rokiem poprzednim wyraźnie zwiększyły się połowy ryb i owoców morza na łowiskach dalekomorskich (o 14% do 69 tys. ton), przy dużej zmianie struktury gatunkowej i miejsca prowadzenia połowów. Po ponad 15% spadku połowów i produkcji w 2010 r., w 2011 r. podaż ryb słodkowodnych zwiększyła się o 5,4% do 45,0 tys. ton. Po raz kolejny zmniejszyła się produkcja ryb w akwakulturze, gdzie zwiększone odłowu pstrągów nie zdołały zrekomensować ograniczonej produkcji karpi. Duży wzrost połowów odnotowano natomiast w zawodowych połowach jeziorowych i wędkarstwie amatorskim.

Spożycie ryb, przetworów rybnych i owoców morza wyniosło w 2011 r. 12,01 kg/mieszkańca (w ekwiwalencie wagi żywej) i było o 8,0% niższe niż rok wcześniej. Ograniczono przede wszystkim popyt na ryby słodkowodne i owoce morza (o ok. 15%), przy mniejszym spadku spożycia ryb morskich (o 5%). W wyniku tego znacznej zmianie uległa struktura konsumpcji, zarówno produktowa, jak i gatunkowa. Udział ryb słodkowodnych zmniejszył się o 2,2 p.p. do 23,8%, przy wzroście znaczenia ryb morskich o 1,7 p.p. do 74,2%. Najczęściej konsumowaną rybą w kraju w 2011 r. były ponownie mintaje, których spożycie jako jednego z niewielu gatunków wzrosło w porównaniu z rokiem poprzednim. O 25% ograniczono natomiast konsumpcję ubiegłorocznego lidera – śledzi. Spadek spożycia ryb, przetworów rybnych i owoców morza odnotowano we wszystkich typach gospodarstw domowych.

Zmiany obrotów handlu zagranicznego sektora rybnego były w 2011 r. różnokierunkowe. Zwiększenie połowów dalekomorskich i w konsekwencji eksportu burtowego oraz rekordowy wywóz przetworów ze śledzi wpłynęły na wzrost wolumenu eksportu (o 4,1% do 512,5 tys. ton wagi żywej), natomiast spadek popytu wewnętrznego skutkowało ograniczeniem wielkości importu (o 2,5% do 758,5 tys. ton). Utrzymujące się na bardzo wysokich poziomach ceny ryb na rynkach światowych spowodowały jednocześnie, że dynamika wzrostu eksportu w ujęciu wartościowym była wyższa o 3 pkt. proc. w porównaniu do wzrostu jego wolumenu, a wydatki na zakup ryb w imporcie nie zmieniły się w porównaniu do roku poprzedniego. Wartość handlu przekroczyła, zarówno w eksporcie jak i imporcie, poziom 1,1 mld EUR, przy znacznej poprawie niekorzystnego salda wymiany handlowej. Polska pozostaje dużym importem netto ryb, przetworów rybnych i owoców morza. Jednocześnie jest dużym eksporterem przetworzonych łososi i śledzi.

W 2011 r. produkcja ryb, przetworów rybnych i owoców morza, w dużych zakładach przetwórstwa rybnego, wyniosła 312,5 tys. ton i była o 2,8% niższa niż rok wcześniej. Po wzroście wolumenu przetwórstwa w I półroczu o 7,4%, w drugiej części roku nastąpiło wyraźne pogorszenie koniunktury i ograniczenie produkcji o 11,2%. Spadku popytu krajowego nie równoważyła zwiększona sprzedaż eksportowa. W porównaniu z rokiem poprzednim wzrosła wyłącznie produkcja wyrobów wysokoprzetworzonych – głównie konserw i prezerw, co spowodowało wzrost udziału tej grupy produktów w strukturze przetwórstwa o 6,1 p.p. do 57,4%. Najbardziej w 2011 r. ograniczono produkcję ryb solonych i wędzonych.

Spadek popytu krajowego, przy skokowo rosnących kosztach produkcji i niewielkich podwyżkach cen na poziomie zbytu wpłynęły na znaczne pogorszenie sytuacji ekonomiczno finansowej sektora przetwórstwa ryb. Mimo blisko 18% wzrostu wartości przychodów ze sprzedaży (do 6,6 mld zł), zysk netto branży obniżył się o 30% do 103 mln zł. Głównym źródłem przychodów była sprzedaż produktów na eksport, którego udział w strukturze przychodów wyniósł w 2011 r. 64% - o 5 p.p. więcej niż rok wcześniej. Ponad 26% firm nie generowało zysku, a ich przychody stanowiły 22% sprzedaży całej branży, wobec odpowiednio 16 i 12% w roku poprzednim. W ostatnich dwóch latach rosną wydatki inwestycyjne w przetwórstwie ryb.

	2009	2010	2011a	2012 P
Połowy morskie	212,1	170,8	179,9	163,0
w tym: bałtyckie	131,4	110,1	110,8	100,0
dalekomorskie	80,7	60,7	69,1	63,0
Połowy słodkowodne i akwakultura	50,5	42,7	45,0	47,4
Razem połowy krajowe	262,6	213,5	224,9	207,0
Import	731,6	778,3	758,5	755,0
Eksport	493,9	492,1	512,5	530,0
Podaż ryb konsumpcyjnych na rynek krajowy	499,5	498,5	462,4	428,4

^a dane nieostateczne, ^b w podażu ryb na rynek nie uwzględniono części połowów dalekomorskich, które zostały przetworzone na mączkę rybną i nie były przeznaczone do konsumpcji (w 2009 r. – 0,8 tys. ton, 2010 r. – 1,2 tys. ton i w 2011 r. – 8,8 tys. ton), P - prognoza

Tab. Bilans ryb i owoców morza w Polsce (tys. ton masy żywej ryb)
Źródło: Dane MIR-PIB oraz szacunek IERiGŻ-PIB na podstawie danych IRŚ.

W 2011 r. ryby, przetwory rybne i owoce morza należały do najszybciej drożejących grup żywności. Średnio ceny detaliczne wzrosły w porównaniu z rokiem poprzednim o 6,2%, w tym najbardziej wędzone ryby słodkowodne i ryby solone (o ok. 10%), a w mniejszym stopniu owoce morza i konserwy (o 2,4%). Znaczny wzrost cen mięsa spowodował, że tylko w niewielkim stopniu pogorszyły się, na niekorzyść ryb, relacje cen między tymi źródłami białka zwierzęcego.

POLITYKA WSPARCIA SEKTORA RYBOŁÓWSTWA

Polski sektor rybołówstwa korzystał ze wsparcia finansowego w ramach zakończonego 30 czerwca 2009 r. Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006 oraz Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013” (PO RYBY 2007-2013), który został przyjęty przez KE w październiku 2008 r. Agencją płatniczą dla obu programów jest Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

	2010	2011	Struktura (%)		Wskaźnik 2011/2010
			2010	2011	
Ryby mrożone	15 304	12 284	4,8	3,9	80,3
Filety świeże	10 516	8 384	3,3	2,7	79,7
Filety mrożone	26 031	23 944	8,1	7,7	92,0
Ryby solone	19 579	13 812	6,1	4,4	70,5
Ryby wędzone	84 819	71 976	26,4	23,0	84,9
Konserwy i prezerwy	58 034	73 213	18,0	23,4	126,2
Marynaty	77 630	78 242	24,1	25,0	100,8
Pozostałe wyroby ^b	29 767	30 960	9,2	9,9	104,0
Produkcja ogółem	321 680	312 815	100,0	100,0	97,2

^a wyroby konsumpcyjne, ^b wyroby kulinarne i garnażeryjne, sałatki, paprykarze, pasty i paszety z ryb.

Tab. Wielkość i struktura produkcji przetwórstwa rybnego według grup wyrobów w zakładach przetwórczych zatrudniających 50 i więcej osób (tony)^a. Źródło: Obliczenia MIR na podstawie materiałów GUS o produkcji podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących wynosiła 50 i więcej osób.

Sektorowy Program Operacyjny „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006”

Wejście Polski do struktur Unii Europejskiej umożliwiło kontynuację procesu modernizacji branży przetwórstwa rybnego przy pomocy Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006”.

W programie tym w ramach działania 3.4.: „Przetwórstwo i rynek rybny” wydzielono 4 operacje:

- 3.4.1.** Zwiększenie zdolności produkcyjnych (budowa zakładów przetwórczych lub inwestycje w istniejących zakładach przetwórczych).
- 3.4.2.** Modernizacja istniejących zakładów przetwórczych bez zwiększenia zdolności produkcyjnych.
- 3.4.3.** Budowa obiektów hurtowej sprzedaży produktów rybnych.
- 3.4.4.** Modernizacja istniejących obiektów hurtowej sprzedaży produktów rybnych.

Pomoc finansowa na realizację projektów w zakresie przetwórstwa ryb i handlu produktami rybnymi udzielana była wnioskodawcy w wysokości do 40% kosztów kwalifikowalnych projektu. W przypadku projektów, które dotyczyły urządzeń zmniejszających negatywne oddziaływanie na środowisko lub technik mających na celu zmniejszenie negatywnego oddziaływanie na środowisko wsparcie finansowe mogło wynieść nawet do 70% kwalifikowanych kosztów projektu. Przedsiębiorstwa zajmujące się przetwórstwem rybnym oraz sprzedają hurtową ryb i produktów rybnych od początku funkcjonowania SPO należały do grupy uczestników rynku rybnego, które najefektywniej wykorzystywały unijne środki. W całym okresie programowania firmy należące do sektora rybnego z całego kraju złożyły 304 wnioski o dofinansowanie na łączną kwotę 386 mln zł. W wyniku weryfikacji złożonych wniosków podpisano 233 umowy na łączną kwotę dofinansowania 247 mln zł. W rezultacie zrealizowanych projektów ARiMR wypłaciła beneficjentom ponad 234 mln zł. Limit finansowy przeznaczony na to działanie został wykorzystany w 93%. Najwięcej projektów, bo aż 75 na łącz-

na kwotę dofinansowania 97,7 mln zł, zrealizowano w województwie pomorskim, z czego udział własny beneficjentów wyniósł 139,4 mln zł. Na drugim miejscu, pod względem ilości zrealizowanych projektów, znalazło się województwo zachodniopomorskie, gdzie zrealizowano 58 projektów na łączną kwotę 71,9 mln zł przy udziale środków własnych beneficjentów w wysokości 106,9 mln zł. Największy projekt został zrealizowany w województwie zachodniopomorskim. Zrealizował go beneficjent z Koszalina, a sam projekt polegał na zakupie budynku produkcyjnego i dostosowaniu go do uruchomienia przetwórstwa rybnego. Łączny koszt realizacji tego projektu opiewał na kwotę 57 mln zł, z czego kwota dofinansowania wyniosła 22,8 mln zł. Zrealizowane projekty inwestycyjne były bardzo różne, począwszy od zakupu środków transportu zewnętrznego i wewnętrznego poprzez zakup całych linii technologicznych: linii produkcji konserw, instalacji do podsuszania i podwędzania ryb, linii do pakowania produktów rybnych, instalacji do zamrażania i rozmrażania ryb, ciągu technologicznego do zagospodarowania odpadów poprodukcyjnych, a także wytwarzania produktów z ryb do bezpośredniego spożycia. W ramach zakupów i montażu wyposażenia dodatkowego, przedsiębiorcy zaopatrywali się m.in. w wagi elektroniczne, myjki wysokociśnieniowe, instalacje armatury wodnej, gazowej, grzewczej. Do istotnych inwestycji należały także działania na rzecz poprawy oddziaływania zakładów na środowisko naturalne. Tego typu projekty były premiowane dodatkowymi środkami – beneficjent otrzymywał zwrot zamiast standardowych 40%, aż 70% kosztów kwalifikowalnych.

Przykłady najczęściej realizowanych inwestycji:

Pośród zrealizowanych projektów 136 dotyczyło zakupu maszyn i wyposażenia zakładów przetwórczych w nowoczesny sprzęt produkcyjny (maszyny pakujące, wózki widłowe, maszyny do patroszenia, wyposażenie linii produkcyjnych), 57 projektów obejmowało zakup środków transportu (wewnętrznego jak i zewnętrznego), 38 projektów polegało na wykonaniu prac budowlanych (remont budynków, budowa magazynów, zaplecza sanitarnego, budowa chłodni), 25 zrealizowanych projektów przyczyniło się do ochrony środowiska i redukcji negatywnego oddziaływania na środowisko (zmniejszenie zużycia energii i paliw kopalnych, redukcja zużycia CO₂, budowa oczyszczalni ścieków, montaż instalacji solarnych). W efekcie zwiększyły się zdolności produkcyjne w 48 firmach, w 73 zakładach zmodernizowano infrastrukturę bez zwiększania mocy produkcyjnych.

Powstało 5 nowych hurtowni rybnych a 19 zmodernizowano. Z danych szacunkowych Morskiego Instytutu Rybackiego wynika, że wielkość produkcji finalnej w przetwórstwie rybnym wzrosła z 301,9 tys. ton w 2004 r. do 380 tys. ton w 2009 roku. Przy czym wartość produkcji finalnej, która w 2004 r. wynosiła 2,850 mld zł, a w roku 2009 zł osiągnęła 4,374 mld zł. Pod koniec 2009 r. w rejestrze Głównego Inspektoratu Weterynarii (GIW) znajdowało się 248 zakładów przetwórczych uprawnionych do handlu produktami rybnymi na obszarze UE. Dodatkowo zwiększyła się także liczba zakładów dopuszczonych do sprzedaży bezpośredniej na rynki lokalne w kraju. W końcu 2009 r. w rejestrze GIW znajdowało się już 211 podmiotów gospodarczych, dla porównania w 2006 r. było to 56 podmiotów.

Kontynuacja tego trendu modernizacji i unowocześniania łańcucha produkcji i obrotu realizowana jest w ramach działania 2.5 „Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu” w zakresie Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”.

Program Operacyjny „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”

Obecnie pomoc dla branży kontynuowana jest w PO „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013” w osi priorytetowej 2 jako środek 2.5 „Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu”. W nowej perspektywie finansowej na środek ten przeznaczono 438 mln zł. Co najmniej 50% z tej kwoty przeznaczone zostało dla mikro i małych przedsiębiorstw. Dla tych podmiotów wzrósł też procent dofinansowania do zrealizowanej inwestycji z 40% jak to było w SPO do 60%.

Kontynuacja modernizacji sektora przetwórczego w ramach Programu Operacyjnego odbywa się poprzez realizację następujących celów: wzrost potencjału przemysłu przetwórczego produktów rybnych i obrotu tymi produktami, zmniejszenia negatywnego oddziaływania zakładów przetwórstwa produktów rybnych lub obrotu tymi produktami na środowisko, poprawy jakości i konkurencyjności przetwarzanych i wprowadzanych do obrotu produktów rybnych, utrzymania lub wzrostu poziomu zatrudnienia w przemyśle przetwórczym produktów rybnych i obrotu tymi produktami.

Najczęściej realizowane projekty w ramach tego środka:

- budowa nowych lub remont starych budynków bezpośrednio związanych z procesami przetwórstwa produktów rybnych lub obrotem tymi produktami,
- zakup lub wymiana urządzeń bezpośrednio związanych z procesem przetwórstwa lub obrotem tymi produktami,
- zakup środków transportu zewnętrznego – samochody chłodnie czy wewnętrzny – wózki widłowe,
- budowa lub remont zaplecza socjalnego dla pracowników.

Przykłady realizowanych projektów inwestycyjnych:

- wyposażenie wędzarni, wyposażenie linii przetwórczej do sałatek rybnych,
- rozbudowa powierzchni magazynowej do przechowywania ryb,
- budowa chłodni składowej,
- zakup linii technologicznej,
- wyposażenie w tunel mroźniczy,
- budowa podczyszczalni ścieków.

W ramach tego środka wspomagany jest również obrót produktami rybnymi w celu dostarczenia na rynek żywności wysokiej jakości i zapewnienie bezpieczeństwa produktów. W tym celu ARiMR przyznaje pomoc na budowę, modernizację i inwestycje w wyposażenie hurtowni wprowadzających do obrotu produkty rybne.

W ramach środka 2.5 złożono 362 wnioski o dofinansowanie na kwotę 993 mln zł, co stanowi aż 238% limitu przeznaczanego na środek 2.5. W związku z tak ogromnym zainteresowaniem nabór w ramach tego środka został zamknięty. Do końca lipca 2011 r. podpisano 216 umów na kwotę ok. 338 mln zł. W trakcie weryfikacji 141 wniosków na kwotę 589 mln. zł zostało zweryfikowanych negatywnie i wnioski te zostały odrzucone.

Dzięki postępowi technologicznemu w ostatnich latach, wzrastającym oczekiwaniom konsumentów oraz procesowi dostosowywania do norm UE, polskie przetwórstwo rybne staje się nowoczesną i konkurencyjną gałęzią przemysłu spożywczego, a środki płynące z funduszy unijnych są główną siłą sprawczą tego, że modernizacja i unowocześnienie tej gałęzi przemysłu jest możliwa w tak krótkim czasie.

Oś priorytetowa 4:

Uzupełnieniem powyższych działań typowo sektorowych jest oś priorytetowa 4, która przyczynia się do aktywizacji społeczności obszarów zależnych od rybactwa poprzez włączenie partnerów społecznych i gospodarczych z określonego obszaru do planowania i wdrażania lokalnych inicjatyw. Oś priorytetowa 4 ma doprowadzić nie tylko do poprawy warunków życia na obszarach zależnych od rybactwa, która zostanie osiągnięta dzięki wdrażaniu projektów w ramach lokalnych strategii rozwoju obszarów rybackich (LSROR). Drugim, równie istotnym celem tej osi, jest rozwój inicjatyw i przedsiębiorczości wśród społeczności lokalnych. Oś priorytetowa 4 aktywizuje ludność na obszarach za-

leżnych od rybactwa do różnorodnych inicjatyw, przełamania lokalnych barier, zachęca do współpracy w ramach wspólnych projektów. Szansą na osiągnięcie tego celu są lokalne grupy rybackie (LGR) – podmioty zrzeszające przedstawicieli szeroko rozumianego sektora rybackiego, publicznego (gminy i inne podmioty publiczne) oraz przedstawicieli sektora społecznego (dobrowolne zrzeszenia działające na obszarach zależnych od rybactwa).

Oś priorytetowa 4 charakteryzuje się innowacyjnością oraz odmienną od pozostałych osi specyfiką. W ramach osi priorytetowej 4 realizowane mogą być różnorodne operacje, które wpisują się w LSROR. Celem tej osi ma być ograniczenie zmniejszania się znaczenia sektora rybackiego, odbudowa obszarów dotkniętych zmianami w sektorze, poprawa jakości życia w społecznościach rybackich i dywersyfikacja zatrudnienia. Jak widać cele tej osi priorytetowej zostały określone bardzo szeroko, zatem w ramach realizacji LSROR będzie możliwe finansowanie różnorodnych operacji, które mają doprowadzić do poprawienia poziomu życia ludności zamieszkującej na obszarach objętych LSROR.

Przykłady najczęściej realizowanych inwestycji:

- Największą popularnością cieszą się następujące operacje:
- Budowa i wyposażenie restauracji rybnej,
- Budowa i wyposażenie budynku przeznaczonego na działalność agroturystyczną,
- Zakup specjalistycznego środka transportu do przewozu żywych ryb i mrożonych produktów,
- Adaptacja magazynu rybackiego na lokal usługowo-handlowy,
- Zakup samochodu-chłodzi do prowadzenia sprzedaży ryb i produktów rybołówstwa,
- Powstanie sklepu produktów lokalnych.
- Renowacja zabytków
- Rewitalizacja terenów;
- Rozwój gospodarstw agroturystycznych, pensjonatów;
- Zakup samochodów dostawczych – chłodzi, do sprzedaży bezpośredniej;
- Rozwój gastronomii;
- Modernizacja kąpielisk;
- Likwidacja barier dla niepełnosprawnych.

Katalog osób mogących skorzystać ze środków osi 4 PO RYBY 2007-2013 jest bardzo szeroki. Beneficjentami są osoby fizyczne i prawne, instytucje naukowe lub kulturalne, organizacje pozarządowe zaangażowane w rozwój danego obszaru, a także gminy i powiaty. O uzyskanie dofinansowania na realizację operacji ubiegali się mieszkańcy obszaru objętego LSROR, jak również osoby spoza tego obszaru, które chciały tam zainwestować lub rozpocząć działalność gospodarczą. Szczególne miejsce wśród beneficjentów zajmują przedstawiciele szeroko pojętego sektora rybackiego, tj. m.in. hodowcy, przetwórcy ryb, armatorzy oraz rybacy śródlądowi i ich pracownicy. Ważnym beneficjentem osi 4 PO RYBY 2007-2013 są także podmioty zajmujące się obsługą działalności rybackiej, np. oferujące usługi w zakresie naprawy sprzętu do połowu ryb.

OBSZARY WIEJSKIE

Infrastruktura na wsi

Stan rozwoju infrastruktury technicznej wsi stanowi jedną z najpoważniejszych barier rozwoju obszarów wiejskich, wpływając zarówno na jakość życia mieszkańców, jak również na możliwości inwestowania na tych obszarach. Szczególne problemy to brak dostatecznego wyposażenia w zbiorową sieć kanalizacyjną, oczyszczalnię ścieków, zły stan infrastruktury energetycznej oraz niedostateczne wyposażenie w Internet. Obszary wiejskie są silnie zróżnicowane przestrzennie pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną. Najlepiej rozwinięta infrastruktura na obszarach wiejskich znajduje się na terenach sąsiadujących z obszarami miejskimi.

Dysproporcja w rozwoju infrastruktury wodno-kanalizacyjnej pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskim, wynika m.in. z rozproszenia wiejskiej sieci osadniczej, rozmieszczenia obszarów chronionych, struktury własności gruntów. Wszystkie wymienione powyżej czynniki powodują, że inwestycje wodno-kanalizacyjne na terenach wiejskich są bardziej kapitałochłonne.

Na koniec 2011 r. w Polsce istniało:

- 227 057,06 km sieci wodociągowej, z czego w roku 2011 wykonano 4 836,56 km,
- 67 971,67 km sieci kanalizacyjnej wynosiła, z czego w roku 2011 wykonano 8 299,11 km.

Najdłuższą sieć wodociągową posiada województwo mazowieckie - 33 418,89 km sieci, natomiast najkrótszą województwo lubuskie - 4 958,55 km. Z kolei województwo podkarpackie posiada najdłuższą sieć kanalizacyjną, wynoszącą 11 589,71 km, podczas gdy w województwie podlaskim znajduje się jedynie 1 365,73 km sieci kanalizacyjnej.

Lp.	Województwo	Sieć wodociągowa		Zbiornicza sieć kanalizacyjna	
		Wykonanie w 2011 r.	Ogółem stan na 31.12.2011 r.	Wykonanie w 2011 r.	Ogółem stan na 31.12.2011 r.
		km	km	km	km
	POLSKA	4 836,56	227 057,06	8 299,11	67 971,67
1	Dolnośląskie	308,32	11 309,24	517,95	4 675,52
2	Kujawsko-pomorskie	275,83	19 883,80	301,42	3 983,44
3	Lubelskie	477,35	17 583,87	378,61	2 594,81
4	Lubuskie	176,68	4 958,55	205,45	1 556,85
5	Łódzkie	136,13	18 249,02	175,24	2 096,96
6	Małopolskie	388,20	14 378,59	659,71	6 671,71
7	Mazowieckie	761,96	33 418,89	640,49	4 986,51
8	Opolskie	44,63	6 167,53	364,30	2 042,09
9	Podkarpackie	186,56	11 838,59	1 318,97	11 589,71
10	Podlaskie	223,86	10 920,44	190,37	1 365,73
11	Pomorskie	250,27	10 523,28	679,77	5 222,75
12	Śląskie	160,15	10 222,00	439,58	3 839,80
13	Świętokrzyskie	210,17	11 209,18	767,56	2 913,03
14	Warmińsko-mazurskie	453,83	13 036,57	459,19	3 475,73
15	Wielkopolskie	352,25	25 371,25	638,59	6 271,08
16	Zachodniopomorskie	430,37	7 986,26	561,91	4 685,95

Tab. Długość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w podziale na województwa - stan na dzień 31 grudnia 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdanie z realizacji inwestycji z zakresu wodociągów i sanitacji wsi w roku 2011 r. – RRW-2.

Biorąc pod uwagę, zróżnicowanie powierzchniowe województw w Polsce i regionalne uwarunkowania środowiskowe, długość sieci wodociągowych lub kanalizacyjnych nie pozwala stwierdzić jednoznacznie w jakim stopniu istniejąca infrastruktura zaspokaja potrzeby ludności na obszarach wiejskich. Zdecydowanie pełniejszy obraz istniejącej sytuacji uzyskać można posługując się wskaźnikami (stopniami) zwodociągowania i skanalizowania terenów wiejskich. Na koniec 2011 r. stopień zwodociągowania, liczony jako stosunek liczby przyłączy wodociągowych do liczby gospodarstw domowych ogółem, wyrażony w % wyniósł 74,8%, natomiast stopień skanalizowania, wyrażony jako stosunek liczby przyłączy kanalizacyjnych do liczby gospodarstw domowych wyniósł 25,1%. Tabela przedstawia wskaźniki zwodociągowania i skanalizowania w podziale na województwa.

Lp.	Województwo	Liczba gospod. domowych wg GUS*	Wodociągi		Kanalizacja	
			Liczba przyłączy wodociągowych	Procent zwodociągowania	Liczba przyłączy kanalizacyjnych	Procent skanalizowania
			szt.	%	szt.	%
	POLSKA	4 372 577	3 269 154	74,8	1 098 264	25,1
1	Dolnośląskie	262 846	187 786	71,4	71 753	27,3
2	Kujawsko-pomorskie	229 743	174 026	75,7	52 145	22,7
3	Lubelskie	370 162	266 368	72,0	47 533	12,8
4	Lubuskie	109 799	75 617	68,9	21 897	19,9
5	Łódzkie	294 744	267 525	90,8	47 364	16,1
6	Małopolskie	438 690	285 205	65,0	112 904	25,7
7	Mazowieckie	574 100	454 278	79,1	111 350	19,4
8	Opolskie	159 774	116 467	72,9	42 072	26,3
9	Podkarpackie	330 928	213 104	64,4	155 939	47,1
10	Podlaskie	149 646	111 738	74,7	23 842	15,9
11	Pomorskie	197 858	148 105	74,9	76 283	38,6
12	Śląskie	320 627	243 507	75,9	82 813	25,8
13	Świętokrzyskie	213 637	172 198	80,6	43 273	20,3
14	Warmińsko-mazurskie	172 156	108 975	63,3	34 673	20,1
15	Wielkopolskie	388 386	344 039	88,6	124 734	32,1
16	Zachodniopomorskie	159 481	100 216	62,8	49 689	31,2

*gospodarstwa domowe wg GUS „Rocznik Demograficzny 2007 r. (tab. 46. Gospodarstwa domowe według liczby osób oraz województw w 2002 r. - wieś).

Tab. Stopień zwodociągowania i skanalizowania obszarów wiejskich w podziale na województwa na koniec 2011 r. Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania z realizacji inwestycji z zakresu wodociągów i sanitacji wsi w roku 2011 r. – RRW-2.

Z powyższych danych wynika, że jedynie w trzech województwach (łódzkim, świętokrzyskim, wielkopolskim) wskaźnik zwodociągowania przekracza 80%. Natomiast najniższymi wskaźnikami zwodociągowania charakteryzują się województwa: warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie, w których procent zwodociągowania wynosi niewiele ponad 60%. Zdecydowanie gorzej przedstawia się sytuacja w dostępie do infrastruktury kanalizacyjnej. Najwyższy wskaźnik skanalizowania obszarów wiejskich osiągnięty przez woj. podkarpackie wynosi jedynie 47%, natomiast w pięciu województwach wskaźnik skanalizowania nie przekracza 20%, a w województwie lubelskim wynosi on zaledwie 12,8%.

Należy podkreślić, że na niski stopień dostępności do urządzeń komunalnych na obszarach wiejskich składa się wiele czynników. Każdy region Polski należy rozpatrywać indywidualnie, dostosowując przedsięwzięcia wodociągowo-kanalizacyjne do regionalnych uwarunkowań. Wybór właściwego systemu gospodarki ściekowej wymaga przeprowadzenia bardzo wnikliwej analizy, która powinna uwzględniać m.in. charakter zabudowy, stopień rozproszenia wiejskiej sieci osadniczej, ukształtowanie terenu, warunki hydrogeologiczne, stosunki hydrologiczne itp.

Z przytoczonych powyżej danych widać wyraźną dysproporcję pomiędzy stanem dostępności do zbiorowej sieci wodociągowej, a do zbiorowej sieci kanalizacji. Stan taki wynika m.in. z faktu, że rozwój sieci wodociągowej stoi znacznie wyżej w hierarchii potrzeb ludności wiejskiej. Ponadto inwestycje z zakresu kanalizacji i oczyszczalni ścieków są dużo bardziej kapitałochłonne i postrzegane są przez część lokalnej społeczności, jako dodatkowe obciążenie finansowe, a nie jako element podnoszący standard życia i ograniczający degradację środowiska naturalnego.

Przedsiębiorczość na terenach wiejskich

Jednym z warunków rozwoju obszarów wiejskich jest konieczność zróżnicowania ich struktury gospodarczej poprzez rozwój wszelkich form przedsiębiorczości prowadzących do tworzenia nowych miejsc pracy oraz rozszerzenie źródeł dochodów ludności.

Na obszarach wiejskich prowadzone są różne rodzaje aktywności gospodarczej. Najbardziej powszechne i charakterystyczne jest oczywiście rolnictwo. Natomiast pozarolnicza działalność gospodarcza na obszarach wiejskich rozwija się stabilnie z tendencją rosnącą od kilku lat. Zauważa się również zjawisko wyczerpywania podstawowych zasobów ludzkich dla przedsiębiorczości i potrzebę sięgnięcia do głębszych pokładów tj. rozwoju małego przetwórstwa i drobnych usług z wykorzystaniem potencjału gospodarstwa rolnego.

W stosunku do 2003 r. liczba podmiotów gospodarczych na obszarach wiejskich, bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa w rolnictwie, wzrosła na koniec 2011 r. o 18,21%. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2011 r. w kraju do rejestru REGON było wpisanych 3,8 mln podmiotów gospodarki narodowej, z czego ponad milion (ok. 26%) zarejestrowało działalność gospodarczą na obszarach wiejskich.

	Rok	Ogółem
POLSKA	2003	3 581 593
	2008	3 757 093
	2011	3 869 897
	Dynamika	108,05
Obszary Miejskie	2003	2 732 248
	2008	2 828 613
	2011	2 865 849
	Dynamika	104,89
Obszary Wiejskie	2003	849 345
	2008	928 480
	2011	1 004 048
	Dynamika	118,21

Tab. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w bazie REGON. Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji GUS „Charakterystyka obszarów wiejskich w 2008 r.” oraz danych uzyskanych z Bazy Danych Lokalnych GUS.

Blisko 97% podmiotów gospodarki narodowej prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich w 2011 r. należało do sektora prywatnego. Pozostałe 3% stanowiły podmioty sektora publicznego. W strukturze sektora prywatnego, według form prawnych na obszarach wiejskich, największy odsetek w 2011 roku stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (83,94%). W następnej kolejności pod względem liczebności uplasowały się spółki (4,38%) oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne (3,63%).

Według kryterium liczby pracujących zdecydowaną większość podmiotów gospodarki narodowej na obszarach wiejskich stanowiły osoby fizyczne zatrudniające do 9 osób (ok. 95%).

W 2011 r. do rejestru REGON zarejestrowano na obszarach wiejskich ponad 102 tys. nowych podmiotów gospodarki narodowej, co stanowiło 29,0% ogółu nowo zarejestrowanych podmiotów w kraju. Należy odnotować również fakt, że w 2011 r. na obszarach wiejskich w rejestrze REGON zarejestrowano więcej jednostek niż wyrejestrowano (o 903 jednostek). W bilansie krajowym wynik ten jest ujemny.

W strukturze podmiotów gospodarczych na obszarach wiejskich dominują podmioty zajmujące się działalnością usługową. Na koniec 2011 r. na obszarach wiejskich tego typu aktywności prowadziło 676,5 tys. podmiotów gospodarki, co stanowiło 65,1% ogółu podmiotów na wsi. Kolejnymi rodzajami działalności pod względem liczebności podmiotów były przemysł i budownictwo, gdzie udział podmiotów zarejestrowanych w sekcjach zaliczanych do tego sektora wyniósł 28,16%. Natomiast zaledwie 6,74% ogółu podmiotów na obszarach wiejskich działało w obszarze rolnictwa, łowiectwa, leśnictwa i rybactwa.

	Ogółem	W tym:		
		rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	przemysł i budownictwo	usługi
POLSKA	3 869 897	93 167	836 434	2 940 055
Obszary Miejskie	2 865 849	25 513	553 712	2 286 394
Obszary Wiejskie	1 004 048	67 654	282 722	653 661
	100%	6,74	28,16	65,10

Tab. Struktura podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w bazie REGON wg rodzaju prowadzonej działalności. Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji GUS „Charakterystyka obszarów wiejskich w 2008 r.” oraz danych uzyskanych z Bazy Danych Lokalnych GUS.

Ze względu na prowadzony rodzaj działalności w 2011 r. na wsi największy udział stanowiły podmioty zajmujące się: handlem, naprawą pojazdów samochodowych, transportem i gospodarką magazynową oraz przemysłem i budownictwem.

W obszarze polityki rozwoju obszarów wiejskich podejmowane są liczne działania ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości m.in. w zakresie podnoszenia kwalifikacji, ułatwiania dostępu do rynku pracy oraz możliwości wsparcia finansowego. W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013), na rozwój przedsiębiorczości ukierunkowane są trzy działania: Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej, Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej oraz Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw. Łączna wartość środków przeznaczona na wsparcie przedsiębiorczości w ramach PROW 2007-2013 stanowi ponad 2,46 mld EUR.

Spośród różnych rodzajów pozarolniczej działalności podejmowanych przez mieszkańców terenów wiejskich są usługi turystyczne. Rozwój turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki stanowi bardzo istotny kierunek w przeobrażeniach społeczno-gospodarczych wsi. Turystyka wiejska wpływa na całociowy wzrost popytu w miejscowościach turystycznych, podtrzymuje folklor, wymusza inwestycje. Stanowi formę działalności przyczyniającej się do rozwoju przedsiębiorczości, konkurencyjności oraz ekonomicznego ożywienia terenów wiejskich, co w konsekwencji pozytywnie wpływa na poprawę jakości życia mieszkańców. Umożliwia również pobudzenie aktywności środowisk i stymulowanie współpracy, wykorzystując wartości związane ze specyfiką społeczną, kulturową i przyrodniczą wsi.

Od roku 1990 w Polsce dynamicznie rozwija się agroturystyka, czyli forma wypoczynku odbywającego się na terenach wiejskich, oparta o bazę noclegową i aktywności rekreacyjne związane z gospodarstwem rolnym. Szacuje się, że usługi agroturystyczne świadczone są w ponad 10 tys. obiektach, które dysponują 98,1 tys. miejscami noclegowymi. Najwięcej kwater agroturystycznych znajduje się na obszarach charakteryzujących się dużymi walorami turystycznymi. Dzięki bogatemu dziedzictwu kulturowemu i przyrodniczemu najczęściej odwiedzane przez turystów są województwa małopolskie i podkarpackie, gdzie znajduje się odpowiednio 20% i 10% zasobów kwater agroturystycznych. Popularne jest też województwo warmińsko-mazurskie – z Krainą Wielkich Jezior Mazurskich i województwo podlaskie z Puszczą Białowieską.

Polskie gospodarstwa agroturystyczne oferują głównie (w 70-80%) zakwaterowanie w pokojach (kwaterach) gościnnych, w znacznie mniejszym stopniu w samodzielnych mieszkaniach i domach oraz na polach namiotowych. Średnio jeden obiekt agroturystyczny liczy 5 pokoi z 10 miejscami noclegowymi (5 pokoi dwuosobowych). Niemniej jednak wypoczynkowa oferta gospodarstw agroturystycznych obejmuje dość często różnego rodzaju dodatkowe usługi zajęcia rekreacyjne i kulturalne tj.: jazda konna, wędkowanie, zbieranie runa leśnego, warsztaty rękodzielnicze i kulinarne, oferta edukacyjna, zwiedzanie okolicznych atrakcji czy uczestniczenie w różnego rodzaju imprezach lokalnych.

Z szeroką ofertą agroturystyczną można zapoznać się odwiedzając strony internetowe stowarzyszeń agroturystycznych oraz ośrodków doradztwa rolniczego. Ten rodzaj wypoczynku promowany jest także na licznych lokalnych i regionalnych imprezach plenerowych tj. targi, festyny czy jarmarki. Największą tego typu imprezą targową są Międzynarodowe Targi Turystyki Wiejskiej i Agroturystyki AGROTRAVEL, które co roku w kwietniu odbywają się w Kielcach.

Turystyka na obszarach wiejskich ma coraz szerszą ofertę, dostosowaną do potrzeb szerokiego grona odbiorców. Sprzyja temu rozwój markowych produktów turystyki wiejskiej (wspierany przez liczne instytucje oraz samorządy województw) oraz rozwój produktów tradycyjnych i regionalnych.

Kobiety wiejskie

Polską wieś zamieszkuje 7,5 mln kobiet (miasta 12,2 mln kobiet) w tym w wieku produkcyjnym 4,4 mln. Kobiety na wsi stanowią 50,2% ogółu ludności, przy czym występuje nieznaczna nadwyżka liczby mężczyzn nad liczbą kobiet w grupie do 55 roku życia, natomiast powyżej tej granicy mamy do czynienia ze znaczną przewagą liczby kobiet nad mężczyznami. Według danych GUS na koniec czerwca 2010 r. współczynnik feminizacji w Polsce w miastach wynosił 111 natomiast na wsi 101. Z badań wynika, że kobiety aktywne zawodowo stanowią 56,5% ogółu kobiet mieszkających na wsi. Wykonując zawód rolniczką, kobieta przeważnie jest partnerem mężczyzny w pracy w gospodarstwie rolnym lub w prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej. Domeną kobiet wciąż pozostaje praca w gospodarstwie domowym oraz wychowywanie dzieci. Z danych statystycznych wynika jednak, że co piąte gospodarstwo rolne w Polsce jest kierowane przez kobietę.

Rola kobiet w rolnictwie wynika ze specyficznych funkcji, które realizuje rodzina rolnicza będąca jednocześnie wspólnotą konsumpcyjną i zespołem produkcyjnym oraz szczególnego powiązania gospodarstw domowych z rolniczym warsztatem pracy. Cechą charakterystyczną kobiet w rolnictwie jest różnorodność pełnionych ról zarówno rodzinnych jak i zawodowych, a wśród tych ostatnich niejednokrotnie łączenie pracy w gospodarstwie rolnym z dodatkową pracą zawodową lub prowadzeniem działalności pozarolniczej, a także praca na rzecz własnego środowiska.

Dla pozostania kobiet w rolnictwie ważne jest funkcjonowanie odpowiedniego systemu zabezpieczenia społecznego rolników. W Polsce wdrożony został taki system ubezpieczenia społecznego rolników, w którym współmałżonka rolnika definiuje się tak samo jak rolnika chyba, że ten małżonek nie pracuje w gospodarstwie rolnym ani w gospodarstwie domowym bezpośrednio związanym z tym gospodarstwem rolnym. Tego typu podejście systemowe pozwala na uzyskanie odpowiedniego zabezpieczenia w razie niezdolności do pracy wskutek choroby lub starości przez kobiety, które pracują wyłącznie w gospodarstwie domowym związanym z gospodarstwem rolnym.

Od lat dziewięćdziesiątych ub. stulecia wzrasta aktywność kobiet w działalności publicznej. Udział kobiet wśród radnych gmin wiejskich wzrósł z 9,2% w 1990r do 25,4% w 2010r. (w tym samym okresie w gminach miejskich wzrósł z 16,5% do 26,6%). Odnotowuje się tendencję wzrostu aktywności kobiet na poziomie sołectw. Około 30% sołtysów to kobiety.

Kobiety wiejskie w Polsce aktywnie uczestniczą w przeobrażaniu własnego otoczenia. Aktywność społeczno-obywatelska kobiet jest bardzo zróżnicowana. Jest to formalne członkostwo w różnych organizacjach, a także aktywność nieformalna. Główną organizacją kobiecą na obszarach wiejskich pozostają Kola Gospodyń Wiejskich, ale coraz większy jest udział kobiet w działających na rzecz społeczności lokalnych stowarzyszeniach, fundacjach i samorządzie rolniczym.

Różnorodność pełnionych przez kobiety wiejskie ról daje im szczególnie predyspozycje, aby w istotny sposób przyczynić się do postępu i innowacji oraz wzrostu jakości życia na obszarach wiejskich.

Kobiety na obszarach wiejskich wykazują wyższe aspiracje edukacyjne, z dużym zaangażowaniem działają na rzecz lokalnego środowiska, a trudności na lokalnym rynku pracy częściej niż mężczyźni motywują je do szukania zatrudnienia poza rolnictwem lub założenia własnej firmy. Powyższe cechy predysponują kobiety wiejskie do przejęcia roli katalizatora przemian społeczno-kulturowych i przemian ekonomicznych na terenach wiejskich.

Przykłady przedsiębiorczości prowadzonej przez kobiety są różnorakie: działalność rękodzielnicza, rzemieślnicza, agroturystyka, przetwarzanie i sprzedaż produktów rolniczych. Taki charakter pracy jest dla nich szczególnie atrakcyjny, pozwala bowiem łączyć obowiązki zawodowe z pracą w domu i wychowaniem dzieci. Łączenie pracy w rolnictwie z pracą pozarolniczą umożliwia prowadzenie mniej dochodowych gospodarstw i zapobiega wyludnianiu się niektórych regionów, a tym samym ich ekonomicznej i społecznej degradacji.

ROLNICZE INSTYTUCJE

AGENCJA RYNKU ROLNEGO

Agencja Rynku Rolnego

ARR od 22 lat wspiera sektor rolno-żywnościowy. Od akcesji, jako akredytowana agencja płatnicza, realizuje politykę interwencyjną na rynkach rolnych, administrując mechanizmami wspólnej polityki rolnej (WPR) zgodnie z zasadami określonymi w prawodawstwie unijnym i krajowym. Źródłem finansowania mechanizmów są Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji (EFRG) i budżet krajowy. ARR administruje także funduszami promocji produktów rolno-spożywczych.

Agencja realizuje zadania m.in. na podstawie ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o Agencji Rynku Rolnego i organizacji niektórych rynków rolnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 633) oraz statutu Agencji Rynku Rolnego, nadanego rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 lutego 2008 r. (Dz. U. Nr 30, poz. 181, z późn. zm.). W świetle przepisów prawa krajowego ARR jest od 1 stycznia 2012 r. agencją wykonawczą².

Działania ARR służą producentom rolnym, przetwórcom, eksporterom, a ta że – w coraz szerszym wymiarze – konsumentom, przyczyniając się do stabilizacji rynku rolno-żywnościowego oraz wzrostu konkurencyjności produktów rolno-spożywczych.

W ostatnich latach zwiększyła się rola realizowanych przez Agencję mechanizmów prospołecznych, wspierających konsumpcję i kształtowanie poprawnego modelu konsumpcji oraz promocję żywności (w tym produktów regionalnych, tradycyjnych, ekologicznych i objętych systemami jakości).

Wsparcie na rzecz sektora rolno-żywnościowego udzielone przez ARR od akcesji Polski do UE do końca czerwca 2012 r. wyniosło blisko 12,2 mld zł. W ramach tej kwoty 10,2 mld zł wydatkowano na realizację mechanizmów WPR i krajowych administrowanych przez ARR, 1,8 mld zł stanowiła wartość gotowych artykułów spożywczych przekazanych jako pomoc żywnościowa, a 158,9 mln zł wydatkowano z funduszy promocji produktów rolno-spożywczych. W 2011 r. wsparcie na rzecz sektora rolno-żywnościowego udzielone przez ARR wyniosło 1,2 mld zł.

Wsparcie finansowe kierowane do beneficjentów to niejedyny efekt realizowanych przez ARR zadań. Oprócz działań skutkujących płatnościami dla beneficjentów Agencja administruje również szeregiem mechanizmów niefinansowych – kwotowaniem produkcji mleka, mechanizmami handlu zagranicznego, a także mechanizmami monitorowania i kontroli procesu produkcji oraz przetwórstwa (na rynkach: wina, cukru, mleka i produktów mleczarskich, tytoniu, owoców i warzyw oraz w zakresie odnawialnych źródeł energii).

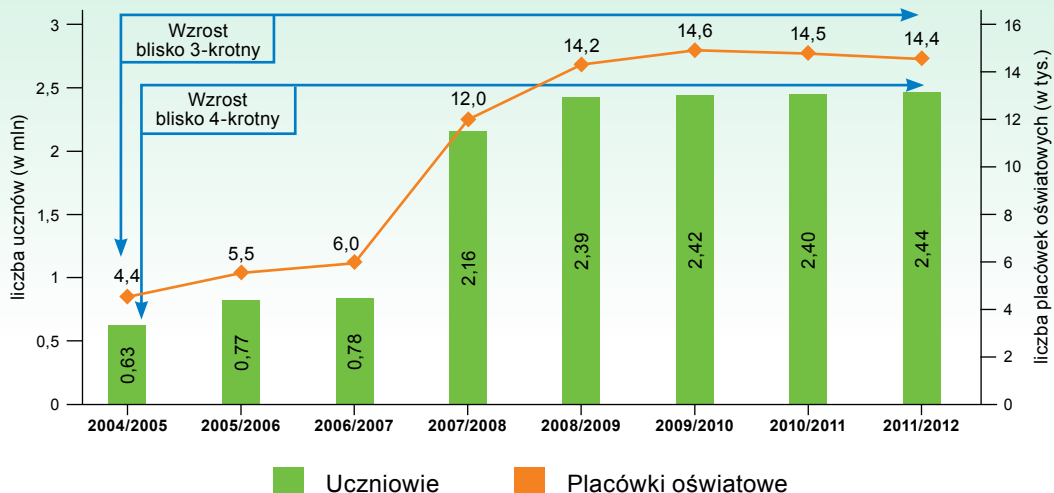
W Centralnym Rejestrze Przedsiębiorców prowadzonym w ARR wg stanu na 30 czerwca 2012 r. zostało zarejestrowanych łącznie 598 tys. beneficjentów.

Wspieranie konsumpcji

Systematycznie zwiększa się aktywność ARR skierowana na działania prospołeczne wspierające spożycie mleka i jego przetworów oraz kształtowanie poprawnego modelu konsumpcji wśród dzieci i młodzieży. Od roku szkolnego 2007/2008 Polska plasuje się na pierwszym miejscu wśród krajów UE pod względem ilości mleka i jego przetworów spożytych w placówkach oświatowych w ramach programu „Szklanka mleka”. Jest również liderem wykorzystania środków unijnych przeznaczonych na ten program.

² Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2009 r., Nr 157, poz. 1240, z późn. zm.).

Placówki oświatowe i dzieci oraz uczniowie w programie "Szkłanka Mleka"

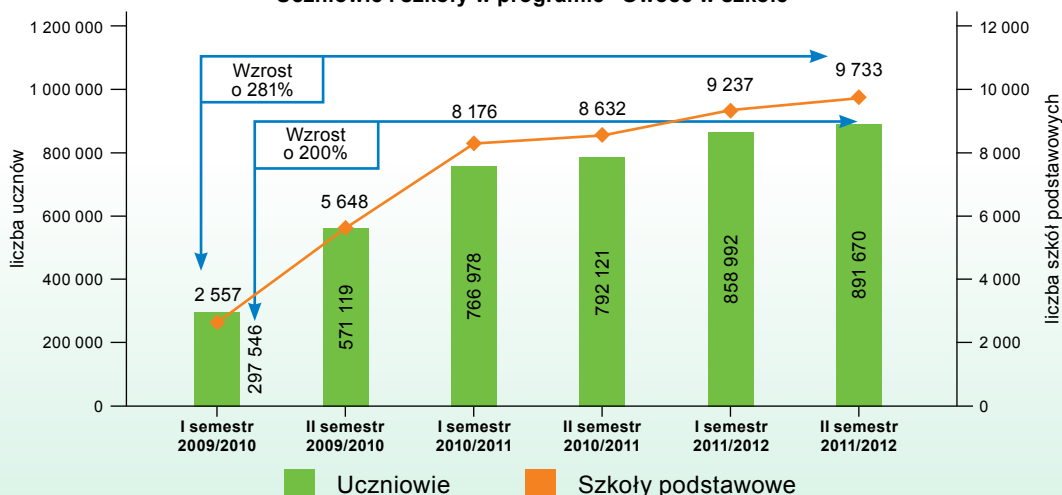
Źródło: dane ARR.

Z programu „Szkłanka mleka” w roku szkolnym 2010/2011 skorzystało w kraju blisko 2,4 mln dzieci i uczniów (39% ogółu uprawnionych), tj. 3,8 razy więcej niż w roku szkolnym 2004/2005 (w roku uruchomienia programu). W programie dominują uczniowie szkół podstawowych – w roku szkolnym 2010/2011 było to 1,7 mln uczniów (77% wszystkich uprawnionych dzieci ze szkół podstawowych w kraju). Dzieci i uczniowie korzystający z programu „Szkłanka mleka” w roku szkolnym 2010/2011 uczęszczali do ponad 14,5 tys. placówek oświatowych (tj. 3,3 razy większej liczby placówek niż w roku szkolnym 2004/2005).

W roku szkolnym 2011/2012 z programu skorzystało 2,44 mln dzieci i uczniów. Uczęszczali oni do 14,4 tys. placówek oświatowych (z tego 65% stanowiły szkoły podstawowe).

Od akcesji Polski do UE do końca czerwca 2012 r. dzieci i uczniowie spożyli w ramach programu „Szkłanka mleka” 312 tys. ton mleka i jego przetworów (tj. 1,2 mld szklanek mleka), a ARR na jego realizację wypłaciła 775 mln zł (z tego 528 mln zł w ramach dopłaty krajowej, 222 mln zł z tytułu dopłaty unijnej oraz 25 mln zł z Funduszu Promocji Mleka).

Uczniowie i szkoły w programie "Owoce w szkole"

Źródło: dane ARR.

Z roku na rok rośnie liczba dzieci i szkół podstawowych uczestniczących w programie „Owoce w szkole”. Od uruchomienia programu w roku szkolnym 2009/2010 liczba dzieci z niego korzystająca wzrosła 3-krotnie, a liczba szkół – blisko 4-krotnie. Celem programu jest długoterminowa zmiana nawyków żywieniowych u dzieci poprzez zwiększenie udziału owoców oraz warzyw w ich codziennej diecie, a także propagowanie zdrowego odżywiania poprzez działania towarzyszące – o charakterze edukacyjnym – realizowane w szkołach podstawowych. Program ma również przeciwdziałać niekorzystnym tendencjom dotyczącym otyłości i związanymi z nią chorobami wśród dzieci w UE.

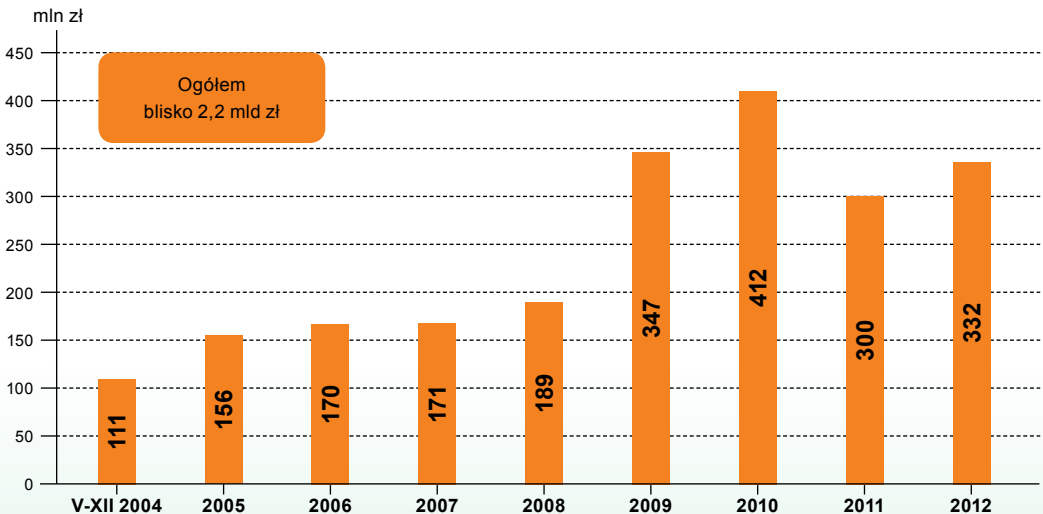
* Na podstawie umów podpisanych przez placówki oświatowe z zatwierdzonymi dostawcami owoców i warzyw do szkół podstawowych. W przypadku danych dotyczących szkół, od I semestru roku szkolnego 2010/2011 w każdym kolejnym semestrze wliczono również szkoły podstawowe samodzielnie pozyskujące i udostępniające dzieciom owoce oraz warzywa.

W II semestrze roku szkolnego 2011/2012 umowy ze 102 zatwierdzonymi dostawcami podpisało 9,7 tys. szkół podstawowych (o 5% więcej niż w I semestrze), a 6 zatwierdzonych szkół samodzielnie pozyskiwało i udostępniało owoce oraz warzywa. Z programu skorzystało 891,7 tys. dzieci (o 4% więcej niż w I semestrze), które stanowiły 72,2% grupy docelowej uczniów objętych programem. Najliczniej z programu korzystali uczniowie z województw mazowieckiego (116,8 tys. dzieci), śląskiego (102,7 tys.) i wielkopolskiego (86,1 tys.).

Budżet programu dla Polski w latach szkolnych 2009/2010-2012/2013 określony został na poziomie 12,3 mln EUR dla każdego roku szkolnego. W 75% (9,2 mln EUR) program jest finansowany ze środków UE, a w 25% (3,1 mln EUR) – z budżetu krajowego. Polska pod względem wysokości przyznanych z budżetu UE środków na realizację programu w roku szkolnym 2012/2013 plasuje się na czwartym miejscu po Włoszech, Niemczech i Rumunii. Od uruchomienia programu do końca czerwca 2012 r. ARR wypłaciła na jego realizację 93,3 mln zł. W ciągu trzech lat administrowania programem ARR udostępniła dzieciom ze szkół podstawowych bezpłatnie ponad 100 mln porcji owoców i warzyw.

Pomoc żywnościowa

Wysokość środków finansowych oraz wartość towarów żywnościowych z zapasów interwencyjnych przyznanych przez KE na realizację programu pomocy żywnościowej w Polsce

Źródło: dane ARR.

Od przystąpienia Polski do UE, Agencja corocznie uczestniczy w prospołecznym działaniu mającym na celu poprawienie bytu osób najuboższych w UE poprzez dostarczanie im gotowych artykułów spożywczych.

Komisja Europejska przyznała Polsce łącznie 2,19 mld zł na realizację w latach 2004-2012 dziewięciu programów pomocowych w ramach mechanizmu „Dostarczanie nadwyżek żywności najuboższej ludności Unii Europejskiej”. Przyznana pomoc objęła również wartość ponad 1,3 mln ton produktów żywnościowych przejętych z zapasów interwencyjnych UE (ryżu nietuskanego, zboża, masła, cukru, odtłuszczonego mleka w proszku). Każdego roku pomoc żywnościowa w ramach mechanizmu administrowanego przez ARR trafiała do blisko 4 mln potrzebujących osób.

Od akcesji przekazano dla najuboższych 258 mln litrów mleka i 474 tys. ton pozostałych artykułów spożywczych, obejmujących 30 gotowych artykułów spożywczych m.in.: makarony, mąkę pszenną, kaszę jęczmienną, ryż biały, cukier biały, sery podpuszczkowe dojrzewające, sery topione, mleko UHT, płatki kukurydziane, dżemy, dania gotowe.

W dostarczaniu żywności uczestniczą cztery główne organizacje charytatywne (Federacja Polskich Banków Żywności, Caritas Polska, Polski Komitet Pomocy Społecznej, Polski Czerwony Krzyż) oraz ok. 8-10 tys. lokalnych organizacji. ARR od akcesji Polski do UE do końca czerwca 2012 r. wydatkowała 753 mln zł na zakup artykułów spożywczych oraz pokrycie kosztów transportowych i administracyjnych.

Wspierania promocji żywności

Zwiększa się zaangażowanie Agencji Rynku Rolnego w działania dotyczące promocji produktów rolno-spożywczych i informacji o tych produktach. Od akcesji Polski do UE do końca czerwca 2012 r. Agencja uczestniczyła w realizacji 19 branżowych kampanii w ramach realizacji mechanizmu WPR „Wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych”.

W latach 2004-2011 ARR zrealizowała 9 kampanii promocyjno-informacyjnych, tj.: „Marchewka” (promująca soki marchwiowe na rynkach Bułgarii i Rumunii), „Oryginalność pod ochroną” (dotycząca wspólnotowego systemu oznaczeń produktów regionalnych i tradycyjnych), „Mrożonki pełne natury” (promująca mrożone owoce i warzywa), „Rolnictwo ekologiczne” (dotycząca rolnictwa ekologicznego i jego produktów), „Życie miodem słodzone” (promująca miód i produkty pszczelarskie), „Stawiam na mleko i produkty mleczne” (promująca na rynku polskim mleko i jego przetwory), „Stół pełen smaków” (promująca polskie mięso i jego przetwory na rynkach USA oraz Korei Południowej), „Mięso i jego produkty – tradycja i smak” (promująca polskie mięso i jego przetwory na rynkach ukraińskim, japońskim i chińskim) oraz „5 x dziennie warzywa i owoce” (promująca zdrową i racjonalną dietę z uwzględnieniem spożywania codziennie owoców i warzyw oraz soków, skierowaną do kobiet oraz dzieci w wieku szkolnym).

W 2012 r. Agencja Rynku Rolnego realizuje 10 programów promocyjno-informacyjnych. Należą do nich:

- „Kampania informacyjna na temat mięsa wieprzowego (świeżego, schłodzonego lub mrożonego) produkowanego zgodnie z krajowym systemem jakości Pork Quality System – PQS” (skierowany na rynek polski, budżet – 3,7 mln EUR);
- „Europejski stół – tradycja, nowoczesność, jakość” (realizowany na rynkach Rosji, Ukrainy, Chin, Singapuru i Tajlandii, budżet – 3,1 mln EUR, dotyczy świeżego, schłodzonego lub mrożonego mięsa i jego przetworów, w tym wołowiny, cielęciny lub wieprzowiny);
- „Tradycja, jakość i europejski smak” (skierowany na rynki Korei Południowej, USA, Wietnamu, budżet – 3,5 mln EUR, dotyczy świeżej, schłodzonej lub mrożonej wołowiny i wieprzowiny oraz przetworów spożywczych wytwarzanych na bazie tych produktów);
- „Pokochaj olej rzepakowy” (realizowany na rynkach Polski i Łotwy, budżet – 1,6 mln EUR);
- „5 porcji warzyw, owoców lub soku” (skierowany na rynki Polski i Rumunii, budżet – 3,8 mln EUR, kontynuacja kampanii „5 x dziennie warzywa i owoce”);
- „Nowa jakość w drobiarstwie” (realizowany na rynkach Polski i Niemiec, budżet – 4 mln EUR, dotyczy mięsa drobiowego wytwarzanego w systemie jakości QAFP);
- „Makarony Europy” (skierowany na rynek Ukrainy, budżet – 3 mln EUR);
- „Jabłka każdego dnia” (realizowany na rynkach Rosji i Ukrainy, budżet – 4 mln EUR);
- „Mam kota na punkcie mleka” (skierowany na rynek polski, budżet – 2,4 mln EUR);
- „QMP – wołowina zawsze dobra” (realizowany na rynku polskim, budżet – 1,6 mln EUR).

Wsparcie finansowe udzielone organizacjom branżowym od akcesji do końca czerwca 2012 r. wyniosło 88,4 mln zł, z tego 53 mln zł pochodziło z budżetu UE, a 35,4 mln zł z budżetu krajowego.

ARR realizuje działania promocyjne i informacyjne w ramach PROW 2007-2013, których celem jest wspieranie grup producentów żywności w działalności informacyjnej i promocyjnej na rzecz pro-

duktów wytwarzanych w ramach systemów jakości żywności, zwiększenie zainteresowania konsumentów tematyką jakości żywności, jej specyficznymi właściwościami i zaletami, jak również wysokim standardem dobrostanu zwierząt itp.

O wsparcie mogą się ubiegać grupy producentów związane z systemami jakości: Wspólnotowym systemem certyfikacji produktów regionalnych i tradycyjnych (obejmującym System Chronionych Nazw Pochodzenia i Chronionych Oznaczeń Geograficznych oraz System Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności), Rolnictwem ekologicznym, Integrowaną Produkcją oraz systemem Jakość Tradycja.

Od września 2009 r. możliwe jest składanie w Centrali ARR wniosków o przyznanie pomocy na działania promocyjne i informacyjne dotyczące produktów rolnych wysokiej jakości, na które przeznaczono 10 mln EUR. ARR odpowiedzialna jest za przyjmowanie i rozpatrywanie projektów oraz zawieranie umów i rozliczanie działań (takich jak opracowywanie broszur lub materiałów reklamowych), natomiast wypłata środków finansowych dokonywana jest przez ARiMR. Realizacja tych działań nie może trwać dłużej niż 2 lata. Od uruchomienia mechanizmu do 30 czerwca 2012 r. zawarto 13 umów na kwotę 2,8 mln zł i rozliczono 8 umów na kwotę 1,2 mln zł.

W dniu 14 maja 2012 r. Ministerstwo Gospodarki zawarło z ARR umowę na przygotowanie oraz realizację koncepcji Branżowego Programu Promocji Branży Polskich Specjalności Żywnościowych w zakresie realizowanego projektu systemowego „Promocja polskiej Gospodarki na rynkach międzynarodowych” w ramach Poddziałania 6.5.1. Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka.

Celem działań ARR będzie wykreowanie nowych, silnych marek, które będą rozpoznawalne na świecie i kojarzone z Polską, poprzez stworzenie przedsiębiorcom możliwości kompleksowej i usystematyzowanej promocji ich produktów za granicą. Wdrożenie prowadzonego przez ARR programu branżowego przewidziane jest na lata 2012-2015. Obejmować on będzie swoim zasięgiem następujące rynki docelowe: Rosję, Niemcy, Chiny, Francję, Ukrainę oraz Zjednoczone Emiraty Arabskie. Działania promocyjne objęte projektem przeznaczone są dla przedsiębiorców, którzy prowadzą działalność w sektorze przetwórstwa (mięsa, mleka, owoców i warzyw, kawy i herbaty) oraz w sektorze produkcji (serów, soków z owoców i warzyw, produktów przemiatu zbóż, pieczywa, wyrobów ciastkarskich i ciastek, makaronów, kakao, czekolady i wyrobów cukierniczych, wódki, cydru i pozostałych win owocowych, piwa oraz innych niedestylowanych napojów fermentowanych).

Zgodnie z art. 11 ust. 3a ustawy o Agencji Rynku Rolnego i organizacji niektórych rynków rolnych, ARR prowadzi również działania w zakresie promocji produktów rolnych i rolno-spożywczych, w szczególności produktów rolnictwa ekologicznego, produktów regionalnych i tradycyjnych oraz innych wytwarzanych w ramach uznanych systemów jakości żywności m.in. poprzez:

- prowadzenie działań edukacyjnych dotyczących zasad prawidłowego żywienia, mających na celu promowanie spożycia określonych produktów rolno-spożywczych, publikowanie broszur i wydawnictw promujących polskie produkty regionalne oraz tradycyjne, a także polską kuchnię,
- organizowanie spotkań grupowych z producentami żywności wysokiej jakości połączonych z prezentacją produktów i degustacją.

Obsługa funduszy promocji produktów rolno-spożywczych

ARR administruje dziewięcioma funduszami promocji produktów rolno-spożywczych, tj. mleka, mięsa wieprzowego, mięsa wołowego, mięsa końskiego, mięsa owczego, ziarna zbóż i przetworów zbożowych, owoców i warzyw, mięsa drobiowego i ryb.

Fundusze promocji zostały utworzone w celu wspierania marketingu rolnego, wzrostu spożycia oraz promocji produktów rolno-spożywczych. Cele te są realizowane w szczególności poprzez prowadzenie kampanii informacyjnych i promocyjnych, a także poprzez: edukację grup docelowych (głównie młodzieży i dzieci), prowadzenie badań naukowych, rynkowych i prac rozwojowych w zakresie poprawy jakości produktów spożywczych, finansowanie szkoleń dla producentów i przetwórców, jak również poprzez wsparcie krajowych organizacji branżowych. Rachunki bankowe poszczególnych funduszy zasilane są z wpłat naliczanych, pobieranych i przekazywanych przez przedsiębiorców funkcjonujących w danym sektorze produkcji.

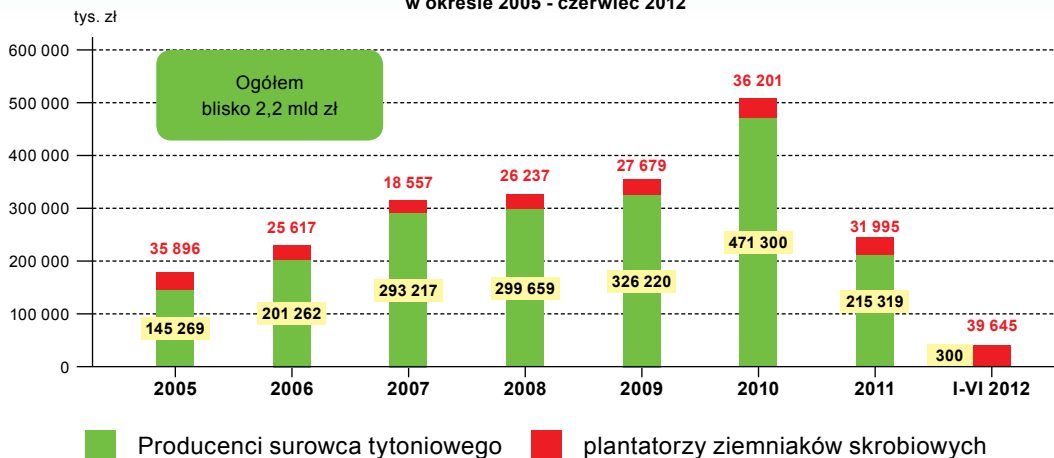
Od 2009 r. do czerwca 2012 r. na rachunkach funduszy zgromadzono ogółem blisko 112,8 mln zł. Na finansowanie zadań wypłacono środki finansowe w wysokości 83,5 mln zł. Środkami funduszy zarządzają powołane dla każdego funduszu Komisje Zarządzające, zaś rola ARR polega na zapewnieniu administracyjnej obsługi funduszy.

Wspieranie producentów i przetwórców rolnych

W ramach realizacji płatności uzupełniających (dla producentów surowca tytoniowego i plantatorów ziemniaków skrobiowych) od 1 maja 2004 r. do końca czerwca 2012 r. Agencja Rynku Rolnego wydatkowała z tytułu płatności związanej i niezwiązanej z produkcją 2,2 mld zł, z tego 2 mld zł (89%) stanowiły wypłaty dla producentów surowca tytoniowego, a 241,8 mln zł (11%) – dla producentów rolnych w sektorze skrobi ziemniaczanej.

Na rynku tytoniu z tytułu płatności niezwiązanej z produkcją za rok 2011, ARR objęła wsparciem finansowym 13,4 tys. producentów rolnych. Płatności związane z produkcją na rynku skrobi ziemniaczanej w 2012 r. zrealizowano na podstawie 3,9 tys. decyzji, a płatności niezwiązane z produkcją – 4,1 tys. decyzji.

Środki finansowe wypłacone przez ARR na płatności uzupełniające w okresie 2005 - czerwiec 2012

Źródło: dane ARR.

Od akcesji Polski do UE, ARR zakupiła w ramach interwencji 2 136,6 tys. ton zbóż (w latach 2004-2006 i 2009-2010), 213 tys. ton cukru (w latach 2005-2006), 20,5 tys. ton mleka w proszku (2009 r.) i 6,5 tys. ton masła (lata 2005-2006 i 2009 r.). Łączne wydatki poniesione przez Agencję na zakup, przechowywanie i transport ww. produktów wyniosły ponad 1,9 mld zł.

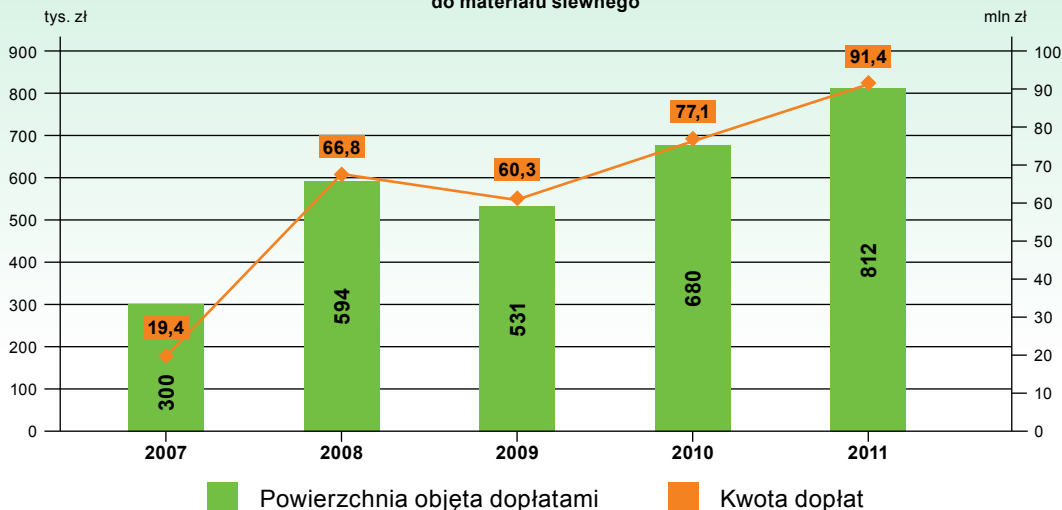
Dwukrotnie od akcesji Polski do UE uruchamiany był przez Komisję Europejską mechanizm „Dopłaty do prywatnego przechowywania wieprzowiny”, a ARR wypłaciła z tego tytułu ogółem 24,2 mln zł, z tego:

- w 2007 r. – w związku ze znacznym pogorszeniem się w krajach UE ekonomicznych warunków chowu trzody chlewnej Agencja rozliczyła 58 umów i wypłaciła przedsiębiorcom 9,2 mln zł do 5,9 tys. ton przechowywanego mięsa wieprzowego;
- w 2011 r. – w związku z trudną sytuacją unijnego sektora trzody chlewnej wywołaną wzrostem cen pasz, kryzysem dioksynowym w Niemczech i gwałtownym spadkiem cen mięsa w wielu państwach członkowskich UE, ARR rozliczyła 92 umowy na przechowywanie 9 tys. ton zróżnicowanego asortymentu wieprzowiny na kwotę blisko 15 mln zł.

Od 2007 r. ARR w ramach realizacji mechanizmu „Dopłaty do materiału siewnego” rekompensuje rolnikom część kosztów zakupu materiału siewnego kategorii elitarny lub kwalifikowany następujących gatunków roślin uprawnych: pszenicy zwyczajnej, żyta, jęczmienia, pszenżyta, owsa, łubinu, grochu siewnego, bobiku, wyki siewnej i ziemniaków. Dopłaty mają głównie charakter pomocy de minimis w rolnictwie.

Liczba składanych przez rolników wniosków wykazywała tendencję wzrostową – w 2010 r. była o ponad 30% wyższa niż w 2009 r., a w 2011 r. – o 4,5% wyższa niż w 2010 r. W 2012 r. producenci rolni złożyli w Agencji o 1,3% wniosków więcej niż w 2011 r. Systematycznie rośnie również wsparcie finansowe ARR kierowane na dopłaty do materiału siewnego – w 2007 r. wyniosło ono 19,4 mln zł, podczas gdy w 2011 r. wypłacono rolnikom 91,4 mln zł. Od uruchomienia mechanizmu dopłat do materia-

Kwota wydatków ARR i powierzchnia, do której udzielono dopłat do materiału siewnego

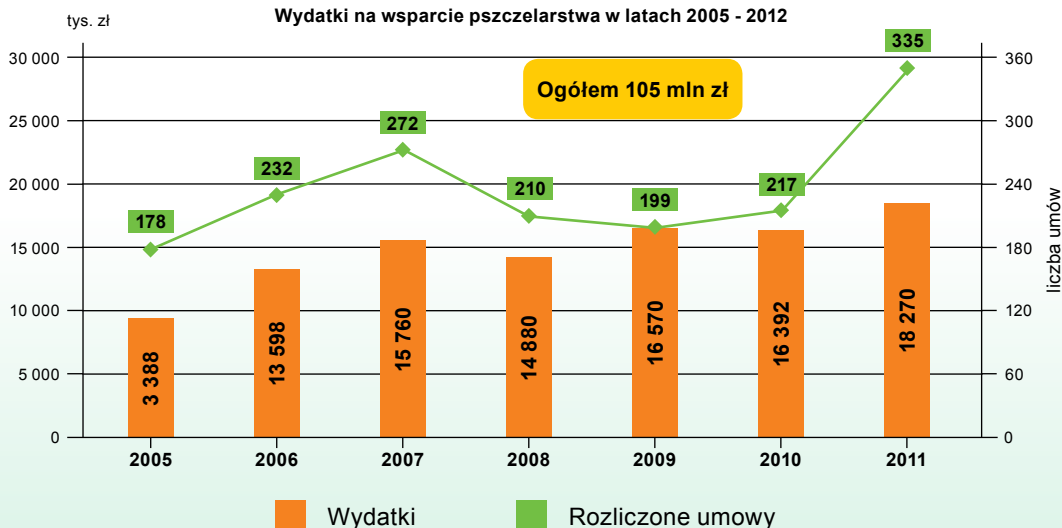

Źródło: dane ARR.

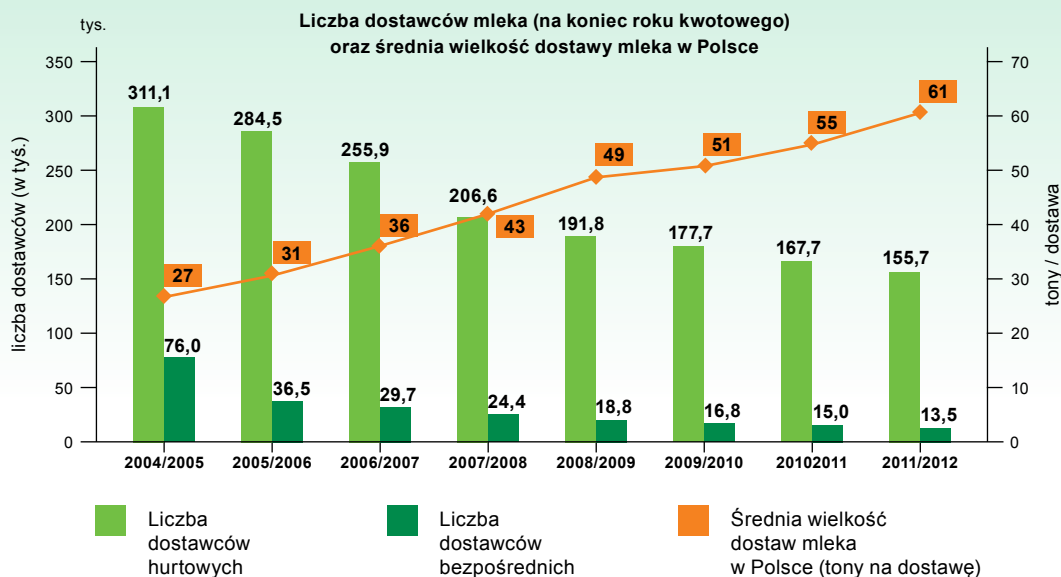
łu siewnego do 30 czerwca 2012 r. producenci zbóż, ziemniaków i roślin strączkowych złożyli w ARR 303 tys. wniosków o przyznanie dopłat. Łącznie w ww. okresie Agencja wypłaciła rolnikom 348,3 mln zł.

Agencja wspiera rynek produktów pszczelich poprzez zwrot kosztów poniesionych na realizację Krajowych Programów Wsparcia Pszczelarstwa w Polsce przez podmioty uprawnione (związki, stowarzyszenia, zrzeszenia i spółdzielnie pszczelarskie). Od 2005 r. do końca czerwca 2012 r. ARR w ramach realizacji mechanizmu wsparcia rynku produktów pszczelich wypłaciła 105,4 mln zł, głównie na zakup leków przeciwko warrozie oraz zakup pszczół. Poniesione wydatki zostały sfinansowane po 50% przez budżet krajowy i unijny. Działania ARR realizowane w sektorze pszczelarstwie sprzyjają poprawie warunków produkcji, jakości i zbytu produktów pszczelich, a tym samym rozwojowi branży pszczelarskiej.

Wydatki na wsparcie pszczelarstwa w latach 2005 - 2012

Źródło: dane ARR.

Źródło: dane ARR.

ARR zarządza systemem kwotowania produkcji mleka, w którego ramach obsługuje 155,7 tys. hurtowych i 13,5 tys. bezpośrednich dostawców mleka oraz corocznie wydaje ok. 200 tys. decyzji administracyjnych. ARR prowadzi działania dotyczące: rozdziału krajowej rezerwy kwoty krajowej, obsługi transferów i konwersji kwot indywidualnych, zmniejszania lub cofnięcia kwot indywidualnych, monitorowania ilości mleka lub przetworów mlecznych wprowadzonych na rynek oraz stopnia wykorzystania kwot krajowych, monitorowania liczby producentów mleka w kraju, monitorowania zawartości tłuszczu w mleku, kontroli ilości mleka wprowadzonego do obrotu w danym roku kwotowym oraz rejestracji podmiotów skupujących mleko.

W okresie ośmiu lat funkcjonowania w Polsce mechanizmu kwotowania produkcji mleka, przyznana Polsce kwota krajowa wzrosła o 10% (z 8,96 mld kg w roku kwotowym 2004/2005 do 9,86 mld kg w roku kwotowym 2011/2012), natomiast liczba dostawców hurtowych mleka zmniejszyła się o połowę, a dostawców bezpośrednich o ponad 80%. Przełożyło się to na 2,5-krotne zwiększenie średniej kwoty indywidualnej przypadającej na producenta mleka (z 24 tys. kg na 60 tys. kg KI), co świadczy o postępującej koncentracji produkcji mleka.

W roku kwotowym 2012/2013 kwota krajowa przysługująca Polsce (o 1% większa niż w roku kwotowym 2011/2012) wynosi 9,96 mld kg i jest szóstą co do wielkości kwotą produkcji mleka w UE.

W latach 2007-2009 ARR wypłaciła 154,1 mln zł rekompensat za zrzecanie się kwot mlecznych skierowanych na przebranzowienie dla 21,5 tys. niskotowarowych producentów mleka.

Na skutek reformy prowadzonej na rynku cukru ARR w ramach restrukturyzacji przemysłu cukrowniczego w 2009 r. dokonała wypłaty całości pomocy restrukturyzacyjnej na rzecz producentów cukru, w wysokości 1,29 mld zł (10% otrzymanego wsparcia finansowego producenci cukru przekazali na rzecz 26,6 tys. plantatorów i 94 usługodawców).

ARR w zakresie dywersyfikacji przemysłu cukrowniczego od 2010 r. wypłaca pomoc w ramach Krajowego Programu Restrukturyzacji (KPR). Przyznana Polsce kwota pomocy na rzecz dywersyfikacji wynosi 34,4 mln EUR i przeznaczona jest na dwa kierunki działań, z tego 23,7 mln EUR na działanie „Modernizacja gospodarstw rolnych” (na wsparcie zakupu przez gospodarstwa nowych maszyn i urządzeń do produkcji rolnej w celu zmiany profilu działalności rolniczej na inny niż uprawa buraków cukrowych) oraz 10,7 mln EUR na działanie „Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej” (na wsparcie inwestycji ukierunkowanych na przetwarzanie produktów rolnych na cele energetyczne).

„Modernizacja gospodarstw rolnych”

Refundacją objętych może być do 40% kosztów kwalifikowalnych zakupu nowych maszyn i urządzeń do produkcji rolnej. Maksymalna wysokość pomocy na jedno gospodarstwo i jednego wnioskodawcę wynosi 50 tys. zł. Od 2010 r. do końca czerwca 2012 r. w ramach tego działania ARR wypłaciła 2 879 wnioskodawcom 89,3 mln zł pomocy (w I półroczu 2012 r. do 803 producentów rolnych trafiło 21,6 mln zł).

„Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej”

Działanie to skierowane jest do mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw oraz przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 750 pracowników lub posiadających obrót roczny nieprzekraczający 200 mln EUR, które będą realizować inwestycje na terenach gmin objętych procesem restrukturyzacji. W ramach tego działania do końca czerwca 2012 r. dokonano wypłaty pomocy w wysokości 22,3 mln zł na rzecz 16 wnioskodawców, którzy zrealizowali inwestycje dotyczące zakupu maszyn i urządzeń do produkcji brykietu i peletu. W I półroczu 2012 r. (do końca czerwca) pomoc finansowa w wysokości 10,7 mln zł została przekazana 4 przedsiębiorcom.

Ze środków KPR na realizację działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” i działania „Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej” ARR w okresie styczeń 2010 - czerwiec 2012 wypłaciła 2 895 beneficjentom ogółem 111,6 mln zł.

W ramach mechanizmu „Monitorowanie produkcji oraz opłaty na rynku cukru” corocznie są naliczane i pobierane opłaty produkcyjne za dany rok gospodarczy. W 2011 r. zostały pobrane opłaty za rok 2010/2011 w wysokości 68,2 mln zł od producentów cukru i izoglukozy. W 2012 r. wysokość pobranych opłat cukrowych za rok 2011/2012 wyniosła 75,4 mln zł.

W okresie maj 2004 - czerwiec 2012 ARR realizowała dopłaty w ramach kwotowania produkcji skrobi ziemniaczanej (premie produkcyjne), które wyniosły łącznie 76,3 mln zł i zostały wypłacone do ponad 860 tys. ton wyprodukowanej skrobi ziemniaczanej. Agencja w 2011 r. wydała 613 decyzji w sprawie przyznania premii produkcyjnych, a w I półroczu 2012 r. – 465 decyzji.

W ramach dopłat do przetwórstwa słomy lnianej i konopnej na włókno ARR od akcesji do końca czerwca 2012 r. wypłaciła przetwórcom 2,8 mln zł do 6,8 tys. ton włókna lnianego i konopnego.

W zakresie przydzielonej Polsce maksymalnej gwarantowanej ilości wyprodukowanego suszu paszowego wynoszącej 13 538 ton, w odniesieniu do której może zostać przyznana pomoc, ARR od akcesji do końca czerwca 2012 r. wypłaciła 5,7 mln zł. Z pomocy corocznie mogło skorzystać 8 zatwierdzonych przez ARR przedsiębiorstw przetwórczych.

W latach 2004-2006 ARR na rynku mleka udzieliła dopłat do: zakupu masła przez instytucje i organizacje niedochodowe – 1,1 mln zł, przetwórstwa masła, masła skoncentrowanego i śmietanki – 0,4 mln zł, prywatnego przechowywania serów – 0,2 mln zł i prywatnego przechowywania masła – 92 tys. zł.

Ze względu na mniejszy popyt eksportowy i dużą nadprodukcję polscy przedsiębiorcy w 2012 r. korzystali z dopłat do prywatnego przechowywania masła. W okresie siedmiu miesięcy 2012 r. do Agencji wpłynęły 34 wnioski na prywatne przechowywanie 772 ton masła. Od 1 stycznia do 29 lipca 2012 r. w całej UE do przechowywania zgłoszono blisko 123 tys. ton masła, tj. o ok. 34% więcej niż w porównywalnym okresie 2011 r. Masło wprowadzono do magazynów w Holandii, Niemczech, Irlandii, we Francji, w Belgii, Wielkiej Brytanii, Danii, Szwecji, Hiszpanii, Polsce, Austrii, Rumunii i na Litwie.

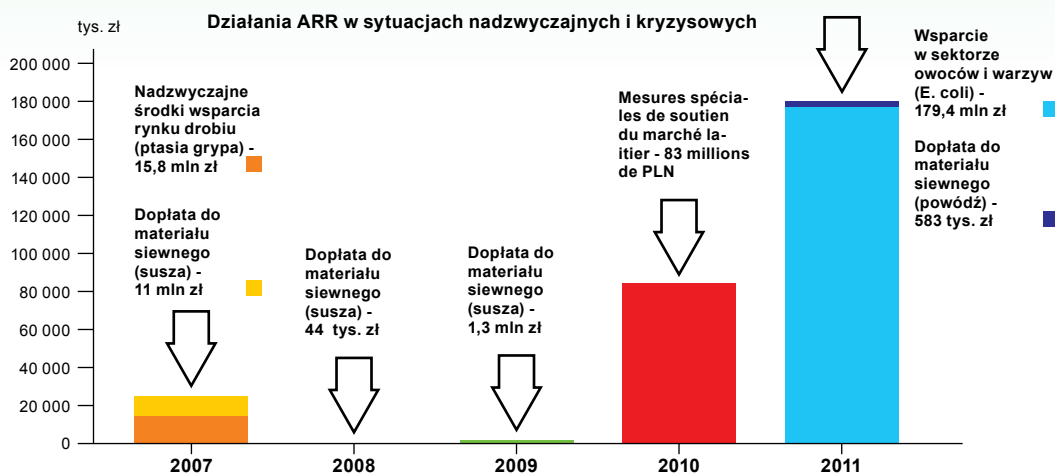
W okresie maj 2004 - lipiec 2012 ARR wystawiła 1,6 tys. certyfikatów na 36,6 tys. ton masła i 96 certyfikatów na 2,7 tys. ton OMP, przeznaczonych do wykorzystania w ramach mechanizmów WPR (dopłat do prywatnego przechowywania i zakupów interwencyjnych) w innych państwach członkowskich UE.

Na rynku wina, wg stanu na 30 czerwca 2012 r. (tj. w roku gospodarczym 2011/2012), w ewidencji prowadzonej przez Prezesa ARR znajdowało się 26 producentów lub przedsiębiorców niebędących producentami, wyrabiających wino (przeznaczone do wprowadzenia do obrotu) z winogron pozyskanych z upraw winorośli znajdujących się na terenie Polski. Wymienione podmioty wprowadziły do obrotu w poprzednim roku gospodarczym 2010/2011 – 248 hl wina wyrobionego z winogron pochodzących z upraw winorośli położonych na terytorium Polski. Winnice znajdujące się w ewidencji Prezesa ARR zajmowały w roku gospodarczym 2011/2012 powierzchnię 58,6 ha. Powierzchnia upraw winorośli, z której dokonano zbioru 683,93 kwintali winogron, wyniosła 20,98 ha. Produkcja wina gronowego

z zebranych winogron w roku gospodarczym 2011/2012 wyniosła 428,47 hl. Ponadto do dnia 30 czerwca 2012 r. wydano 13 decyzji o wpisie do ewidencji producentów i przedsiębiorców wyrabiających wino z winogron pozyskanych z upraw winorośli położonych na terytorium Polski w nowym roku gospodarczym 2012/2013.

Działania w sytuacjach kryzysowych i nadzwyczajnych

Niestabilność rynków rolnych i powtarzające się sytuacje kryzysowe spowodowane anomaliami klimatycznymi, chorobami zwierząt, zakażeniami produktów itp. wymagają podejmowania szybkich działań w zakresie wsparcia producentów dotkniętych stratami. ARR posiada znaczne doświadczenie w administrowaniu tego typu działaniami.

Źródło: dane ARR.

Rodzaje wsparcia udzielonego przez ARR producentom rolnym w sytuacjach nadzwyczajnych i kryzysowych:

- w 2011 r. w wyniku kryzysu na rynku owoców i warzyw spowodowanego bakterią *Escherichia coli* (EHEC), który przyczynił się do ograniczenia spożycia świeżych owoców i warzyw w UE, ARR przekazała ponad 4,7 tys. producentów warzyw kwotę 179,4 mln zł. Wsparciem objęto blisko 2,1 tys. ha upraw warzyw, głównie ogórków i pomidorów;
- w ramach dopłat do materiału siewnego z tytułu szkód powstałych w gospodarstwach rolnych w wyniku powodzi, obsunięcia się ziemi lub huraganu w 2010 r. – do końca 2011 r. wypłacono 583 tys. zł;
- w 2010 r. z tytułu przyznanych Polsce przez KE szczególnych środków wspierania rynku mleczarskiego ARR wypłaciła 83 mln zł ponad 91,6 tys. krajowych producentów mleka, którzy w wyniku kryzysu finansowo-gospodarczego ponieśli znaczące straty i utracili płynność finansową;
- z tytułu dopłat do materiału siewnego dla rolników dotkniętych suszą w 2006 r. i 2008 r. ARR wypłaciła 12,4 mln zł w latach 2007-2009;
- dla producentów jaj i drobiu wydatkowano 15,8 mln zł, rekompensując straty spowodowane ptasią grypą w latach 2006-2007.

Działania w zakresie odnawialnych źródeł energii

W ramach monitorowania rynku biokomponentów i biopaliw ciekłych, na dzień 30 czerwca 2012 r. w prowadzonym przez ARR rejestrze wytwórców znajdowało się 36 podmiotów wykonujących działalność gospodarczą w zakresie wytwarzania, magazynowania lub wprowadzania do obrotu biokomponentów (ich produkcję w 2011 r. prowadziło 15 podmiotów, które wytworzyły łącznie 578 mln litrów biokomponentów). W rejestrze rolników wytwarzających biopaliwa ciekłe na własny użytek na koniec czerwca 2012 r. znajdowało się 17 rolników (w 2011 r. – 8 rolników, którzy wyprodukowali łącznie 25,4 tys. litrów estrów metylowych).

ARR monitoruje produkcję biogazu rolniczego. Na 30 czerwca 2012 r. zarejestrowane były 24 biogazownie o łącznej mocy 25,2 MW energii elektrycznej i 25,7 MW ciepła. W 2011 r. w procesie fermentacji metanowej 16 biogazowni wytworzyło łącznie 36,6 mln m³ biogazu rolniczego, z którego wyprodukowano 73,4 GWh energii elektrycznej i 88,8 GWh ciepła.

Agencja kontroluje również wykorzystanie roślin energetycznych. Na 30 czerwca 2012 r. zarejestrowanych było 206 podmiotów skupujących i 266 pierwszych jednostek przetwórczych.

Rolnicy, którzy założyli plantacje wieloletnich roślin energetycznych (wierzby, topoli, miskanta oraz ślazuwca pensylwańskiego) w latach 2008-2009 mogli ubiegać się w ARR o zwrot części poniesionych kosztów. Agencja wypłaciła 106 beneficjentom 8,9 mln zł do założenia 1,9 tys. ha plantacji trwałych roślin energetycznych.

Administrowanie obrotem towarowym z zagranicą

Agencja Rynku Rolnego wspiera eksport produktów rolno-spożywczych do krajów trzecich. Od wstąpienia Polski w strukturę UE do 30 czerwca 2012 r. wystawiła łącznie 47,6 tys. pozwoleń na wywóz/przywóz towarów rolno-spożywczych, w tym 36,4 tys. pozwoleń na wywóz. Wśród pozwoleń na wywóz wystawiono 28,8 tys. pozwoleń z refundacją, najwięcej na rynku mięsa czerwonego (15,1 tys.) oraz świeżych owoców i warzyw – 5,3 tys. (od 2009 r. refundacje na tym rynku zostały zniesione).

ARR od akcesji wypłaciła eksporterom wywożącym towary do krajów trzecich blisko 2,1 mld zł refundacji wywozowych, w tym najwięcej do cukru (1,2 mld zł), mięsa czerwonego (351,8 mln zł) oraz przetworów mlecznych (334,2 mln zł).

Pozyskiwane przez Agencję informacje na temat możliwości rozwoju współpracy handlowej i inwestycyjnej z podmiotami z innych państw, w tym na temat preferencyjnych warunków eksportu, są na bieżąco przekazywane polskim przedsiębiorcom za pośrednictwem serwisu internetowego ARR www.arr.gov.pl (zakładka „Informacje dotyczące wsparcia wymiany handlowej z zagranicą”) oraz dystrybuowane do związków, zrzeszeń i stowarzyszeń producentów i przetwórców za pośrednictwem poczty elektronicznej (eksporter@arr.gov.pl).

Funkcja informacyjna

Agencja Rynku Rolnego gromadzi, analizuje, przetwarza oraz udostępnia dane rynkowe dotyczące produktów rolno-żywnościowych. Prowadzi również działania informacyjne umożliwiające szeroki dostęp do informacji o mechanizmach administrowanych przez ARR i warunkach uczestnictwa w tych mechanizmach oraz o sytuacji na rynku rolno-żywnościowym. Działania te służą jak najlepszemu przygotowaniu beneficjentów do wykorzystania środków unijnych i krajowych. Wśród upowszechnianych informacji ważną rolę pełnią wydawnictwa (broszury i Biuletyn Informacyjny ARR), a także cykliczne raporty rynkowe oraz opracowania analityczno-prognostyczne prezentujące sytuację podaży-popytu i cenową na rynku rolnym (udostępniane są szerokiej grupie odbiorców na stronie internetowej Agencji Rynku Rolnego www.arr.gov.pl w zakładce „Analizy i prognozy rynkowe”).

Współpraca z zagranicą

Działania Agencji Rynku Rolnego w ramach współpracy z zagranicą, mające na celu merytoryczne oraz techniczne wsparcie instytucji sektora rolnego, koncentrują się na trzech głównych obszarach aktywności: udziale w procesie upraszczania WPR, realizacji projektów programów pomocy dla krajów trzecich oraz wsparciu krajowych przedsiębiorców w rozwoju wymiany towarowej z zagranicą.

W ramach współpracy z agencjami płatniczymi UE i Komisją Europejską, Agencja czynnie uczestniczy w przygotowaniach propozycji uproszczeń przepisów wykonawczych prawodawstwa UE, prezentując je na posiedzeniach grup roboczych KE i konferencjach dyrektorów unijnych agencji płatniczych.

Działania ARR związane z udzielaniem wsparcia w ramach programów pomocowych, ze środków wspólnotowych na rzecz krajów spoza UE, koncentrują się przede wszystkim na dostarczaniu wiedzy eksperckiej dla instytucji sektora rolnego krajów, takich jak: Chorwacja, Serbia, Mołdawia, a także Ukraina.

Agencja uczestniczy w wielu konferencjach i spotkaniach poświęconych poszerzaniu współpracy międzynarodowej oraz rozwojowi handlu produktami rolno-spożywczymi, a także w latach 2010-2011 brała udział w przygotowaniach związanych z objęciem przez Polskę przewodnictwa w Radzie UE.

AGENCJA RESTRUKTURYZACJI I MODERNIZACJI ROLNICTWA

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) od 1994 r. wspiera działania służące rozwojowi rolnictwa i obszarów wiejskich. W pierwszym okresie funkcjonowania udzielała wsparcia głównie ze środków krajowych w postaci dopłat do oprocentowania kredytów inwestycyjnych oraz obrotowych. Po wejściu Polski do UE wzrosła zarówno skala udzielanej pomocy, jak i zwiększyła się liczba dostępnych instrumentów wsparcia. Kluczowym zadaniem ARiMR stała się wypłata środków z tytułu płatności bezpośrednich oraz programów unijnych przeznaczonych na rozwój polskiej wsi.

W grudniu 2008 r. ARiMR zakończyła realizację PROW 2004-2006, wykorzystując w całości przyznany Polsce limit środków. W czerwcu 2009 r. zrealizowano ostatnie płatności w ramach Sektorowych Programów Operacyjnych: „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” oraz „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006”.

Obecnie ARiMR jest podmiotem wdrażającym i agencją płatniczą dla instrumentów pomocy finansowanych z funduszy unijnych przewidzianych na lata 2007-2013:

- EFRROW, z którego finansowane są wszystkie działania dotyczące rozwoju obszarów wiejskich w ramach PROW 2007-2013;
- EFRG, w ramach którego kontynuowana jest realizacja instrumentów pomocy I filara WPR (płatności bezpośrednie, wspólna organizacja rynku owoców i warzyw, wspólna organizacja rynku rybnego);
- EFR, z którego finansowane są działania w ramach Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013”.

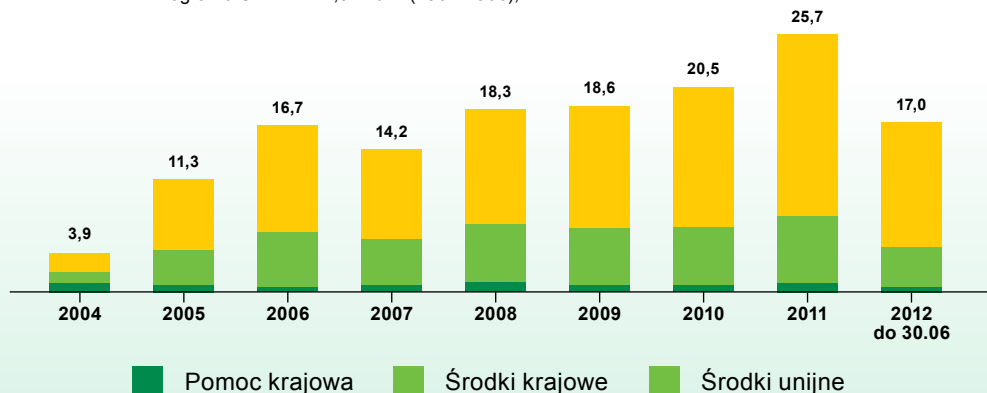
Ponadto ARiMR jest instytucją:

- wdrażającą instrumenty pomocy krajowej, od 2007 r. pod nowymi rygorami wytycznych Wspólnoty w sprawie pomocy publicznej w sektorze rolnym i leśnym (w szczególności dopłaty do kredytów preferencyjnych: inwestycyjnych i kłeskowych);
- prowadzącą rejestr zwierząt gospodarskich oznakowanych (System IRZ);
- prowadzącą i aktualizującą system identyfikacji działek rolnych (LPIS).

Głównymi beneficjentami ARiMR są rolnicy, przedsiębiorcy sektora rolno-spożywczego, mieszkańcy wsi, grupy producentów rolnych i przedstawiciele sektora rybackiego. Ze współfinansowanych przez Agencję projektów korzystają szerokie grupy społeczne, a ich efekty można zauważyć i zmierzyć zarówno w skali gospodarki lokalnej jak i krajowej.

Od początku działalności do 30 czerwca 2012 r. Agencja wypłaciła beneficjentom w ramach obsługiwanych programów pomocy dla rolnictwa i obszarów wiejskich 159 mld zł, z czego 92% w okresie członkostwa Polski w UE, w tym w ramach:

- systemów wsparcia bezpośredniego 77,0 mld zł (od 2004 r.),
- PROW 2007-2013 35,8 mld zł (od 2007 r.),
- pomocy krajowej 18,5 mld zł (od 1994 r.),
- PROW 2004-2006 10,9 mld zł (2004-2008),
- SPO „Restrukturyzacja... 2004-2006” 6,6 mld zł (2004-2009),
- Programu SAPARD 4,5 mld zł (2002-2006),

Ryc. Roczne wypłaty środków przez ARiMR w ramach programów współfinansowanych z UE i pomocy krajowej w latach 2004-2012, wg stanu na 30.06.2012 r., w mld zł.

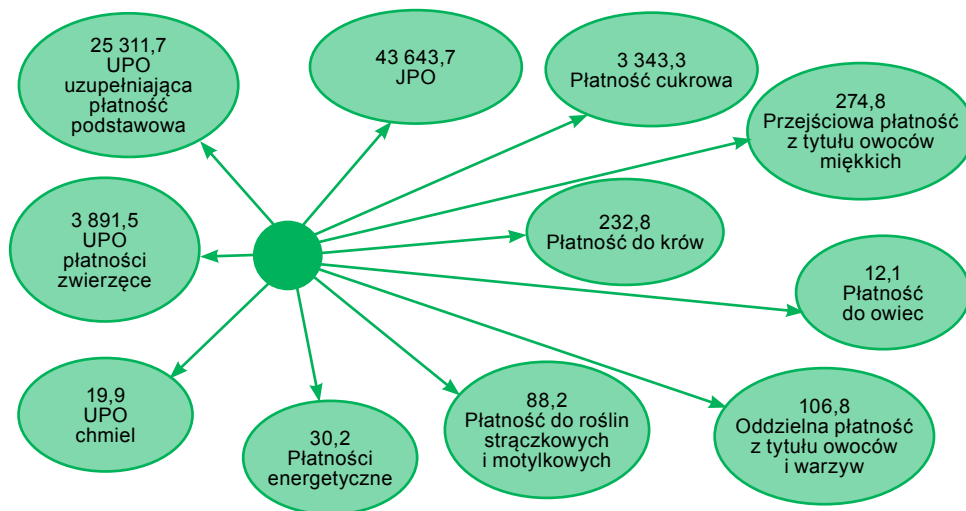
- Wspólnej Organizacji Rynków Owoców i Warzyw (WOROiW) 3,1 mld zł (od 2004 r.),
- PO „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa... 2007-2013” 1,6 mld zł (od 2007 r.),
- SPO „Rybołówstwo... 2004-2006” 1,0 mld zł (2004-2009),
- Wspólnej Polityki Rybackiej 1,5 mln zł (od 2004 r.).

Dynamika wypłat ARiMR dla beneficjentów systematycznie rośnie, a w 2011 r. osiągnęły one rekordowy poziom 25,7 mld zł (wykres 1).

Systemy wsparcia bezpośredniego

Najważniejszym instrumentem WPR UE, wdrażanym przez ARiMR są płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, którymi objętych zostało ok. 1,4 mln rolników. W ramach ostatniej Kampanii (2011) ARiMR wypłaciła beneficjentom 14,1 mld zł.

Strukturę zrealizowanych płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego od początku funkcjonowania w Polsce przedstawia wykres 2.

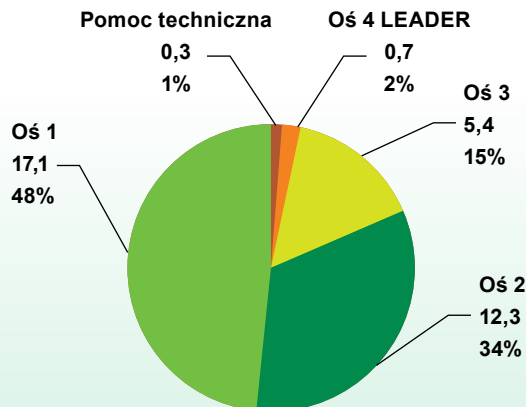

Ryc. Struktura płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego w Kampaniach 2004-2011, w mln zł, wg stanu na 30.06.2012 r.

Płatności energetyczne zawierają dopłaty z tytułu prowadzenia plantacji wierzby lub róży bezkolcowej wykorzystywanych na cele energetyczne.

PROW 2007-2013

ARiMR jako akredytowana agencja płatnicza realizuje płatności dla wszystkich działań PROW 2007-2013. Do 30.06.2012 r. wypłacono dla ponad 1 mln beneficjentów 35,8 mld zł (wykres 3), w tym 10,2 mld zł w ramach zobowiązań z lat poprzednich. Oznacza to, że spośród wszystkich krajów UE Polska wykorzystała najwięcej unijnych środków (płatności pośrednie i zaliczki) w ramach PROW 2007-2013. Tylko w 2011 r. ARiMR wypłaciła beneficjentom PROW 2007-2013 rekordową kwotę 10 mld zł. Płatności realizowane będą do 2015 roku.

Ryc. Kwota płatności zrealizowanych przez ARiMR w ramach PROW 2007-2013 w podziale na osie, w mld zł i w %, wg stanu na 30.06.2012 r.

Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013

W ramach PO „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa... 2007-2013” wspierane są przedsięwzięcia na rzecz uzyskania trwałej równowagi między zasobami morskimi a zdolnością połowową polskiej floty rybackiej, a także stworzenia nowoczesnego i konkurencyjnego sektora rybackiego w Polsce. Do 30.06.2012 r. ARiMR przekazała dla przedstawicieli sektora rybackiego 1,6 mld zł.

Pomoc krajowa

Pomoc krajowa udzielana jest obecnie przez ARiMR w formie dopłat do oprocentowania różnych typów kredytów, gwarancji i poręczeń spłaty preferencyjnych kredytów inwestycyjnych i kłeskowych, poręczeń spłaty kredytów studenckich, dofinansowania kosztów ponoszonych przez producentów rolnych na utylizację padłych zwierząt, dofinansowania kosztów poniesionych na przygotowanie wniosku o rejestrację nazw i oznaczeń geograficznych pierwotnych produktów rolnych. Od początku działalności ARiMR wypłaciła w ramach tej formy wsparcia kwotę 18,5 mld zł, w tym 833,9 mln zł w 2011 r.

System identyfikacji i rejestracji zwierząt

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa jest również instytucją odpowiedzialną za prowadzenie systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt w Polsce. Ma on na celu zapewnienie bezpieczeństwa żywności zgodnie z unijnymi wymogami, a przez to uzyskanie pełnego dostępu do rynku produktów pochodzenia zwierzęcego innych państw członkowskich UE. ARiMR prowadzi rejestr zwierząt gospodarskich oznakowanych, tj. bydła, owiec, kóz i świń w systemie informatycznym. W bazie danych tego systemu gromadzone są informacje na temat posiadaczy zwierząt (rejestr producentów), zwierząt i ich miejsc przebywania (rejestr siedzib stad) oraz przemieszczeń zwierząt (rejestracja zgłoszeń zdarzeń dotyczących zwierząt). Na podstawie informacji od rolników ARiMR aktualizuje rejestr zwierząt, o zmiany, jakie zaszły w stadach bydła, trzody chlewnej, owiec czy kóz. Aktualnie rejestr zawiera informacje o 18,9 mln zwierząt.

Więcej szczegółów o wszystkich formach pomocy, zarówno z programów unijnych jak i środków krajowych, można znaleźć na stronie internetowej ARiMR: www.arimr.gov.pl, a także korzystając z bezpłatnej infolinii: 0 800 380 084 – czynnej 7 dni w tygodniu, w godz. 7.00-21.00. Informacji o wsparciu oferowanym przez ARiMR udzielają także pracownicy Agencji w Oddziałach Regionalnych i Biurach Powiatowych.

AGENCJA NIERUCHOMOŚCI ROLNYCH

Agencja Nieruchomości Rolnych jest instytucją reprezentującą Skarb Państwa w stosunku do mienia państwowego w rolnictwie. Do połowy lipca 2003 r. działała pod nazwą Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa, którą powołano w październiku 1991 r. Nieruchomości przejęte przez Agencję, głównie po zlikwidowanych państwowych gospodarstwach rolnych oraz z Państwowego Funduszu Ziemi, tworzą Zasób Własności Rolnej Skarbu Państwa (ZWRSP).

Agencja działa na zasadach samofinansowania, czyli nie otrzymuje dotacji budżetowych na swoje utrzymanie i funkcjonowanie. Koszty przejmowania do Zasobu nieruchomości Skarbu Państwa, ich restrukturyzacji, przygotowania do rozdysponowania (np. prac geodezyjnych, zakładania ksiąg wieczystych, ogłoszeń o przetargach), zabezpieczenia obiektów zabytkowych, utrzymywania majątku nieprodukcyjnego (np. dużej części mieszkań) itp., a także swego utrzymania Agencja w całości pokrywa z przychodów uzyskiwanych z działalności statutowej. Co więcej, począwszy od 2005 r., Agencja odprowadza do budżetu państwa kwotę wynikającą z różnicy między wpływami uzyskanymi z gospodarowania mieniem Zasobu w danym roku obrotowym a środkami wydatkowanymi na realizację ustawowych zadań. Od 2005 r. do końca lipca 2012 r. wpłaty Agencji z tego tytułu do budżetu państwa wyniosły ponad 7,9 mld zł. Ponadto ANR zobowiązana została do przeznaczania przychodów ze sprzedaży nieruchomości zasobu na Fundusz Rekompensacyjny, z którego realizowane są rekompensaty dla Zabuzan z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej. Od 2006 r. do końca lipca 2012 r. ANR wpłaciła na Fundusz Rekompensacyjny ponad 2,9 mld zł.

Łącznie, od 2005 r. do końca lipca 2012 r., wpłaty do budżetu państwa i na Fundusz Rekompensacyjny wyniosły 10,8 mld zł.

Wykonując zapisy ustawowe i wynikające z innych przepisów, Agencja realizuje zadania w zakresie:

- tworzenia oraz poprawy struktury obszarowej gospodarstw rodzinnych;
- tworzenia warunków sprzyjających racjonalnemu wykorzystaniu potencjału produkcyjnego Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa;
- restrukturyzacji oraz prywatyzacji mienia Skarbu Państwa użytkowanego na cele rolnicze;
- obrotu nieruchomościami i innymi składnikami majątku Skarbu Państwa użytkowanymi na cele rolne;
- administrowania zasobami majątkowymi Skarbu Państwa przeznaczonymi na cele rolne;
- zabezpieczenia majątku Skarbu Państwa;
- inicjowania prac urządzeniowo-rolnych na gruntach Skarbu Państwa oraz popierania organizowania na gruntach Skarbu Państwa prywatnych gospodarstw rolnych.

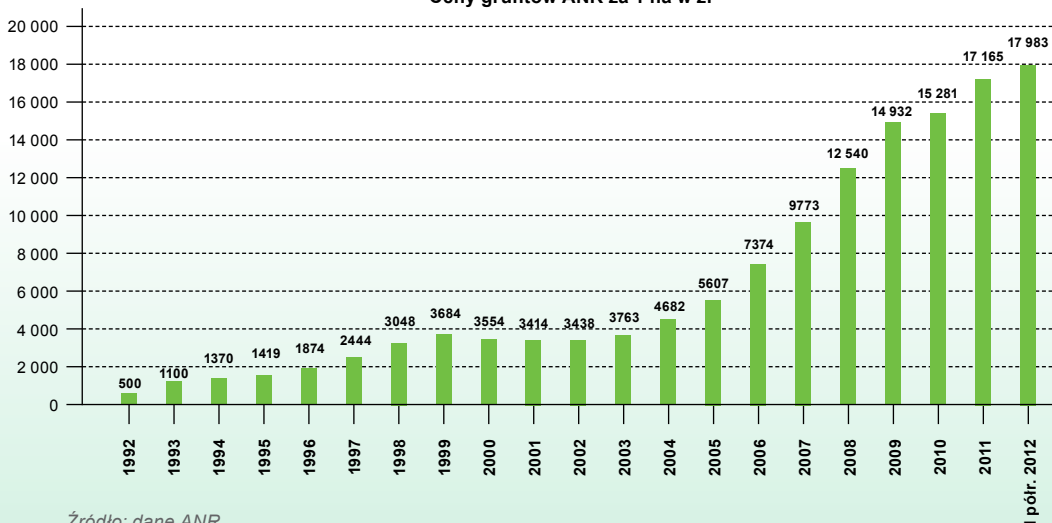
Agencja przejęła do Zasobu 4,7 mln ha gruntów. Poza gruntami do Zasobu przejęty został także (głównie z ppgr) inny majątek o wartości księgowej 8,6 mld zł oraz zobowiązania byłych ppgr w stosunku do około 30 tys. podmiotów, w łącznej kwocie blisko 2 mld zł. Zobowiązania te zostały w całości uregulowane z wpływów z prywatyzacji. Z danych na koniec czerwca 2012 r. wynika, że w Zasobie WRSP pozostawało około 1,9 mln ha gruntów.

W rzeczowej strukturze przejętego przez Agencję majątku trwałego wymienić trzeba: 336,8 tys. mieszkań wraz z towarzyszącą infrastrukturą (kotłownie, hydrofornie, oczyszczalnie ścieków itp.), obiekty przemysłu rolno-przetwórczego, handlowe i usługowe, w tym m.in.: 858 gorzelni, winiarni i browarów, 269 masarni i rzeźni, 898 suszarni zbóż i zielonek, 717 mieszalni pasz, 31 młynów i kaszarni, 75 chłodni, a także 415 sklepów, 147 hoteli, zajazdów, restauracji i barów, 672 obiekty o charakterze socjalnym, kulturalnym i sportowym.

Podstawowymi kierunkami rozdysponowywania nieruchomości Skarbu Państwa przejętych do Zasobu WRSP są sprzedaż i dzierżawa. Realizowane są one głównie w formie przetargów nieograniczonych lub ograniczonych. Łącznie od początku działalności do końca czerwca 2012 r. przeprowadzono ponad milion przetargów na sprzedaż gruntów. W tym okresie Agencja sprzedała 2,25 mln ha, głównie w województwach: warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim, pomorskim, dolnośląskim i lubuskim, co wynika z rozkładu terytorialnego nieruchomości Zasobu WRSP.

Należy zauważyć, że w transakcjach sprzedaży gruntów rolnych organizowanych przez Agencję, po wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r., nastąpił szybki wzrost cen (por. Rys. 1). Największy odnotowano w roku 2007 (o 33% w relacji r/r). W latach 2007-2009 dynamika wzrostu cen gruntów rolnych Zasobu spadała, w roku 2010 nastąpiła stabilizacja cen, a w roku 2011 w porównaniu do poprzedniego nastąpił wzrost o 12,3%.

Ceny gruntów ANR za 1 ha w zł

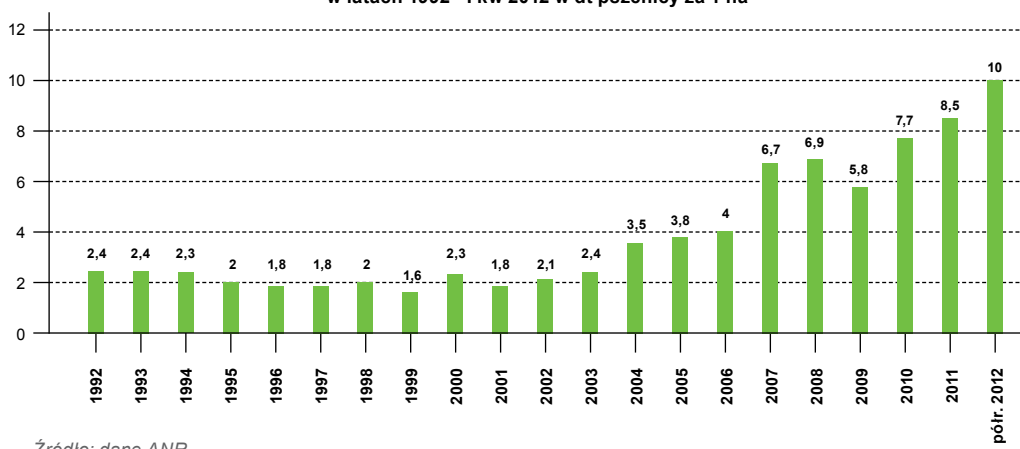
Źródło: dane ANR.

Niezależnie od sprzedaży, Agencja do końca 2011 r. trwale rozdysponowała ponad 583 tys. ha, w tym m.in. przekazała: 152,6 tys. ha – Lasom Państwowym, 52,9 tys. ha – jednostkom samorządu terytorialnego, ok. 85,8 tys. ha – kościelnym osobom prawnym różnych wyznań, 184,6 tys. ha – regionalnym zarządom gospodarki wodnej (grunty pod jeziorami o wodach płynących), blisko 23,8 tys. ha – aportami do spółek. Innym uprawnionym podmiotom oraz w pozostałych formach (przekształcenie prawa użytkowania wieczystego w prawo własności, scalanie i wymiana gruntów, zniesienie współwłasności itp.) rozdysponowano łącznie 83 tys. ha.

Inną formą rozdysponowania nieruchomości Zasobu jest dzierżawa. W dzierżawie jest obecnie 1,4 mln ha, czyli 75% powierzchni Zasobu. Najwięcej wydzierżawionej powierzchni znajduje się na terenie działania oddziałów terenowych ANR we: Wrocławiu, Szczecinie, Poznaniu i Olsztynie. Jednak w procesie rozdysponowania gruntów znaczenie dzierżawy systematycznie maleje. Potwierdza to fakt, że w całym ubiegłym roku wydzierżawiono jedynie 11 tys. ha, a do końca maja 2012 roku tylko 4 407 ha.

W większości umów dzierżawy czynsz wyrażony jest w decytonach (dt) pszenicy za hektar. W pierwszym kwartale 2012 r. osiągnął on wysokość 10,0 dt/ha dla nowo zawieranych umów. W 2011 r. średni czynsz dzierżawny wyniósł 8,5 dt pszenicy za 1 ha i był na poziomie niewiele wyższym niż w roku 2010, gdy wynosił on 7,7 dt za 1 ha, lecz znacznie wyższym niż w latach 2007, 2008 i 2009 odpowiednio – 6,7 dt/ha, 6,9 dt/ha i 5,8 dt/ha. Dla porównania: czynsz uzyskiwany z takich samych umów w roku 2006 wyniósł 4,0 dt/ha, a w latach 2005 i 2004 – odpowiednio 3,8 dt/ha i 3,5 dt/ha. Natomiast średni czynsz dzierżawny dla wszystkich trwających umów pozostaje na niskim poziomie i wynosi ok. 3,0 dt/ha (por. Rys. 2).

Średni czynsz dzierżawny od gruntów rolnych dla umów zawieranych przez ANR w latach 1992 - I kw 2012 w dt pszenicy za 1 ha

Źródło: dane ANR.

Agencja Nieruchomości Rolnych oprócz gruntów rolnych w swojej ofercie posiada ok. 100 tys. ha gruntów o charakterze nierolnym. Są to działki przeznaczone w planach lub studiach zagospodarowania przestrzennego pod zabudowę przemysłową, handlowo-usługową, mieszkaniową oraz sportowo-rekreacyjną. Nieruchomości te charakteryzują się atrakcyjną lokalizacją, uregulowanym stanem prawnym oraz jasnymi procedurami nabywania. Część z nich jest obecnie wykorzystywana rolniczo i wymaga prac związanych ze zmianą planów zagospodarowania przestrzennego. W 2011 r. Agencja sprzedała ponad 1,2 tys. ha takich gruntów, za łączną kwotę 245,5 mln zł.

ANR sprawuje nadzór nad działalnością 46 spółek hodowli roślin i zwierząt o szczególnym znaczeniu dla gospodarki narodowej. Spółki te prowadzą hodowlę twórczą i zachowawczą oraz gromadzą najcenniejszy materiał genetyczny roślin i zwierząt decydujący o postępie biologicznym. Spółki te odgrywają wiodącą rolę w hodowli roślin, mają bowiem 51,9% udziałów wśród odmian roślin rolniczych i 60,5% wśród odmian roślin warzywnych pochodzących z krajowej hodowli, wpisanych do Rejestru Odmian. Natomiast spółki hodowli zwierząt prowadzą głównie hodowlę bydła, a w mniejszym

stopniu trzody chlewnej i owiec. Stadniny Koni i Stada Ogierów poza główną działalnością, jaką jest hodowla koni, zajmują się również hodowlą bydła i produkcją mleka. Dzięki temu zachowują bezpieczeństwo ekonomiczne i mają środki finansowe na prowadzenie hodowli. Spółki ANR dysponują zasobem genetycznym w postaci rodzimych ras zwierząt dostosowanych do miejscowych warunków glebowych i klimatycznych.

Agencja, jak już wcześniej wspomniano, jest instytucją zadaniową. Jej głównym zadaniem jest prywatyzacja majątku państwowego w rolnictwie, a do czasu zakończenia tego procesu racjonalne gospodarowanie powierzonym mieniem. Mimo że Agencja trwale już rozdysponowała ponad 60 proc. powierzchni nieruchomości Skarbu Państwa przejętych do Zasobu, to nadal jest ważnym narzędziem wspierania polityki rolnej, np.: w kształtowaniu ustroju rolnego, i realizowania ważnych celów publicznych. Należy przy tym zwrócić uwagę, że wobec zmniejszania się dostępnej powierzchni Zasobu główny akcent przesuwa się z „udostępniania gruntów” pod rozmaite cele na „wspomaganie finansowe” realizacji tych celów. To z kolei wymusza intensyfikację sprzedaży gruntów Zasobu.

KASA ROLNICZEGO UBEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) jest instytucją ubezpieczenia społecznego realizującą, odrębny od powszechnego, system ubezpieczenia społecznego dla rolników na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291, z późn. zm.).

Prezes KRUS jest centralnym organem administracji rządowej podległym ministrowi właściwemu do spraw rozwoju wsi. Zadania KRUS obejmują:

- obsługę rolników i osoby współpracujące z nimi w prowadzeniu działalności rolniczej (małżonka i domowników) w sprawach dotyczących obejmowania ubezpieczeniem i opłacania składek na to ubezpieczenie,
- przyznawanie i wypłatę świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia,
- orzecznictwo lekarskie dla ustalenia prawa ubezpieczonych do świadczeń uzależnionych od całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym lub oceny stanu zdrowia,
- prowadzenie działalności prewencyjnej na rzecz zapobiegania wypadkom przy pracy rolniczej i chorobom zawodowym oraz promocji zdrowia,
- prowadzenie rehabilitacji leczniczej dla osób uprawnionych do świadczeń z KRUS, wykazującym całkowitą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, ale rokującym jej odzyskanie w wyniku leczenia i rehabilitacji, albo osobom zagrożonym całkowitą niezdolnością do pracy w gospodarstwie rolnym.

Wg stanu na koniec 2011 r. ubezpieczeniu społecznemu rolników podlegało około 1,52 mln osób, a świadczenia emerytalno-rentowe z tego ubezpieczenia pobierało około 1,33 mln osób.

Ponadto KRUS realizuje szereg innych zadań, sukcesywnie zleczanych przez państwo na podstawie odrębnych przepisów. Do tych zadań należy m. innymi:

- obsługa ubezpieczenia zdrowotnego osób podlegających ubezpieczeniu społecznemu rolników, polegająca m.in. na ewidencjonowaniu, naliczaniu, pobieraniu i przekazywaniu do Narodowego Funduszu Zdrowia składek na ubezpieczenie zdrowotne za rolników i domowników (zarówno tych opłacanych samodzielnie przez ubezpieczonych, jak i finansowanych przez budżet państwa) oraz emerytów i rencistów rolnych.
- wypłata obywatelskich świadczeń pieniężnych przysługujących świadczeniobiorcom rolnym, tj. m.in.: dodatków kombatanckich, ryczałtów energetycznych, świadczeń pieniężnych dla byłych żołnierzy zastępczej służby wojskowej, osób deportowanych, cywilnych niewidomych ofiar wojny, dodatków kompensacyjnych.

Od 2004 r. KRUS uczestniczy w realizacji zadań dotyczących koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w krajach członkowskich Unii Europejskiej (EOG i Szwajcarii), wynikających obecnie z przepisów Rozporządzeń 883/2004 i 987/2009 Parlamentu Europejskiego i Rady (EWG).

System ubezpieczenia społecznego rolników finansowany jest w oparciu o 3 państwowe fundusze celowe: Fundusz Emerytalno-Rentowy, Fundusz Prewencji i Rehabilitacji oraz Fundusz Administracyjny a także pozabudżetowy Fundusz Składowy.

Fundusz emerytalno-rentowy przeznaczony jest na finansowanie świadczeń emerytalno-rentowych oraz składek na ubezpieczenie zdrowotne za rolników. Fundusz emerytalno-rentowy tworzy się ze składek rolników na ubezpieczenie emerytalno-rentowe oraz dotacji budżetowej. W 2012 r. dotacja ta wyniesie około 15,24 mld zł., w tym na pokrycie składek zdrowotnych rolników ok. 1,78 mld zł.

Fundusz Prewencji i Rehabilitacji jest przeznaczony do finansowania działalności KRUS w zakresie prewencji wypadkowej i rehabilitacji leczniczej. Fundusz ten tworzy się z odpisu od funduszu składkowego oraz dotacji budżetowej. W 2012 r. dotacja ta wyniesie ok. 1,04 mln zł.

Fundusz składkowy jest pozabudżetowym funduszem celowym posiadającym osobowość prawną. Z tego funduszu finansowane są świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego. Fundusz jest samofinansujący co oznacza, że świadczenia finansowane z tego funduszu związane z ryzykiem wypadku przy pracy rolniczej, choroby i macierzyństwa są całkowicie pokrywane ze składek ubezpieczonych rolników.

Ubezpieczenie społeczne rolników KRUS realizuje w strukturze organizacyjnej, w której funkcjonują: Centrala, oddziały regionalne obejmujące zakresem działania poszczególne województwa oraz placówki terenowe obejmujące zakresem działania obszar kilku gmin. Łącznie KRUS posiada w całym kraju ok. 270 jednostek organizacyjnych.

KRUS jest członkiem największych międzynarodowych stowarzyszeń skupiających instytucje zabezpieczenia społecznego na świecie, w tym: od 1992 roku członkiem ISSA (Międzynarodowego Stowarzyszenia Instytucji Zabezpieczenia Społecznego, skupiającego instytucje ubezpieczeń społecznych z ponad 130 krajów) oraz IAAMRH (Międzynarodowego Stowarzyszenia Medycyny Pracy w Rolnictwie i Ochrony Zdrowia Ludności Wiejskiej), zajmującego się medycyną wsi.

Działalność KRUS na światowym forum ISSA

W dniach od 28 kwietnia do 1 maja 2013 roku Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego będzie współorganizatorem 37. Międzynarodowego Kolokwium Sekcji ISSA ds. Prewencji w Rolnictwie, poświęconego „Zapobieganiu Ryzykom Zawodowym w Rolnictwie”. KRUS przygotowuje to prestiżowe wydarzenie, zaplanowane w Erding w Niemczech, wraz z niemiecką instytucją ubezpieczenia społecznego rolników - Spitzenverband der Landwirtschaftlichen Sozialversicherung (LSV-SpV).

Kolokwium jest otwarte na wszystkie instytucje i osoby zainteresowane udziałem w prelekcjach, również dla tych nie będących członkami ISSA, które chciałyby wziąć udział w merytorycznej dyskusji, dotyczącej:

- Chorób układu mięśniowo - szkieletowego w rolnictwie, leśnictwie i ogrodnictwie.
- Ryzyk związanych ze stosowaniem substancji chemicznych w rolnictwie.
- Edukacji i szkoleń w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy w rolnictwie.
- BHP w gospodarstwach/przedsiębiorstwach bioenergetyki.

Planowane jest symultaniczne tłumaczenie debaty na języki: niemiecki, angielski, francuski, hiszpański i polski.

Warto przypomnieć, że międzynarodowe stowarzyszenie ISSA skupia aktualnie 335 członków, reprezentujących instytucje i organizacje zabezpieczenia społecznego z ponad 157 krajów świata. Sekcja ds. Prewencji w Rolnictwie jest reprezentowana przez ekspertów zajmujących się szczególnie warunkami bezpieczeństwa i higieny pracy w rolnictwie, ochroną socjalną i sytuacją zdrowotną ludności rolniczej, zapobieganiem wypadkom w rolnictwie. Wśród krajów europejskich członkami Sekcji są m.in. instytucje rolniczego zabezpieczenia społecznego z Niemiec, Austrii, Francji, Finlandii, Hiszpanii, Portugalii. W planowaniu i realizacji statutowych działaniach Sekcji strategiczną rolę odgrywa Rada Doradców, aktualnie reprezentowana przez przedstawicieli Szwecji, Wielkiej Brytanii, Tunezji, Szwajcarii, Turcji oraz Polski.

Działalność KRUS w ISSA datowana jest od 1991 roku. Od 2008 r. Prezes KRUS sprawuje w niej funkcję Przewodniczącego Sekcji ds. Prewencji w Rolnictwie. Decyzją Zgromadzenia Ogólnego Sekcji ds. Prewencji w Rolnictwie ISSA o powierzeniu Kasie tak zaszczytnej roli była dowodem uznania dla standardów jej działania, dokonana dla poprawy warunków pracy w indywidualnym rolnictwie i ochrony zdrowia ludności wiejskiej, dla skutecznego oddziaływania KRUS na doskonalenie jakości i bezpieczeństwa technicznych środków produkcji i usług dla rolnictwa.

Statut Sekcji ISSA ds. Prewencji w Rolnictwie stanowi, że kraj, z którego pochodzi Przewodniczący Sekcji, prowadzi także Sekretariat Sekcji. W związku z tym, w okresie kadencyjnie sprawowany przez Prezesa KRUS prezydencji, sprawy organizacyjno-techniczne takie jak organizacja spotkań, koordynowanie działalności merytorycznej Sekcji są prowadzone przez pracowników Centrali KRUS w Warszawie. Pełnienie funkcji we władzach ISSA i prowadzenie Sekretariatu Sekcji ds. Prewencji w Rolnictwie zobowiązuje do uczestnictwa w międzynarodowych spotkaniach, a także inicjowania programowych działań tego międzynarodowego gremium.

Eliminowanie przyczyn wypadków i zapobieganie im w gospodarstwie rolnym, ograniczanie skutków takich zdarzeń, edukacja dzieci, młodzieży szkolnej kształcącej się w kierunkach rolniczych,

a szczególnie szkolenia dla rolników nt. zasad ochrony życia i zdrowia w gospodarstwie rolnym - to część ustawowych zadań Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Kasa wielokrotnie prezentowała swoje działania w tym zakresie, traktowane z wielką renomą na międzynarodowych forach, w tym w Sekcji ISSA ds. Prewencji w Rolnictwie. W 2009 roku, w dniach 9-11 września, Sekcja była organizatorem 36. Międzynarodowego Kolokwium Sekcji pn. „Bezpieczeństwo i zdrowie w rolnictwie”. Kolokwium poświęcono wymianie doświadczeń nt. kształtowania bezpiecznych warunków pracy i poprawy sytuacji zdrowotnej ludności rolniczej. Odbyło się ono w licznym gronie gości, z udziałem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Sekretarza Generalnego ISSA Hansa Horsta Konkolewskiego, Wiceprezydentów Sekcji ds. Rolnictwa - Paivi Huotari i Henry'ego Jouve, Rady Doradców Sekcji ISSA ds. Prewencji w Rolnictwie oraz m.in. Prezydium Rady Ubezpieczenia Społecznego Rolników. Zreferowane podczas tego wydarzenia zagadnienia dokumentuje opracowanie w kwartalnym czasopiśmie KRUS „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” (nr 36/2010). Podczas debaty strona polska akcentowała m.in., że o ile w wielu krajach UE od lat działają, z korzyścią dla obywateli, rozwiązania legislacyjne na rzecz poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy w rolnictwie, zalecane zresztą wszystkim państwom członkowskim przez Komisję Europejską, to trudno je przenieść na nasz rodzimy grunt. Działania te - jak zaznaczano - warunkuje bowiem brak odpowiednich regulacji prawnych w obszarze wsi i rolnictwa, struktura obszarowa rodzinnych gospodarstw rolnych oraz ich sytuacja dochodowa.

We wrześniu 2011 roku w Stambule w Turcji odbył się XIX Światowy Kongres Bezpieczeństwa i Higieny Pracy organizowany przez ISSA, ILO i Tureckie Ministerstwo Pracy. Sekcja ISSA ds. Prewencji w Rolnictwie w trakcie tego międzynarodowego wydarzenia miała okazję do poprowadzenia jednego z sympozjów Kongresu pn. „Bezpieczeństwo Pracy w Rolnictwie”. Sympozjum cieszyło się sporym zainteresowaniem, gościliśmy około 100 osób z całego świata - uczestników Kongresu. Namacalnym dowodem zainteresowania i atrakcyjności tematyki było również zgłoszenie przez stronę turecką chęci przystąpienia przedstawicieli tamtejszych instytucji rolniczych do członkostwa w Sekcji. Stało się to faktem w lutym br. w Paryżu podczas spotkania Zarządu Sekcji. Do grona członków korespondencyjnych Sekcji została przyjęta instytucja UTEM (IATC - International Agricultural Training Center) z Ankarę.

Prezes Kasy, sprawując prezydencję w strukturach ISSA, ma możliwość upowszechniania międzynarodowych rozwiązań w zakresie bezpieczeństwa pracy ludności rolniczej. Natomiast prezentowanie systemu ubezpieczenia społecznego rolników w Polsce na międzynarodowym forum jest dla Kasy jedną z najważniejszych misji w czasie przewodniczenia Sekcji ISSA ds. Prewencji w Rolnictwie.

Bezsprzecznie kolejną okazją do prezentacji misji KRUS i strategii jej działania w obszarze prewencji będzie także 37. międzynarodowe kolokwium przygotowywane przez Sekcję pod kierunkiem Prezesa KRUS Artura Brzóska, sprawującego funkcję Przewodniczącego Sekcji ISSA ds. Prewencji w Rolnictwie.

ZAPLECZE NAUKOWO-BADAWCZE

W Polsce badania naukowe na rzecz szeroko rozumianego rolnictwa prowadzi:

- 12 instytutów badawczych nadzorowanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi:

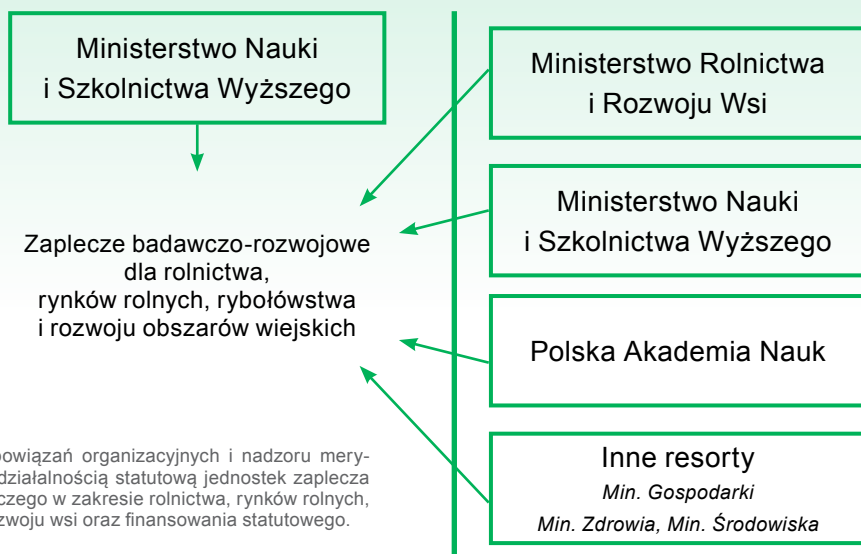
- Instytut Biotechnologii Przemysłu Rolno-Spożywczego w Warszawie,
- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - PIB w Warszawie,
- Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin - PIB w Radzikowie
- Instytut Ochrony Roślin - PIB w Poznaniu,
- Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach,
- Instytut Rybactwa Śródlądowego im. Stanisława Sakowicza w Olsztynie,
- Instytut Technologiczno - Przyrodniczy w Falentach,
- Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa - PIB w Puławach,
- Instytut Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich w Poznaniu,
- Instytut Zootechniki - PIB w Krakowie (Balice),
- Morski Instytut Rybacki - PIB w Gdyni,
- Państwowy Instytut Weterynaryjny - PIB w Puławach.

- 47 wydziałów z 9 szkół wyższych nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego,

- 9 instytutów naukowych Polskiej Akademii Nauk,

- oraz w części instytuty badawcze nadzorowane przez Ministra Środowiska, Ministra Gospodarki i Ministra Zdrowia.

Ocena poziomu naukowego i finansowanie

Ryc. Struktura powiązań organizacyjnych i nadzoru merytorycznego nad działalnością statutową jednostek zaplecza naukowo-badawczego w zakresie rolnictwa, rynków rolnych, rybołówstwa i rozwoju wsi oraz finansowania statutowego.

Instytyuty resortu realizują badania na wysokim poziomie naukowym i ich wyniki skutecznie wspierają procesy decyzyjne w obszarze polityki rolnej realizowanej przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Ponadto 7 z nich posiada prestiżowy status Państwowego Instytutu Badawczego, a 9 realizuje na potrzeby Ministerstwa Rolnictwa programy wieloletnie.

Finansowanie

Do podstawowych źródeł finansowania działalności naukowo-badawczej i rozwojowej w rolnictwie należą środki finansowe pozyskiwane:

- z dotacji budżetowej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego;
- z budżetu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (na realizację zadań w ramach programów wieloletnich, postępu biologicznego i badań z zakresu ekologii);
- z tytułu uczestnictwa jednostek w krajowych i międzynarodowych grantach i programach współpracy naukowo-technicznej;
- za usługi i prace naukowo-wdrożeniowe wykonywane na rzecz podmiotów gospodarczych,
- z innych źródeł np. z działalności popularyzatorskiej i doradczej, oprocentowania kapitału, dzierżawy i wynajmu zbędnego majątku itp.

Programy wieloletnie

W instytutach badawczych nadzorowanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi aktualnie realizowanych jest 9 programów wieloletnich, służących realizacji zadań z zakresu służb publicznych, szczególnie istotnych z punktu widzenia polityki państwa, w tym monitorowaniu zachodzących zjawisk i przekształceń w sektorze rolno-spożywczym oraz na obszarach wiejskich oraz określaniu standardów jakościowych niezbędnych przy wyznaczaniu kryteriów produkcji bezpiecznej dla konsumenta w rolnictwie i przetwórstwie spożywczym. Ponadto na wstępnym etapie przygotowania jest kolejny program wieloletni.

Potencjał intelektualny

Potencjał naukowy, wspierający szeroko pojęty sektor rolnictwa (rolnictwo, rybactwo, rynki rolne, przetwórstwo, jakość życia ludności i rozwój obszarów wiejskich) stanowi ponad 7 000 pracowników z tytułami i stopniami naukowymi.

Pracownicy nauki realizują swoją misję poprzez prowadzenie działalności badawczej, innowacyjnej, wdrożeniowej i upowszechnieniowej. Aktywnie uczestniczą w przemianach systemowych i w procesach modernizacji rolnictwa krajowego – poprawie jego efektywności, konkurencyjności oraz jakości produktów żywnościowych. Ich prace wspierają zarówno politykę rolną państwa, jak i Wspólną Politykę Rolną oraz Rybacką Unii Europejskiej.

	Instytuty badawcze MRiRW	Instytuty naukowe PAN	Instytuty badawcze innych resortów	Uczelnie wyższe	Suma
Pracownicy nauki ogółem, w tym	3 895	558	1 108	10 211	15 772
z tytułem profesora zwyczajnego lub nadzwyczajnego	161	142	46	903	1 252
ze stopniem dr habilitowanego	144	99	32	824	1 099
ze stopniem doktora	612	283	196	3 573	4 664

Tab. Stan osobowy zaplecza naukowo-badawczego w naukach rolniczych.

Współpraca międzynarodowa

W celu zapewnienia warunków i zacieśnienia współpracy z partnerami z krajów Unii Europejskiej w instytutach badawczych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi powstały Centra Doskonałości i Centra Kompetencji:

- w Instytucie Hodowli i Aklimatyzacji Roślin - PIB – Crop Improvement Centre for Sustainable Agriculture [CICSA];
- w Morskim Instytucie Rybackim - PIB – Centre of Excellence in Marine Fisheries Sciences [POLMARF];
- w Instytucie Ogrodnictwa – Research Centre of Excellence in Sustainable Pomology [PomoCentre];
- w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa - PIB – Protection of Land and Water Quality and Sustainable Development of Rural Areas [PROLAND];
- w Instytucie Technologiczno-Przyrodniczym – Renewable Energy Centre of Excellence and Competence in Poland [RECEPOL] oraz Transfer of knowledge in agricultural engineering [TRAGEN];
- w Instytucie Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich – Medical plants in nutrition and medicine – a step towards integration engineering with european standards [MEDNAM].

Ponadto przy Instytucie Ogrodnictwa w Skierniewicach powstało Centrum Zaawansowanych Technologii, którego zadaniem jest poprawa warunków transferu wyników badań do praktyki.

Pracownicy jednostek naukowo - badawczych podjęli również aktywną współpracę międzynarodową w ramach 7 Programu Ramowego Unii Europejskiej, a także w ramach Programu ERA – NET i EUROAGRI. Realizują oni m.in. prace koordynujące zadania Grupy Roboczej programu badawczego p.t.: „Rolnictwo zrównoważone w basenie Morza Bałtyckiego” w ramach Stałego Komitetu ds. Badań Naukowych w Rolnictwie przy Komisji Europejskiej.

Kontynuowane są prace badawcze w ramach utworzonego Wirtualnego Instytutu Zrównoważonego Rolnictwa (WIRZ), który jest ogólnodostępnym, funkcjonującym w czasie rzeczywistym, elektronicznym programem informacyjno-badawczym ze stale aktualizowaną bazą danych.

Wydarzenia

W ostatnich latach z inicjatywy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi odbyły się dwa Kongresy Nauk Rolniczych, podczas których zdefiniowano rozwiązania mające na celu pełną integrację polityki naukowej z polityką rolną państwa. Przedstawione wnioski odnosiły się nie tylko do bieżących potrzeb gospodarczych czy społecznych, ale wskazywały najważniejsze obszary działalności naukowej w rolnictwie w perspektywie krótko i średniookresowej. Zagadnienie koordynacji działalności całego zaplecza naukowo-badawczego pracującego w obszarze nauk rolniczych i pokrewnych jest bardzo ważne dla przyszłości i rozwoju gospodarczego oraz społecznego obszarów wiejskich – tematyka ta otoczona jest szczególną uwagą Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Dobrze realizowana koordynacja powinna zapewnić lepsze wykorzystanie potencjału intelektualnego, realizację kompleksowych i użytecz-

nych badań naukowych oraz racjonalne zagospodarowanie dostępnych środków z budżetu państwa przeznaczanych na naukę.

Wnioski z obrad obu Kongresów wskazują, że powinny być realizowane badania, których celem będzie poszukiwanie najkorzystniejszej formy rozwoju polskiego rolnictwa, z uwzględnieniem jego regionalnych uwarunkowań, racjonalnej gospodarki zasobami wody, gleby i powietrza, poszukiwanie odmian roślin, w tym także wysokobiałkowych odpornych na stres suszy i szkodniki. Badania w zakresie hodowli powinny wykorzystywać najnowsze trendy i osiągnięcia światowe uwzględniając badania genetyczne i ich potencjalny wpływ na środowisko i bezpieczeństwo żywności. Ważnymi dyskusowanymi problemami były kwestie stanu i stopnia rozbudowy infrastruktury technicznej zarówno w gospodarstwach rolnych, jak i na obszarach wiejskich, a także problematyka zapewnienia najkorzystniejszych źródeł dostępu rolnictwa i przetwórstwa do źródeł energii, w tym energii odnawialnej.

Wskazano na konieczność realizacji dużych interdyscyplinarnych projektów badawczych wynikających z zapotrzebowania praktyki, w tym zwłaszcza uwzględniających:

- wzrost efektywności gospodarczej rolnictwa i przetwórstwa z podkreśleniem szczególnej roli jakości produktów żywnościowych,
- zasady zrównoważonego rozwoju rolnictwa, przetwórstwa spożywczego, rybołówstwa i obszarów wiejskich,
- innowacyjność produktów i nowych technologii poprawiających konkurencyjność sektora rolno-żywnościowego,
- krajowe cele strategiczne w powiązaniu ich ze Wspólną Politykę Rolną i Rybacką oraz programami ramowymi Unii Europejskiej.

W trakcie trwania prezydencji Polski w Radzie Unii Europejskiej, 21 września 2011, w Brukseli odbyła się międzynarodowa konferencja „Glebowa materia organiczna – stara prawda, nowe wyzwania”. Organizatorami konferencji był Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Dyrektoriat Badań i Innowacji Komisji Europejskiej. Założenia merytoryczne i program konferencji zostały przygotowane przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa - PIB w Puławach. W konferencji wzięło udział ponad 150 uczestników z większości krajów Unii Europejskiej reprezentujących najważniejsze instytucje naukowe i administrację. Konferencja była dobrą okazją do podsumowania i oceny dotychczasowych efektów działań rolno-środowiskowych, ukierunkowanych na zachowanie i odbudowę zasobów glebowej materii organicznej, a jednocześnie dała jednoznaczny sygnał decydom o konieczności wypracowania nowych, bardziej efektywnych instrumentów opartych na aktualnej wiedzy i praktyce agrotechnicznej. Wszystkie materiały z konferencji są dostępne na stronie www.soilconference.eu.

Ponadto, także we wrześniu 2011 roku, odbyła się pod patronatem merytorycznym Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi konferencja międzynarodowa pod hasłem „Żywność i żywienie w XXI wieku”, w której wzięło udział ponad 400 uczestników z całej Europy a jej wyniki wpłynęły na poprawę wizerunku nauk rolniczych oraz polskiej żywności na arenie międzynarodowej.

DORADZTWO ROLNICZE

Doradztwo rolnicze w Polsce ma długoletnią tradycję. Podstawowymi instytucjami, świadczącymi doradztwo rolnicze w Polsce, są ośrodki doradztwa rolniczego, działające w każdym województwie, na podstawie ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego. ODR-y posiadają osobowość prawną, a od 1 sierpnia 2009 r. podlegają właściwym miejscowo sejmikom województwa.

Każdy z 16 ODR-ów ma podobną strukturę organizacyjną, określoną przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w drodze rozporządzenia. Do podstawowych zadań ODR-ów należy udzielanie pomocy doradczej rolnikom w celu sprostania wymogom gospodarowania w warunkach Unii Europejskiej oraz wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, w tym promowanie przedsiębiorczości, aktywizacja mieszkańców wsi, rozwój turystyki i agroturystyki wiejskiej itp. ODR-y w swojej działalności wykorzystują różnorodne formy dydaktyczne – organizują szkolenia, kursy, konferencje, seminaria, targi, wystawy, konkursy, a także wydają czasopisma (z reguły miesięczniki) i broszury oraz prowadzą własne strony internetowe.

Instytucją wspierającą działalność ODR-ów, jest Centrum Doradztwa Rolniczego (CDR), z trzema oddziałami w Poznaniu, Krakowie i Radomiu, podlegające pod Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Centrum Doradztwa Rolniczego jest jednostką odpowiedzialną przede wszystkim za doskonalenie zawodowe doradców rolniczych i prowadzenie list doradców rolniczych, mających uprawnienia do doradzania w zakresie rolnictwa, leśnictwa, programów rolnośrodowiskowych oraz listy ekspertów przyrodniczych.

Do zadań CDR należy również kontrola prywatnych, akredytowanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, podmiotów doradczych, które razem z ODR-ami i izbami rolniczymi posiadają uprawnienia do doradzania w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Dzięki środkom finansowym tego działania rolnicy mogą uzyskać dofinansowanie usług doradczych w wysokości 80% kosztów usługi (w tym przede wszystkim kosztów oceny dostosowania gospodarstwa rolnego do wymagań przepisów wzajemnej zgodności, czyli tzw. cross-compliance). Obecnie, na liście akredytowanych podmiotów doradczych znajduje się 157 podmiotów, mających uprawnienia do doradzania w zakresie rolnictwa oraz 271 podmiotów, mających uprawnienia do doradzania w zakresie leśnictwa. Szczegółowe informacje na temat adresów i danych kontaktowych oraz posiadanych zasobów kadrowych z uprawnieniami do doradzania, wszystkich instytucji doradczych – zarówno prywatnych jak i publicznych – znajdują się na stronie MRiRW, pod adresem: www.bip.minrol.gov.pl, w zakładce: Rejestry, Archiwum, Wykazy.

SZKOŁY ROLNICZE

Publiczne szkoły rolnicze prowadzone są przez jednostki samorządu terytorialnego (głównie szczebla powiatowego), a także przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi aktualnie prowadzi 45 szkół rolniczych, w których kształcą się 12 tys. uczniów i pracuje ok. 1430 nauczycieli. Bazę dydaktyczną do kształcenia praktycznego stanowią szkolne warsztaty i pracownie ćwiczeń praktycznych oraz szkolne gospodarstwa rolne, a także gospodarstwa rolników indywidualnych, ośrodki doradztwa rolniczego, zakłady przetwórstwa spożywczego, placówki gastronomiczno-hotelarskie, rolnicze instytuty naukowe. Szkoły resortowe kształcą w 27 zawodach w takich obszarach, jak: produkcja rolnicza, ogrodnictwo, technika rolnicza, przetwórstwa spożywcze, agrobiznes, kształtowanie krajobrazu, turystyka, wiejska, usługi gastronomiczne, rybactwo śródlądowe, weterynaria, inżynieria środowiska i melioracja. Najwięcej uczniów kształcą się w zawodach: technik rolnik - 2921 uczniów i słuchaczy, technik mechanizacji rolnictwa - 1802, technik żywienia i gospodarstwa domowego - 1708, technik agrobiznesu - 1465. Od 1 września 2012 r. nabór do szkół rolniczych odbywa się według nowej zmienionej klasyfikacji zawodów, zgodnie z którą szkoły rolnicze kształcić będą w 25 zawodach.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi prowadząc szkoły rolnicze ma możliwość bezpośredniego oddziaływania na jakość i efektywność kształcenia rolniczego, a tym samym kreowania polityki kadrowej dla sektora rolno-spożywczego. Szkoły rolnicze mają wyposażyć absolwentów w wiedzę i umiejętności zawodowe umożliwiające im podjęcie pracy w sektorze rolno-usługowym oraz właściwe konkurowanie w warunkach gospodarki wolnorynkowej, a także przygotować do ciągłego podnoszenia i doskonalenia kwalifikacji zawodowych. Dlatego też Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi podejmuje działania aby podległe szkoły rolnicze stały się nowoczesnymi ośrodkami edukacji - centrami kształcenia rolniczego, z dobrym wyposażeniem dydaktycznym i odpowiednio przygotowaną kadrą pedagogiczną, kształcącymi w różnych zawodach w zależności od potrzeb sektora rolno-spożywczego, szeroko oddziaływującymi na środowisko poprzez organizację różnych form edukacji adresowanych do młodzieży, jak i dorosłych mieszkańców wsi, współpracującymi z różnymi podmiotami działającymi na rzecz edukacji rolniczej, rolnictwa i wsi. W celu pełnej realizacji przyjętych założeń MRiRW podejmuje działania w zakresie: modyfikacji kierunków i treści kształcenia w dostosowaniu do zmieniających się warunków produkcji i życia na wsi, upowszechniania kształcenia modułowego, przygotowania i doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych (główną rolę spełnia tu podległa MRiRW placówka doskonalenia nauczycieli - Krajowe Centrum Edukacji Rolniczej w Brwinowie), a także zapewnienia szkołom rolniczym odpowiedniej bazy do kształcenia praktycznego.

Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020

Obszary wiejskie w Polsce są miejscem życia, pracy i wypoczynku. Pełnią również wiele funkcji związanych zarówno z produkcją (rolniczą i pozarolniczą) jak i ochroną środowiska oraz dostarczaniem tzw. dóbr publicznych. Na obszarach tych znajduje się zdecydowana większość form ochrony przyrody, stąd kierunek rozwoju obszarów wiejskich ma kluczowe znaczenie dla zachowania i ochrony środowiska naturalnego kraju, tym bardziej że leśnictwo, rolnictwo i rybactwo są głównymi rodzajami działalności, które realizują cele związane z ochroną zasobów naturalnych.

W ostatnim dziesięcioleciu obszary wiejskie, rolnictwo i rybactwo ulegały zmianom, które niejednokrotnie miały bardziej dynamiczny charakter oraz nasilenie niż te zachodzące w mieście. Świadczą o tym dane statystyczne i wyniki badań. Z przeprowadzanych cyklicznie na zlecenie MRiRW badań Polska wieś i rolnictwo³ wynika, że maleje liczba osób w opinii, których na wsi nie zachodzą żadne zmiany i jednocześnie rośnie liczba tych, którzy uważają, że polska wieś się rozwija. Coraz większy odsetek mieszkańców wsi jest zadowolonych z tego, że mieszka na wsi, a nie w mieście i nie przeprowadziłby się do miasta nawet, jeśli mieliby taką możliwość (wg danych z 2011 r. dziewięciu na dziesięciu mieszkańców wsi jest zadowolonych z tego, że mieszkają na wsi, a nie w mieście, a jedynie 17% mieszkańców wsi to osoby skłonne przeprowadzić się do miasta). Jednak mimo pozytywnych efektów zmian obserwuje się wciąż duże dysproporcje w jakości życia (dostęp do infrastruktury i usług publicznych oraz ich jakość, dostępność transportowa i energetyczna) na wsi i w mieście oraz wewnętrzne różnicowanie w tym zakresie na obszarach wiejskich.

Analiza zachodzących zmian oraz dyskusja dotycząca przyszłego kształtu polityk wspólnotowych po 2013 r. były jednymi z przesłanek do opracowania kompleksowego dokumentu o charakterze strategicznym, w którym wskazane zostałyby kierunki rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w Polsce. Decyzję o utworzeniu takiego dokumentu obejmującego perspektywę do 2020r. podjęła Rada Ministrów w dniu 27 listopada 2009 r. przyjmując „Plan uporządkowania strategii rozwoju”, gdzie zakłada się utworzenie dziewięciu zintegrowanych strategii rozwoju, realizujących średnio- i długookresową strategię rozwoju kraju. Jedną z nich jest Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020⁴ (SZRWRiR). Koordynatorem Strategii został Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, a w jej opracowaniu uczestniczyło blisko 40 niezależnych ekspertów rolniczych uczelni publicznych i ośrodków naukowo-badawczych. SZRWRiR powstawała blisko 2 lata, a proces jej opracowania był bardzo otwarty. Jej projekt dwukrotnie poddano szerokim konsultacjom społecznym, był także przedmiotem uzgodnień międzyresortowych. Prezentowano go także na różnych forach, w tym m.in.: międzyresortowego Komitetu Koordynacyjnego do spraw Polityki Rozwoju, Sejmowej i Senackiej Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Zespole ds. obszarów wiejskich, wsi i rolnictwa Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego, Zespole ds. krajowych dokumentów strategicznych przy Konwencji Marszałków RP.

W SZRWRiR przyjęto model zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa, a działania jakie należy podjąć w perspektywie 2020 r. zostały zaprojektowane w oparciu o pięć kluczowych zagadnień, tj. kapitał ludzki, jakość życia, bezpieczeństwo, konkurencyjność i środowisko. Działania te zostały określone na podstawie analizy mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa. Wzięto też pod uwagę kierunki rozwoju wyznaczone do 2020 r. dla całego kraju oraz Unii Europejskiej. Głównym celem SZRWRiR jest: poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju. Ponadto określono pięć celów szczegółowych, które nawiązują do Ogólnych wytycznych dla polityki gospodarczej państw członkowskich i Unii. Zintegrowane wytyczne dotyczące Strategii „Europa 2020” (powiązanie to przedstawia rysunek):

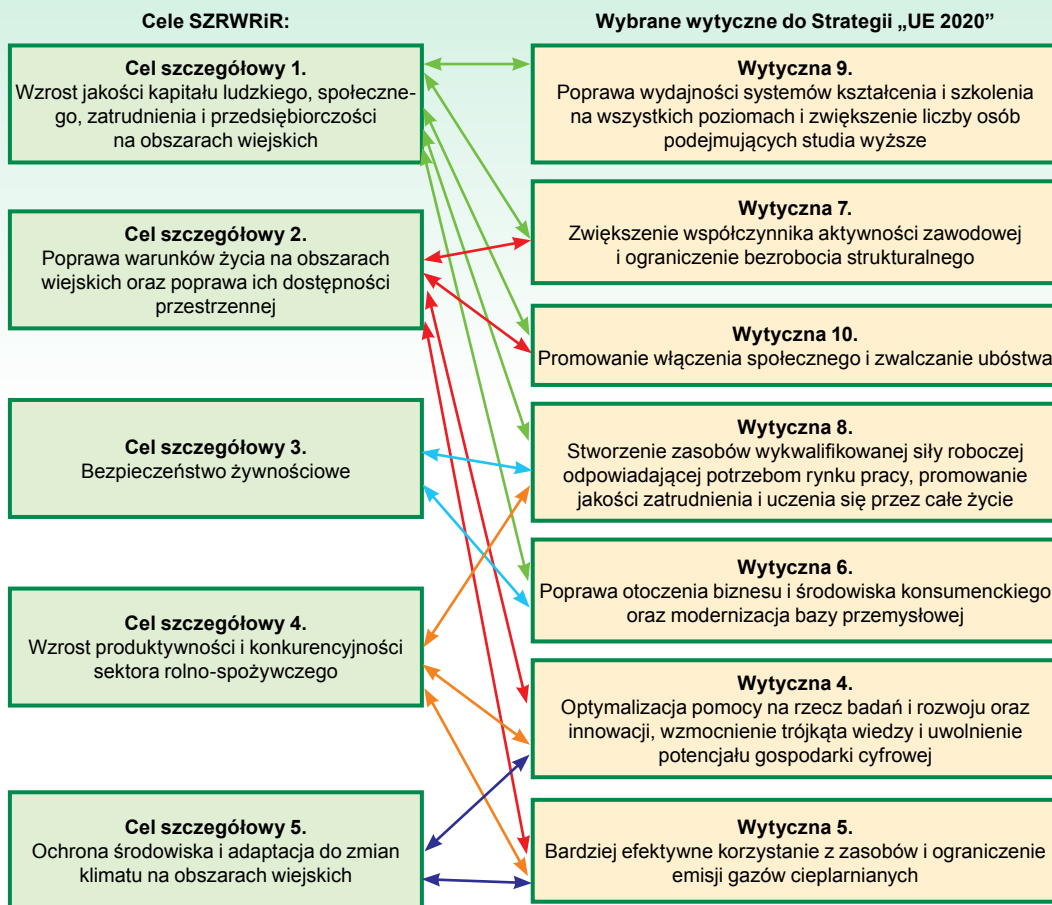
- Cel 1.** Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich;
- Cel 2.** Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej;
- Cel 3.** Bezpieczeństwo żywnościowe;
- Cel 4.** Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego;
- Cel 5.** Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich.

W wymiarze ilościowym cele SZRWRiR są spójne z celami Strategii UE 2020⁵ (Rysunek 2) oraz odwołują się do celów Krajowego Programu Reform na lata 2012/2013.

Celom szczegółowym przypisano priorytety, a priorytetom kierunki interwencji (Rysunek 3), które wychodzą naprzeciw nowym wyzwaniom cywilizacyjnym, w tym m.in. takim jak: starzenie się społeczeństw, zmiany klimatu, wymiana pokoleń, rozwój technologii informacyjnych, mobilność zawodowa i terytorialna oraz wpływ sytuacji demograficznej na świecie na bezpieczeństwo żywnościowe. Natomiast rolnictwo i rybactwo przedstawiane jest jako zintegrowany element polityki rozwoju obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego i tylko w szczególnych przypadkach zagadnienia te prezentowane są w sposób rozłączny (np. w przypadku działań środowiskowych właściwych dla rolnictwa lub rybactwa).

³ Badanie przeprowadzane techniką wywiadów indywidualnych wśród mieszkańców wsi na próbie wynoszącej co najmniej 1000 respondentów.

⁴ Dokument można pobrać ze strony MRiRW: <http://www.minrol.gov.pl/pol/Aktowka/Ogloszenia/Strategia-zrownowazonego-rozwoju-wsi-rolnictwa-i-rybactwa-na-lata-2012-2020>

Ryc. Powiązanie celów SZRWRiR z wytycznymi Strategii „UE 2020”. Źródło: Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020, str. 19.

Rada Ministrów przyjęła „Strategię zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020” w dniu 25 kwietnia 2012 r. Dokument ten stanowi punkt wyjścia do programowania funduszy UE na lata 2014-2020 w Polsce. Budżet SZRWRiR będzie finansowany w blisko 48% z funduszy UE, a co za tym idzie: dostępność i przeznaczenie środków z polityki spójności oraz Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej w bardzo dużym stopniu zaważy na poziomie osiągnięcia celów Strategii.

Cele ilościowe SZRWRiR:	Cele ilościowe Strategii „UE 2020”
<ul style="list-style-type: none"> • obniżenie odsetka osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa na obszarach wiejskich do 18% (z 26%) • wzrost zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej na • zwiększenie odsetka dzieci wiejskich w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w placówkach na wsi do 65% (z 43%) • spadek zróżnicowania średniej wartości wyniku kończącego egzaminu szkół podstawowych (z 0,866 do 0,95) • zachowanie co najmniej 14 mln [ha] użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej [ha] • redukcja udziału emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa wyrażonej w ekwiwalencie CO₂ w całkowitej emisji gazów cieplarnianych w Polsce do 10% (z 11,75%) • 7% nakładów wewnętrznych na działalność B+R ogółem w Polsce na działalność B+R w dziedzinie rolnictwa (wzrost z 6,29%) 	<ul style="list-style-type: none"> • zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem o 20 mln • 75% zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat • ograniczenie liczby osób przedwcześnie kończących naukę szkolną do 10% • zwiększenie do co najmniej 40% liczby osób z młodego pokolenia posiadających wyższe wykształcenie • cele „20/20/20” w zakresie klimatu i energii • 3% PKB UE na inwestycje w B+R

Ryc. Powiązanie wybranych wskaźników celów SZRWRiR z celami Strategii UE 2020. Źródło: Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020, str. 57.

DYSKUSJA O KSZTAŁCIE WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ PO 2013

O kształcie Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 roku zdecydują dwa równoległe toczące się na forum unijnym procesy – negocjacje nad Wieloletnimi Ramami Finansowymi (WRF) na lata 2014-2020 oraz wypracowanie nowych uregulowań w poszczególnych obszarach WPR. Negocjacje nad WRF nabrały tempa w momencie zaprezentowania przez Komisję Europejską komunikatu budżetowego w czerwcu 2011 roku. Następnie w październiku 2011 roku unijny komisarz ds. rolnictwa i obszarów wiejskich Dacian Cioloș przedstawił pakiet propozycji legislacyjnych dla reformowanej WPR. Od tamtego czasu trwają intensywne prace zarówno w Radzie UE, jak i w Parlamencie Europejskim (PE) – obie instytucje muszą zdążyć z decyzjami, aby nowa Wspólna Polityka Rolna weszła w życie 1 stycznia 2014 roku.

Ramy budżetowe

W komunikacie dotyczącym WRF, Budżet z perspektywy „Europy 2020” (KOM(2012)500), Komisja zaproponowała nie tylko pułapy wydatków dla wszystkich polityk UE. W zakresie Wspólnej Polityki Rolnej, dokument określił wiele istotnych elementów, które stanowią podstawę przyszłych zmian tej polityki, w tym m.in.:

- stopniową konwergencję płatności bezpośrednich pomiędzy państwami członkowskimi (podniesienie płatności bezpośrednich w państwach otrzymujących poniżej 90% średniej stawki w UE o jedną trzecią różnicy pomiędzy obecną stawką a poziomem 90% średniej),
- przeznaczenie 30% płatności bezpośrednich na działania środowiskowe (tzw. „zazielenienie”),
- ukierunkowanie płatności bezpośrednich na aktywnych rolników,
- ograniczenie wsparcia dla największych gospodarstw,
- wprowadzenie uproszczonego systemu płatności bezpośrednich dla małych gospodarstw,
- dystrybucję środków na wsparcie rozwoju obszarów wiejskich (II filar WPR) w oparciu o obiektywne kryteria,
- objęcie II filara i funduszy strukturalnych wspólnymi ramami strategicznymi oraz kontraktem partnerskim pomiędzy KE a państwami członkowskimi,
- wprowadzenie elastyczności dla państw członkowskich w zakresie transferów środków między filarami WPR;
- stworzenie rezerwy kryzysowej dla sektora rolnego poza WRF.

Prace w Radzie UE ds. Rolnictwa i Rybołówstwa

W dniu 12 października 2012 r. KE przedstawiła pakiet siedmiu projektów rozporządzeń dla nowej WPR, w tym cztery główne dotyczące płatności bezpośrednich, wspólnej organizacji rynków rolnych, wsparcia rozwoju obszarów wiejskich oraz finansowania, kontroli i monitorowania WPR (zwane rozporządzeniem horyzontalnym). Polska prezydencja rozpoczęła intensywne prace nad tymi propozycjami. Na poziomie grup roboczych Rady zakończono tzw. pierwszą analizę techniczną propozycji. Na poziomie politycznym, podczas trzech kolejnych posiedzeń unijnych ministrów rolnictwa w październiku, listopadzie i grudniu 2011 roku omówiono kolejno: kierunki reformy, zmiany w zakresie płatności bezpośrednich oraz propozycje dla rozwoju obszarów wiejskich.

Biorąc pod uwagę, że Traktat z Lizbony zwiększył rolę Parlamentu Europejskiego w decyzjach dotyczących WPR, polska prezydencja zaproponowała przeprowadzenie cyklu debat nad propozycjami Komisji w formule otwartej wymiany poglądów przedstawicieli PE Rady UE oraz KE, z udziałem organizacji społecznych oraz instytucji naukowo-badawczych. Inicjatywa ta zyskała uznanie na forum europejskim – Traktat nie narzuca konieczności współpracy pomiędzy trzema instytucjami na tak wczesnym etapie prac.

Prezydencja duńska kontynuowała analizę propozycji prawnych KE na poziomie technicznym i politycznym. Pierwsze debaty ministrów na posiedzeniach Rady Duńczycy poświęcili wspólnej organizacji rynków (styczeń 2012 r.) oraz uproszczeniu WPR (marzec 2012). Kolejne spotkania dotyczyły systemu płatności bezpośrednich, m.in.: wsparcia dla młodych rolników i małych gospodarstw, płatności dla obszarów o ograniczeniach naturalnych, ograniczenia wsparcia dla dużych gospodarstw, redystrybucji płatności wewnątrz państw członkowskich i definicji aktywnego rolnika, a także zazielenieniu płatności bezpośrednich. Następnie, prezydencja duńska przygotowała zmienione teksty projektów, które ukierunkowują dalsze negocjacje.

Polskie stanowisko wobec propozycji Komisji

Stanowisko Rządu RP do projektów prawnych KE zostało przyjęte przez Komitet ds. Europejskich w dniu 2 kwietnia 2012 r. Podkreślono w nim, że Polska oczekuje zasadniczej reformy WPR i wprowadzenia rozwiązań, które będą wspierać rozwój europejskiego rolnictwa i obszarów wiejskich. Rząd RP ocenił, że wiele propozycji KE nie spełnia tych oczekiwań i wymaga zmian lub dopracowania. Chodzi o takie elementy projektów jak: wyrównanie stawek płatności bezpośrednich i ich alokacja zgodnie z celami i zadaniami tego instrumentu, uproszczenie systemu płatności bezpośrednich, jak najszybsze określenie alokacji II filara WPR dla państw członkowskich, podniesienie cen referencyjnych i utrzymanie kwotowania cukru oraz mleka.

Duńskie propozycje zmian

W wielu kwestiach technicznych propozycje prezydencji duńskiej spełniają polskie oczekiwania, choć dopóki negocjacje są otwarte, zapisów tych nie można uznać za ostateczne. Ministerstwo Rolnictwa pozytywnie odniosło się do zmian definicji aktywnego rolnika, elastyczniejszych przepisów w systemie opartym o uprawnienia (okres referencyjny, sposób ustalania wartości uprawnień) czy niektórych zmian w systemie płatności dla małych gospodarstw. Także propozycje dotyczące zazielenienia płatności bezpośrednich zmierzają, w ocenie MRiRW, w korzystnym kierunku – uelastyczniają instrument i zmniejszają obciążenia administracyjne związane z jego wdrożeniem. W zakresie wspólnej organizacji rynków akceptowalne dla Polski mogą być propozycje związane z odejściem od obowiązkowego uznawania organizacji międzybranżowych na rzecz uznawania fakultatywnego, przywrócenie zapisów dotyczących klasyfikacji tusz i niektóre elementy wsparcia pszczelarstwa oraz zmiany zapisów w zakresie handlu. W ramach wsparcia rozwoju obszarów wiejskich na pozytywną ocenę zasługują elastyczniejsze zapisy dotyczące programowania, rozszerzenie zakresu beneficjentów działania dotyczącego poprawy konkurencyjności gospodarstw rolnych, czy przywrócenie niektórych, funkcjonujących obecnie działań.

Dalsze prace

Równoległe do dyskusji w Radzie UE nad propozycjami rozporządzeń dotyczących reformy WPR pracuje także Parlament Europejski. Celem obu instytucji jest przygotowanie stanowisk, które będą stanowiły dla nich mandat w negocjacjach międzyinstytucjonalnych. W lipcu 2012 roku stanowiska (raporty) PE były nadal na etapie opracowywania – sprawozdawcy złożyli projekty raportów, a posłowie zgłosili do nich poprawki. Termin przyjęcia przez PE stanowisk do poszczególnych rozporządzeń WPR jest uzależniony od zaawansowania dyskusji nad WRF. Jeżeli porozumienie w sprawie WRF będzie osiągnięte wcześniej, to Komisja Rolnictwa i Rozwoju Wsi PE przyjmie raporty w listopadzie lub grudniu 2012 roku. Umożliwi to rozpoczęcie negocjacji pomiędzy Radą a PE. Dopiero po osiągnięciu kompromisu Rady i PE Komisja Europejska będzie mogła przygotować wymagane przepisy wykonawcze.

ADRESY INSTYTUCJI ZWIĄZANYCH Z ROLNICTWEM

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI (MRiRW)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 10 00; + 48 22 623 27 50
<http://www.minrol.gov.pl>
e-mail: kancelaria@minrol.gov.pl

AGENCJA RYNKU ROLNEGO (ARR)

Biuro Informacji i Promocji
00-400 Warszawa, ul. Nowy Świat 6/12
tel./fax + 48 22 661 72 72; + 48 22 628 93 53
<http://www.arr.gov.pl>
e-mail: tpi@arr.gov.pl

AGENCJA RESTRUKTURYZACJI I MODERNIZACJI ROLNICTWA (ARiMR)

00-175 Warszawa, Al. Jana Pawła II 70
tel./fax + 48 22 318 53 30; + 48 22 318 42 20
<http://www.arimr.gov.pl>
e-mail: info@arimr.gov.pl

AGENCJA NIERUCHOMOŚCI ROLNYCH (ANR)

00-215 Warszawa, ul. Dolańskiego 2
tel./fax + 48 22 635 80 09; + 48 22 635 00 60
<http://www.anr.gov.pl>
e-mail: anr@anr.gov.pl

FUNDACJA PROGRAMÓW POMOCY DLA ROLNICTWA (FAPA)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 16 03; + 48 22 623 19 09
<http://www.fapa.com.pl>
e-mail: fapa@fapa.com.pl

KASA ROLNICZEGO UBEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO (KRUS)

00-608 Warszawa, Al. Niepodległości 190
tel./fax + 48 22 592 65 90; + 48 22 825 95 97
<http://www.krus.gov.pl>
e-mail: centrala@krus.gov.pl

GŁÓWNY INSPEKTORAT JAKOŚCI HANDLOWEJ ARTYKUŁÓW ROLNO-SPOŻYWCZYCH (GIJHARS)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 29 00; + 48 22 623 29 98
<http://www.ijhar-s.gov.pl>
e-mail: sekretariat@ijhar-s.gov.pl

INSPEKCJA WETERYNARYJNA

- GŁÓWNY INSPEKTORAT WETERYNARII (GIW)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 20 88; +48 22 623 14 08
<http://www.wetgiw.gov.pl>
e-mail: wet@wetgiw.gov.pl

PAŃSTWOWA INSPEKCJA OCHRONY ROŚLIN I NASIENICTWA (PIORIN)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 23 02; + 48 22 623 23 04
<http://www.piorin.gov.pl>
e-mail: gi@piorin.gov.pl

CENTRUM DORADZTWA ROLNICZEGO W BRWINOWIE

05-840 Brwinów, ul. Pszczelińska 99
tel./fax + 48 22 729 66 34 (38); + 48 22 729 72 91
<http://www.cdr.gov.pl>
e-mail: brwinow_sekretariat@cdr.gov.pl

KRAJOWA RADA IZB ROLNICZYCH

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 21 65; + 48 22 623 11 55
<http://www.krir.republika.pl>
e-mail: krir@z.pl

KRAJOWY ZWIĄZEK ROLNIKÓW, KÓŁEK I ORGANIZACJI ROLNICZYCH (KZRKiOR)

00-582 Warszawa, Al. Szucha 16/42
tel./fax + 48 22 827 75 55; + 48 22 827 30 01
<http://www.kolkarolnicze.pl>
e-mail: biuro@kolkarolnicze.pl

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI
00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax. + 48 22 623 10 00, + 48 22 623 27 50
email: kancelaria@minrol.gov.pl
www.minrol.gov.pl
ISBN 978-83-933546-4-1